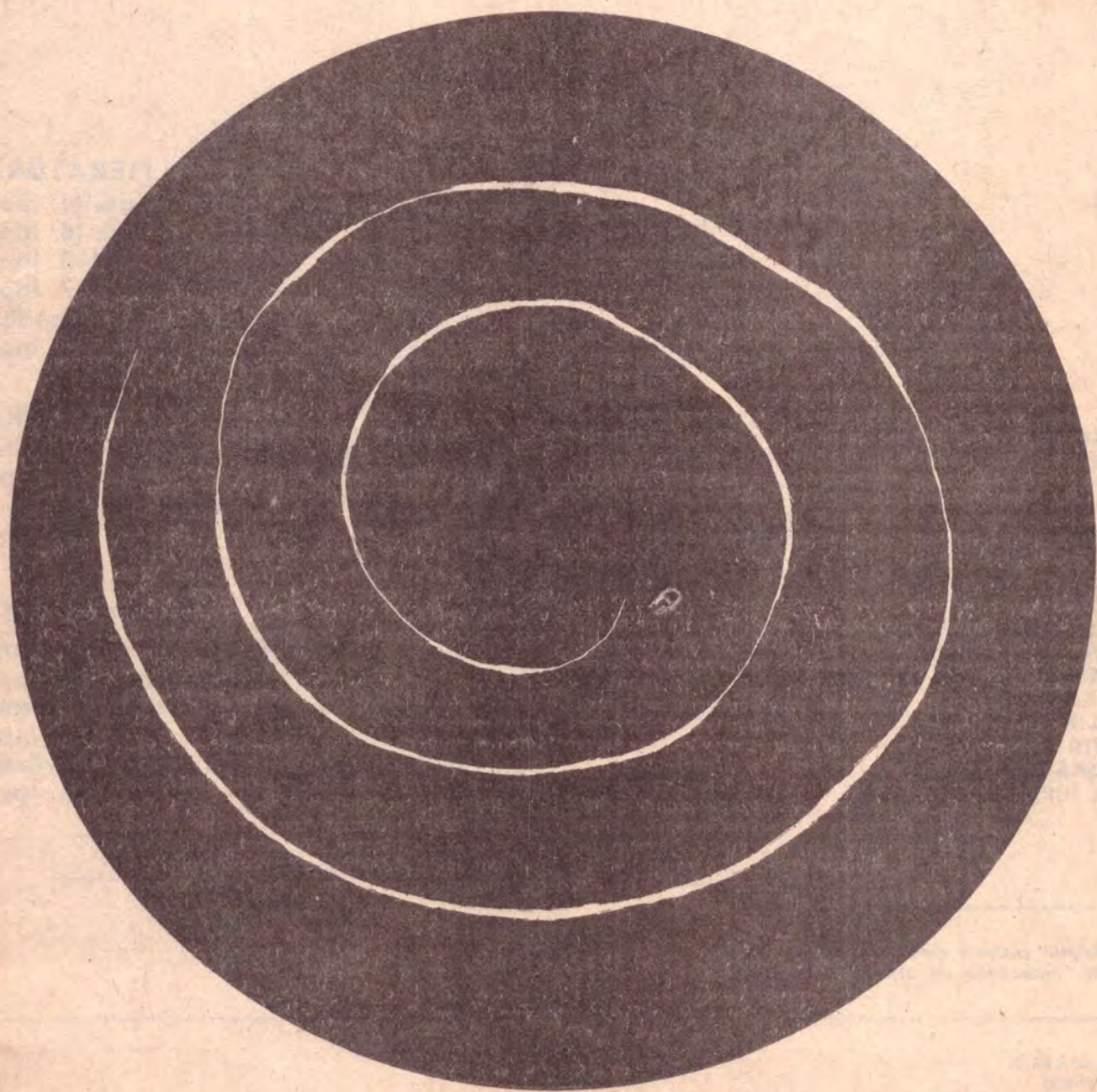

1991. g.
Februāris
Marts

AVOTS

ISSN 0235—1420

PROZA DZEJA DRAMATURGIJA PUBLICISTIKA KRITIKA

AVOTS

Latvijas Rakstnieku savienības literāri
māksliniecisks un publicistisks
žurnāls jaunatnei. Iznāk kopš 1987. g.
reizi mēnesī.

LITERATŪRA

Jānis Turbads. «Ķēves dēls Kurbads» (1. lpp.)
Jānis Gailis. Dzeja (8. lpp.)
Valda Melgalve. «IT» (10. lpp.)
Biruta Baumanē. «Par Egilu» (17. lpp.)
Pasaules dzejas mazā enciklopēdija.
Eesti luule (igauņu dzeja) (18. lpp.)

KULTŪRA

Normunds Naumanis. «Sudrabs un balts»
(24. lpp.)
Juris Strenga. «Don't Worry! Be Happy!»
(26. lpp.)

PUBLICISTIKA

Dainis Rītiņš. «Ja runājam par
konvertējamību» (32. lpp.)
Astrīda Skurbe. «Viens no dvēseļu puteņa»
(35. lpp.)
Nikolajs Tolstojs. «Ministrs un slepkavības»
(41. lpp.)

REDAKCIJA:

AIVARS KĻAVIS,
VILNIS BĪRIŅŠ,
ANDRIS NĀTRIŅŠ,
GUNTARS GODIŅŠ,
LAIMA ŽIHARE,
NORMUNDS NAUMANIS,
EVA RUBENE.

DZEJAS KONSULTANTE
AMANDA AIZPURIETE.

KOREKTORE

DINA KANDROVIČA.

MĀKSLINIECISKĀ REDAKTORE

SARMĪTE MĀLIŅA.

TEHNISKĀ REDAKTORE

INĀRA JURJĀNE.

„Avots” nesargā „Bertes”

Manuskriptus pieņem divos eksemplāros ma-
šīnrakstā, nerecenzē un atpakaļ neizsūdz.

Formāts 60×84/8.

Ofseta tehnika

Redakcijas adrese: 226050 Rīgā, Palasta ielā 8.

Vāstulām 226081, Elizabetes ielā 81/83 a. k. 31

Telefoni: Galv. red. 224166, atbildīgais sekretārs 225659

Iespiests Tallinas 1. tipogrāfijā 1297.

Licences Nr. 000052

ni Nūmuna
grāvis

JĀNIS TURBADS

ĶĒVES DĒLS KURBADS

(Nobeigums)

56

Pašā vasaras vidū parasti Parku un Sanitācijas Departamentā varēja atvilkt elpu. Pavasara darbi bija vai nu pabeigti, vai tik tālu nokavēti, ka vairs nebija nozīmes mēģināt vēl ko glābt. Rudens darbi vēl nebija sākušies. Sīkākās pēkšņās vajadzības bija gluži apakšnieku spēkos, un Parku un Sanitācijas Departamenta vadītājs Jēkabsons parasti šai laikā gāja atvaļinājumā.

Taču šī vasara nebija tāda kā citas.

Iesākās viss ar to pašu nelaimīgo jūras čūsku.

«Nu, veco Jēkabson,» pļekstēja Abrasdibens pa telefonu. «Noraksti nu savu atvaļinājumu zaudējumos!»

«Kas tad tev atkal?» Jēkabsons bija pie Abrasdibena aģitācijas pieradis un atzvēlās ērtāk pie galda.

«Tās pašas jūras čūskas dēļ!»

«Kas par jūras čūsku? Vai tu esi dzēris?»

Abrasdibens nebija dzēris, kas pats par sevi bija notikums. Šo notikumu savukārt apņēnoja upes likumā guļoša liela nenoskaidrojama izcelsmes masa, acīmredzot izskalota, kaut arī neviens nevarēja izprast, kā tik lielu masu varētu izskalo. Bez galvenās masas bija četri mazāki masas kluči, kurus žurnālisti tūlīt iedēvēja par galvām, tādā veidā iztēlojot divaino masu par kaut kādu četrgalvainu nezvēru.

Pilsētas Otrās vidusskolas dabas zinātni skolotājs Klejiņa kungs bija viens no pirmajiem, ko policija izlaida cauri uz ātru roku uzceltajam nožogojumam. Pirmie viņa mēģinājumi konzervēt masas audu paraugus neizdevās — masa šķīda alkoholā, atstājot neredzamas karbohidrātu un silikozas dabas kristallus. Atgriežoties pēc jauniem paraugiem, Klejiņš atrada, ka masa bija tiktālu deģenerējusies, ka turpmākie mēģinājumi kaut ko uzziņāt par masas struktūru bija veltīgi.

Rīga, pēc vairākām telegrammām, nebija ieinteresēta un uzskatīja masu par preses pili. Vienīgi Valsts Vēsturiskā muzeja etnogrāfiskās nodaļas vadītāja palīgs Raudsepa kungs atrada par iespējamu atbrukt, uzņēma dučiem uzņēmumu no visām pusēm. Pret reportieriem viņš izturējās noraidoši, bet vēlāk kāds no viņa paziņām atreferēja preseī, ka Raudseps privāti esot domās, ka izskalojamajam nevēram esot kāds sakars ar tiem trijgalvainajiem zirdziņiem, kurus dažos apvidos taisot no māliem, lai bērniem būtu kur iepūst. Šī ideja, protams, bija pārāk fantastiska, kaut arī zināma līdzība starp izskalo to nezvēru un māla zirdziņu nebija noliedzama.

Kad kļuva skaidrs, ka neviena no valsts vai apriņķa iestādēm nevēlas iesaistīties jūras čūskas novākšanā, visa atbildība par jūras čūsku pārgāja Parku un Sanitācijas Departamenta rokās. Jēkabsons lika steigā ievietot sludinājumu avīzē pēc papildu darbaspēka. Pats viņš palika pie masas līdz vēlai naktij un bija atkal klāt nākamā dienā no agrā rīta.

Ar saules kāpšanu pret dienvidiem masa sāka izlaisties un draudēja sagandēt ne tikai visu upmalu, bet arī Parku un Sanitācijas Departamenta budžetu. Ne upē, ne gruntsūdenī masu iepludināt Jēkabsons gluži neuzdrošinājās, un dzelzs mucās sālēt un aprakt izmaksātu neįēdzīgi dārgi. Laimīgā kārtā mušas masai lika mieru, pat šķita no tās izvairoties.

Neilgi pēc dienvidus masa pēkšņi sāka vienkārši žūt un uz vakara pusi bija tiktālu saplakusi, ka bija skaidrs, ka negaidītais sarežģījums pats no sevis atrisināsies.

Atgriezies biroja, Jēkabsons lika atlaist visus steigā no jauna pieņemtos strādniekus, atskaitot vienu, kas bija parakstījis kā

Kurbads ar nesalasāmu uzvārdu. Bija ļoti simpātisks cilvēks bez īpašas izglītības un spējām, tātad īsti piemērots darbam lapu aptīrīšanas nodaļas teorijas sekcijā.

57

Dienu pie rakstāmgalda nosēdējis, Kurbads atgriezās pie Ņirgas.

«Tu daudz ilgāk pie manis nevari palikt,» teica Ņirga. «Tas traucē pacientes. Bez tam es drīz pārceļos uz Rīgu. Un darbs tev, laimīgā kārtā, ir. Starp citu, pats Jēkabsons tev ir tāds patā-lāks radinieks, kaut arī tev nebūtu pieklājīgi ar viņu par to runāt.»

Kurbadam nebija ko teikt. Viņš (tāpēc) nekā neteica.

«Vai tu ko par lapām zini?» Kurbads vēlāk vakarā apvaicājās.

«Nē,» teica Ņirga. «Kāpēc tā prasi?»

«Mans darbs ir lapu aptīrīšanas nodaļas teorijas sekcijā.»

«Es tev varētu ievietot atmiņā attiecīgās kartotēkas daļas. Vai tu vēlies informāciju par slapjām vai sausām lapām?»

«Par slapjām un sausām arī.»

«Tas ir drusku par daudz,» teica Ņirga. «Tik zinīgs laikam gan nevienas cilvēks nedrīkst būt. Bet kas man par daļu. Sēsties elektroniskajā krēslā un liec plaukstus uz kontaktiem!»

58

Kurbads ar Ņirgu bija norunājuši to sestdien iet meklēt Kurbadam istabu (ar atsevišķu ieeju). Bet jau agri no rīta uzradās mošķis ar ziņu, ka Kurbadu mītos gaidot oficiālais samokritikas paziņojums un ka pati samokritika būšot rīt.

«Es līdz rītdienai nemaz nevaru tikt mītos atpakaļ, kur nu vēl ziņojumus sarakstīt,» sūdzējās Kurbads.

«Nebēdā,» teica Ņirga. «Seko mošķim, mošķis zinās isāku ceļu.»

Mošķis isāku ceļu zināja, un jau vēlā pēcpusdienā Kurbads bija pie Burtnieka pils durvīm. Burtnieks viņu saņēma laipni, bet atturīgi, kā jau komitejas priekšsēdim klājas. Kurbads steidzīgi izlasīja oficiālo paziņojumu. Pārsteigumu sagādāja abi pārējie komitejas locekļi. Viens bija Pakula — dzejnieks, kas ar papīru rokā pa pilsdrupām staigāja un Krišīnam pašdarinātas tautas dziesmas sūtīja. Otra vārdu Kurbads nebija nekad dzirdējis, bet Burtnieks paskaidroja, ka viņš esot lāga vīrs — zirgu audzētājs un veterinārārsts no Bauskas apriņķa, uz Jelgavas pusi.

Sēdes sekretāru Burtnieks bija aizlienējis no Krišīņa, proti, Ansi Zvejnieku — bālo slikoni.

Samokritikas dēļ Kurbadam Burtnieka pili apmeties nebija pieklājīgi, un viņam vieta bija sagādāta Vemgales krogū. Par savu istabu Kurbads nevarēja sūdzēties — gulata bija tīra, krodzniecības meita ciešama, un ēdiens — jā, ēdiens, tas nu gan bija kā ar kreiso kāju maisīts. Bet toties alus bija labs. Vienīgais iebildums bija, ka krogus šķita drusku nereāls, jo, cik Kurbads to varēja nojaust, tas sastāvēja no trepēm uz augšstāvu, pāris istabām augšstāvā un lielās istabas lejā. Ja Vemgales krogum vispār bija jūms, logi, spāres, pamati vai līdzīgas prozaiskas sastāvdaļas, par to Kurbads nespēja spriest, bet, ja tādas bija, tad tās bija tik labi noslēptas, ka Kurbads tās nevarēja atrast.

Kā pirmo Kurbads krogū saskatīja Zvejnieku, kas tās pašas samokritikas dēļ bija tur apmeties. Kurbads nolēma, ka drusku informācijas nebūtu par ļaunu, un izmaksāja Ansim alu.

Zvejniekam tā bija otra sēde, kurā viņš par sekretāru, un tāpēc viņš visu zināja un bija ar mieru runāt.

«Viss atkarājas,» viņš sacīja, «no tava ziņojuma. Jo komitejai ir vēlāk savs spriedums mītvaldē jāatbilsto uz tava ziņojuma pamata.»

Kurbads mirkli pārdomāja stāvokli. Mītvalde bija apolitiska iestāde un kā tāda varēja lietot pret viņu administratīvās sankcijas, un, kā visi to zina, pret administratīvām sankcijām cilvēks un mīts ir bezspēcīgi. Tātad ziņojums jāraksta, bet kā?

Pēdējos teikumus Kurbads bija skaļi domājis, jo Zvejnieks atbildēja:

«Vispirms, protams, tev jādod attaisnojums savai eksistencei mītos — sākot ar vispārējo formulējumu un turpinot ar konkrētiem piemēriem šī vispārējā formulējuma izpaušmei.»

Kurbads ilgi domāja un pasūtīja jaunu kannu alus.

«Varbūt varētu atkārtot to, ko Veļu mātei sacīju. Par mācīšanās. Proti, es mācījos būt par — e, jā, par ko tad? Par Kurbadu?»

«Ziņojumā, protams, tu nevari būt nenosvērts. Tev jābūt no teiktam un atbildīgam.»

«Jā, tev taisnība. Tātad, es atbildīgi mācījos — tas nu būtu tas vispārējais formulējums. Un konkrētām vispārējā formulējuma izpaušmēm, es mācījos...»

«Es atbildīgi mācījos,» pārļabojā Zvejnieks.

«Jā. Atbildīgi mācījos reglamentu, metriku, Laimdotu u. d. c.»

«Tas izklausījās drusku neveikli,» prātoja Zvejnieks. «Kad es pats savu ziņojumu rakstīju, tad es vispirms paskaidroju, ka mēģināju pacelt zvejnieku izglītības līmeni un pēc tam atmodināt neizglītotās tautas masas politiskam darbam.»

«Un tu tiešām visu to dariji?» brīnījās Kurbads.

«Ne nu gluži. Ar to zvejnieku izglītības līmeni — es reiz sagājos ar vienu zvejnieku skuķi — Lieni vārdā. Bet tad jau vēl viena kannā alus būtu vajadzīga.»

«Jā, jā — vajadzīga.»

«Es toreiz strādāju Nesabiedrisko Lietu ministrijā. Protams, ne jau augstā amatā, bet... Nu, un pirmo reizi viņu ieraudzīju zivju tirgū. Tur viņa stāvēja aiz svariem un meta mencas uz svariem tā, ka plīkšķēja vien. Nu, un no tā laika man nebija miera. Caurām naktīm man rēgojās Liene, mencas metot uz svariem — plīkš! plīkš!»

Ansis viegli nosarka.

«Pa nedēļu strādāju ministrijā un sestdienā braucu uz jūrmalu, un mācījos zvejojot. Ar laiku ar mani tur aprada, un pat Lienei sāku patīkt. Iemācīju viņai kārtīgu gaitu un drusku ciešamāku valodu. Skuķis atplauka kā austere, un es, protams, iemācījos zvejojot un, un...»

Ansis nošņaucās un noslaucīja asaru.

«Pagaidi,» teica Kurbads. «Es pabeigšu. Un viņa tevi atstāja, ne ar zvejnieku puisī, bet ar citu ierēdni, kam mazāka alga un kas mazāk izglītots, ar sliktāku gaumi un drusku neglītāks par tevi.»

«Teve pilnīga taisnība,» teica Zvejnieks. «Bet kā tu to visu zini?»

Kurbads paraustīja plecus. «Tas ir klasiskais Pigmaliona sindroms. Literatūrā ļoti parasts. Bet kā tā sliktāna tev iznāca — vai pašnāvība?»

«Kur nu pašnāvība! Laikrakstos jau gan tā rakstīja. Pielūdzējs pēc gada prombūtnes meklē nāvi dzīlē. Phel Draņķa laiva apgāzās, tas viss. Bet ar to pašu avižu palīdzību i tiku mītos.»

«Bet ko tu pa to gadu dariji?»

«Tas gads man tāds anachronisks iznāca. Studēju Vīnes Karaliskajā akadēmijā kā viens no daudzajiem emigrantiem. Vai tu atceries Hrušenko — sakarā ar Uzhales nemieriem?»

Kurbads pamāja ar galvu. «Par Uzhales nemieriem rakstīja avīzēs. Hrušenko beigās nošāva.»

Ansis papurināja ar galvu. «Nenošāva. Viņš izbēga, kaut arī par to neviens nezina. Kad es viņu pēdējo reizi redzēju, viņš kaut ko murmināja par erchercoģu Franci-Ferdinandu un par bumbas mešanu. Bet tad sākās karš, un es — atkal anachroniski — atgriezies šeit un idiotiski nosliku.»

«Nu, un kāds tev sakars ar Hrušenko?»

«Vai tad tu nesaproti? Mēs abi tajā Vīnes gadā uz Karalisko akadēmiju tik vien gājām, lai izplatītu skrejlapas. Pārējā laikā audzējām bārdas un sildījām rokas ap tējas glāzi, runājot par Uzhali.»

Užgorodas ukraiņi un Vitebskas latvieši būtu veidojuši mugurkaulu jaunai impērijai — Uzhalei. Cauri Pīniskas purviem —

galvas pilsēta būtu bijusi Viļņus — mums karte arī jau bija sagatavota — e, būtu vērtīga lielvalsts bijusi — no Peipusa līdz Karpatiem. Vēlāk varētu sākt rūpēties par pieeju jūrai. Kas tā būtu par grandiozu nacionālu kampaņu bijusi! Uzhali — mums vajaga pieeju jūrai — kaut vai Melnajai! Mēs esam igauņi, latvieši, leišu, poļu, slovāku, ungāru, krievu un rumāņu ielenkti. Un rumāņi, izvirtušo romiešu pēcteči, apspiež mūsu brāļus moldāvus...»

«E,» Kurbads sacīja.

«Nu,» Ansis negribot pārtrauca.

«Moldāvi arī ir romiešu pēcteči.»

«Zinu, bet moldāvi to nezina.» Ansis nebija īpaši apmierināts ar Kurbada iekaukšanos tēlojuma vidū. «Un Uzhales karaspēks plūstu no visām Uzhales malām kā neapturami viļņi...»

Kurbads atļaidās ērtāk un mēģināja iedomāties Zvejnieka karaspēku. Kā no miglas izkūņojās pasīka rota, ar stingru, bet ne satrauktu soli. Ja labi ieklausījās, varēja pat sadzirdēt dziesmu:

«Solti vieji pyute,
Borgi kungi syuta...»

«...cauri Podolijai, Volinijai un Galicijai, līdz Melnajai jūrai,» Zvejnieks turpināja.

«...Tuoļejī zemeitī
Pošā jūris maļeņī.»

«Vai vari iedomāties to sajūtu, to sirds pukstēšanu, kas būtu šo kareivju sirdī, ejot cauri Krievijas un Austroungārijas impērijas drupām, cauri zemēm, kur turki valdījuši...»

«O māmeņ, ka zynuotu,
Kaidu zemi as staiguoju —
Ūļu zeme, zviergzdu zeme,
Raudys gouj staigodūt...»

«...pat visa būtne sauktu uz jaunām robežām, uz jaunu valsti, uz jaunu dzīvi, kuru iegūt pat dzīvība nav pārāk dārga cena.»

«O Dīveņ, o Laimēņ,
Ka maņ tikt atpakaļ!
Lai maņ ēde, ja maņ ēde
Sovys zemis kukaiņeišī!»

Migla un purvainais mežs aizsedza rotu, tad savukārt izgaisa migla un purvainais mežs.

Ansis Zvejnieks raudzījās tālumā, ar drudzainu tvērienu turot alus kannu.

«Nu, un kā visa tā lieta beidzās?»

«Kā Užgorodā tā lieta beidzās, to jau labi zini. Un Latgalē vispār nekas nesākās. Visi stingri pastāvēja, ka esot latvieši, katoļi vai vēl kas, un ko es tur, baltietis, gaisu jaucot! Beidzot Preijos viens man uzsīta zilu aci — un es ļoti nemīlu fizisku saskari. — Bet skaisti gan mums viss bija izplānots — krāsas bija zaļš, purpurs un zelts, un Užgorodas ērglis ar ozolu zariem un zībēns žuburiem. Bija ļoti humāns plāns minoritāšu — baltkrievu, žīdu, poļu un slovāku — pārtautošanai. Jauktu laulību bērniem — bet tu jau neklausies!»

«Klausos, jau klausos! Kā tu domā, vai tās olas ir svaigas?» Kurbads norādīja uz stikla trauku ar vārītām olām.

«Tās šorit vārītas,» teica Zvejnieks. «Pagaidi, pats redzēsi vēlāk vakarā, ka izpirks visu burku.»

Abi pasūtīja pa olai, un Ansis atsāka.

«Un Uzhales kļiedzošais ērglis celtos no purva kā Fēnikss...»

«Kā kas?» Kurbads pārtrauca lobīt olu.

«Kā Fēnikss celtos no impēriju pelniem — Krievijas, Austroungārijas, Lietuvas, un, un... Kā ērglis Latgales pakalnos iesauktos: «Krāl», tā Užgorodā, Karpatu pērlē, atskanētu: «Krāl! Krāl!»

Ansis viegli nosarka un sāka cītīgi lobīt savu olu.

Pēc devītā kausa alus Kurbads klupa ārā no krogus, kura nebija. Krogū atgriezoties, piekūlās dzejnieks Pakula.

«Man mugursomā pāris pudeles alus un pāris jautājumu. Bet man ļoti neērti tevi traucēt. Tu jau ļoti aizņemts, samokritikas ziņojumu rakstot.»

«Runā vien,» teica Kurbads. «Honorāru neņem.»
«Man ir lieliska ideja jaunam žanram. Es domāju, ka to varētu nosaukt manā vārdā. Lai vieglāk literatūras vēstures rakstītājiem. Un vēlāk bērniem skolā.»

«Mhm,» Kurbads nopurdēja.
«Nu, un, a... e... ja tev, tev jau daudz pieredzes kā redaktoram, pie Krišņa...»

«Apakš-apakš-cenzoram un šķīrotājam,» laboja Kurbads.
«Redaktoram, šķīrotājam, režisoram...» Pakula ar plašu žestu noraidīja visu pie malas. «Un ja tev vēl būtu iespēja vienu otru vietu manam stilam nogludināt, e, kādu nespožumu uzspodrināt, e, kādu negludāku vietu pieslīpēt, e...»

«Mhm?»
«Un ja tev varbūt, e, kā jau kādreiz, tā sacīt, pazišanās ar kādu izdevniecību, tad tas mums, jā, tad jau viss būtu kārtībā. Mēs to varētu saukt par Pakulas-Kurbada žanru, vai ne? Vai tas nekārdina?»

Kurbads apskatīja, cik alus bija vēl pudelē. Bija puspudele, atkarībā no tā, vai putas ieskaita vai ne. Pakula, to pamanījis, ar vēlīgu žestu atkorķēja otru pudeli un nolika pirmaj blakus.

«Nu, un tad par to žanru,» tā Pakula. «Tajā emocijas būs līdz pašai esencei, līdz ekstraktam, tā sacīt, novārtas, un pats darbs būs īss un kodolīgs, un kā dimants, no vairākām pusēm skatāms.»

Kurbads iedzēra vēl vienu malku, un Pakula tūlīt piebīdīja nule attaisīto pudeli tuvāk, daļu steigā izšļakstīdams.

«Un kā pirmo, e, kodolu, es šo mazo graudiņu, šo mazo manu lolojumu, e.»

«Mhm.»
«Par varonību un mātes milestību.»

«Mhm.»
«Šis grauds ir par varonīgu māti, kas briesmās, starp trakojām liesmām un mežonīgu lauvu, paķer savus septiņus bērnus abās rokās un ar vienu kāju izdzēš liesmas, un ar otru kāju atvaira lauvu.»

«E,» Kurbads sacīja, «vai tev citu ideju nav?»
«Protams,» tā Pakula, «šis tas vēl būtu jāpieslīpē un jāpielabo, bet būtiski... citas idejas, ko tu teici, vai citas idejas?»

«Nu,» laipnāja Kurbads, «ar vienu šedevru žanru nenodibināsi.»

«Citu ideju man pašreiz nav. Vienam tādām garākām romānam. Par vienu uzticīgu vecu sulaini, kam muižniece par viņa uzticību daudz naudas sola, bet kas pats sev mazu muižiņu grib, un par dienestmeitu, kam lielmāte žēlīgi bezmaz jaunu kleitu atdod, un par otru, kas ir greisirdīga skaistā kambarsulaiņa dēļ — bet tu jau neklausies! Iedzer vēl alu — čort paberī, tu jau visu izdzēris!»

«Nu,» Kurbads slējās kājās, «man tā kā jāiet.»
«Bet pag', man tautsaimniecībā arī ir idejas. Kā atjaunot Latvijas ekonomisko varenību! Ja divi latvieši ar trim cūkām, teiksim, Teksasā, tad triju gadu laikā būtu vismaz astoņdesmit septiņi sivēni, un vēl triju gadu laikā...»

«Tu kaut ko aizmirsi,» teica Kurbads.
«Nu, ko tad?»

«Kuili.»
Pakula sašļuka, tad atdzivojās. «Jā, tas man drusku aprēķinā maitā. Bet viena no tām cūkām varētu būt kuilis. Protams, sivēnu būtu attiecīgi mazāk.»

Bet Kurbads bija jau tik tālu aizvadījis, ka Pakulam viņš bija gribot negribot jālaiž vajā.

No Pakulas nagiem izsprucis, Kurbads atgriezās krogū, kura (vismaz principā) joprojām nemaz nebija.

60

Vijolniece Vemgales Krogū (intermeço)

Drūms kūms
drudzainu pieri
pie galda sēda,
bruņām žvadzot.
Važu tam krekls,
zviņu tam svārki,
sidraba dālderis
kešā.

«Krodziniek, šņabi, desu, siltu gultu aizdaram!»

Drūms kūms
apēda desu,
no galda cēlās,
bruņām žvadzot.
Važu tam krekls,
zviņu tam svārki,
naba tik plika.

«Ko tu žvadzi, svina piere, vai tev desa nepatika?»
«Ko tu ņurdi, koka pauri, kas tev ņurņas atsprostoja?»
I vot i siš pa muti! *C'est a dirā*, izmet villu.
Neaistētiski, nehigiēniski un, pie tādām huļģānībām nepieradušam, neērti. Citiem vārdiem sakot, tīri kauns. Man arī.

61

Mēles bija kļuvušas biezas un necaurspīdīgas, un rokas smagi krita vienam ap otra pleciem.

«Tu tik ir puika,» teica Kurbads un iestūķēja atlikušo olu Zvejniekam mutē.

«Un tu arī esi puika,» teica Zvejnieks, alū skalodamies. «Bet rīt ir samokritika. Jāiet gulēt. Projām nu es iešu, vairs nepārņākšu, kā lai zinu, vai mani Kurbads mīļi pieminēs!» Zvejnieks sāka dziedāt nepareizā mēldiņā. «Mīsim zobeniem!»

«Mīsim!»
«Žagi man rāva, asariņas bira, nu es zinu — Kurbads mani mīļi pieminēja. Mīsim drānām!»

«Mīsim!»
«Žagi man rāva...» Un Dievadēla drānās tērpto Zvejnieku tiešām sāka raut žagi. Krodzinieks tā uzmanīgi mēģināja ieskaidrot Kurbadam, ka labāk būtu dzērumu nogulēt tepat augšstāvā, nevis pa nakti dzīties kur projām, bet Zvejnieks nebija pierunājams.

«Mājās eimu, mājās teku, kas gan mani mājās gaida...» Zvejnieks apraudājās. Uz Kurbada balstīdamies, beidzot atstāja krogu.

Pie durvīm viņus gaidīja jods.
«Ej pie citiem jodiem,» teica Kurbads. «Vai nezini, ka nedzēris dzērušu nedrīkst kaut?»

«Drikstu gan,» ņirdza jods. «Es pats pilns kā mārks. Krodziniekam alus mucas pagrabā, un es vienu no galvām ielaidu pa mazo lodziņu... Nu, Kurbad, tev beigas,» jods uzrunāja Zvejnieku.

«Bet es neesmu Kurbads,» teica Zvejnieks. «Kurbads, lūk, šeit.»

«Tiesa,» teica Kurbads, «tev jāsitas ar mani.»
«Nē,» tiepās jods. «Es ar surrogātiem necinos. Es tikai ar Kurbadu.»

«Bet mums ir izmainītas drēbes,» Kurbads vai izmisa. «Es esmu Kurbads, viņš ir Ansis Zvejnieks.»

«Zinu, zinu,» teica jods. «Kurbads ir tas, tais baltajās drānās. Tas ar to zobenu.»

Ansis atspērās pret krogus sienu un izvilka zobenu. Jods saluncināja galvas un metās Ansim virsū. Pirms Kurbads ko varēja darīt, Ansis bija saplacināts, un jods, kaut sagraizīts, rikšoja projām pie Krišņa pēc medaļas.

Dievadēla dotās drānas bija sagandētas, un, tā kā Kurbadam vajadzēja ieroci, viņš noraisīja jostu no nelaiķa Anša miesām un apjzās ar zobenu. Mirkli domāja par zābakiem, bet atstāja tos Ansim kājās.

Bet Ansis nevaidēja miris — viņš vēlreiz atvēra acis.
«Kurbad — nu saprotu, cik tu viltīgs zellis,» un nomira.

62

Kurbads ieradās samokritikā lielās pagīrās, Zvejnieka drēbēs un nosēdās sekretāra vietā. Ja Burtnieks viņu pazina, tad vismaz nelikās ne zinīs. Pati samokritika gāja kā pa murgiem. Ziņojums bija slikts, Pakula bija vēl no pagājušā vakara apvainojies, un Kurbads ne vienmēr zināja, kas viņam jādara.

Sēde bez kāda iemesla ieilga, jo debatēs komitejas locekļi par Kurbadu (kas anonimitātes un tradīcijas dēļ bija sēdes nolūkiem pārdēvēts par «K!») nemaz nerunāja. Runāja par hidromeliorāciju, par azarta spēlēm, stāstīja jokus. Kurbads izmisis manija, ka viņš rīt laikā darbā nevarēs tikt.

VIĻNA ZĀBERA zīmējums

07 SAMĀ ZINĀTUMU

Beidzot garā runāšana izbeidzās, un komitejas locekļi nāca teikt beigu runas tukšam krēslam, kurā it kā Kurbads sēdētu. Pirmais, protams, bija pats priekšsēdis, samērā labā omā:

«Tu, Kl!» teica Burtņieks, «no manis jau daudz esi mācījies, un man samokritikas runā maz tev ir ko sacīt. Viens otrs sīkums tikai aizmirsies. Kad kaudzi met, tad neaizmirsti sienu ap vidus mietu kārtīgi piemīdīt. Un, sklanduraušus cepot, neaizmirsti burkāniem cukuru pielikt. Man labāk garšo, ja brūno cukuru pieliek, bet baltais cukurs (miers viņa pišļiem) arī labs. Un, ja tu domā, ka bites taisās spietot, tad iepriekš jau vari jaunās māites, pirms tās izperējušās, ar medus kāri jaunā stropā ielikt, jauno stropu vecā vietā nolikt un veco citur pārcelt, nāks jaunajā stropā atpakaļ. Un ābelītes, īpaši jaunās, notin ar salmiem, lai zaķi neapgrauz. Jā, nu ko ta' vairāk — ak jā, ja kaķis mušmires saēdas, vai arī bērni, zilenes lasīdami, vaivarājus pārostas, tad iemet kaņepēs — atspirgs.

Visu citu tu jau daudzmaz proti — vienīgi tev vēl jāpamācās drusku vairāk par jokiem smieties, paldies sacīt un veciem vīriem godu dot. Bet tas tev pašam jāpamācās, to tev neviens iemācīt nevar.»

Apsēdās Burtņieks. Pakula bija otrs. Piecēlās un sacīja tukšajam krēslam:

«Kl Dod mūzai godu! Īsiem vārdiem sakot, kad lēnāk brauksi, tad tālāk plausi! Un maza ciniņš no ābeles tālu nekrit! Un, kas mežā sauc, tas pats iekrit!»

Ar šiem ievada vārdiem Pakula iesāka vairāku stundu garu runu, ko nobeidza ar vairāku patriotisku dzejoļu nolasīšanu.

Kad Pakula apsēdās, visas acis pievērsās zirgu audzētājam, kas pa visu samokritikas laiku nebija muti atvēris.

Zirgu audzētājs piecēlās un sāka lasīt no plānas grāmatiņas: «Kl!»

Ja tu gribi zirgu pirkt, tad plūtku un daudzmižu nepirci, tāds nezels. Karstas dūšas zirgu nepirci, tāds drīz nokūst, tādām soļi nešķiras. Nemeklē lielu zirgu, bet turies labāk pie gruntīga lopīņa. Nedzenies uz jauniem zirga gadiem vien, bet piemini, ka cits desmit gadu zirgs stiprāks un ilgāk tev kalpos nekā dažs triju gadu zirgs. Meklē labāk tikumu nekā jaunus gadus.»

«Bet,» Kurbads alias Zvejnieks mēģināja ieibst, «iespējams, ka Kl nemaz...»

«Kuš, Zvejniek, nepārtrauc. Es vēl neesmu pabeidzis. Ja negribi ērzeli pēc vaislas turēt, tad izrāmi to pirmā gadā, viņš vienādāks izaugs. Kad ilgāk to turēsi ērzēlē, tad tam priekš laika izdils zaļums, ar ķevēm noplosīdamies; tāds dabū likas priekš-kājas un neizaug pilnīgi.

Baro zirgu ar tādu barību, kāda tev ir, bet baro tā, ka viņam pietiek: nemērdē to badū. Badū izmērdēts zirgs aplam nezeļ vairs: tādām pietiek puni, galvas ienāši jeb kāda cita kaite, visvairāk kašķis.»

«Bet iespējams, ka Kl nemaz negrib zirgu pirkt un turēt,» Kurbads alias Zvejnieks beidzot iesprauda.

«Nu, ja jau negrib, negrib!» noteica runātājs, tīri aizvainojies. «Kurzemes zirdziņš viņam laikam par sliktu. Bet kas nu man no tā! Lai nepērk, ne mana nelaimel!»

Pēc šīs runas komiteja pārgāja uz apm. 5 min. garu slepenu (aizklātu /bez reportieriem/) sēdi un atgriezās ar ziņojumu, ko Ansim (Kurbadam) bija jānes Vecajam Gramatiķim.

«Kāpēc Gramatiķim?»

«Vai tiešām aizmirsī? Apstiprināšanai. Bez V. G. apstiprinājuma nekas taču nevar notikt.»

63

«Nāc iekšā, Kurbad!» teica V. Gramatiķis. «Ja pareizi atce-ros, tad tu dzer vāju sarkanās tintes šķīdinājumu,» un Gramatiķis veikli saskaloja tinti ar ūdeni un piestūma Kurbadam, kas savukārt mēģināja neviebties.

«Iedzer, iedzer!» skubināja V. G. «Laika diezgan. Kādā tu darišānā?»

«Nesu samokritikas ziņojumu,» Kurbads sniedza aploksnī. «Pats savu?» V. Gramatiķis satumsa. «Tas parasti sekretāra pienākums.»

«Ansim bija citas steidzamas darišanas,» teica Kurbads.

«Nu, nezinu,» teica Gramatiķis. «Tas nemaz nav pēc reglamenta. No otras puses skatoties, štrunts par reglamentu!»

«Ko tu teici?!» Kurbads salēcās.

«Neko, neko, dzer vien tinti! Pagaidi, kamēr es izlasu ziņo-

jumu! Starplaikā palasies manu SUMMU! Tikai vārdu atvasināšanas nodaļu nelasi!»

«Pagājušo reizi tu man vēlēji etimoloģijas nodaļu nelasīt,» teica Kurbads.

«Ak tā gan,» teica V. G. «Bet, ar atvasināšanas nodaļu salīdzinot, etimoloģijas nodaļa ir gauži nekaitīga. Etimoloģijas nodaļā var noskaidrot atsevišķus sīkumus, bet atvasināšanas nodaļā var veselās pasaules radīt. Un tādā veidā radītas pasaules ir vismaz tikpat nereālas kā šī.»

Kurbads saprata, ka joki nav, un tūlīt sāka lasīt atvasināšanas nodaļu. Nejauši uzšķīra «miesas» vārdu. Tai pasaulē, kas no miesas atvasināta, dzīvo visādi miesoņi. Miesnīcās viņus apkalpo miesmiļi. Viņu vēsturē slavens karalis Miesturis, un daudzajās miesnīcās miesoņi nododas samiesīgai uzdzīvošanai. No rīta izmiesojušies, miesoņi dodas mājās no miesībām.

Šāda pasaule, kaut arī ne bez zināmām miesrocībām, Kurbadam šķita pārāk aprobežota, un Kurbads šķirstīja atvasināšanas nodaļu, citu vietu meklēdams. Bet «bada» pasaule (ar Valsts Badoni, ar tūkstoš deviņi simt un kuro badu un badskārtējām badlinijām), kuru viņš uzšķīra kā nākamo, šķita jo nepievilcīga, un Kurbads aizvēra SUMMU. Bez tam V. Gramatiķis nāca atpakaļ, ziņojumu izlasījis.

Vecā Gramatiķa seja bija drūma un nelokāma. «Kurbad,» viņš teica, «uz samokritikas ziņojuma pamata tikai pats jaunākais spriedums iespējams. Tev, līdz ar šo, nolemts dzīvot!»

Kurbads šausmās noģība.

64

Kaut arī Vecākās Ziņas nebija izgājušas uz sensacionālismu, šīs visneizprotamākās nāves apraksts aizņēma divas slejas. Ķermenis bija uzradies mazajās priedītēs kaut kad naktī no piektdienas uz sestdienu ļoti divainos apstākļos. Pirmkārt, mironis bija tērpies divaina griezuma baltās drānās, kas viņam bija par lielu, tātad acimredzot uzvilktas tikai nozieguma maskošanas nolūkā. Ka tur bija darišana ar noziegumu, par to nekādu šaubu nebija, jo bija grūti iedomāties pašnāvību vai nelaimes gadījumu ar līdzīgām raksturīpašībām.

Centieni identificēt mironi, protams, bija veltīgi. Pat Rīgā par aizsūtītajiem pirkstu nospiedumiem nekas nebija zināms.

Visdīvainākā tomēr bija pilsētas ārstu nespēja vienoties par nāves cēloni. Pēc Dr. Nabasurbja uzskatiem, nelaiķis bija nosists ar kaut kādu lielu, asiņainu, plakanu masu, teiksim, ar teļa gurnu. Vecākās Ziņas arī zināja vēstīt, ka Nabasurbis izturējies skeptiski pret Dr. Kaulgrauža domām, ka atrastais mironis nav miris no nostu sišanas, bet gan no sliķšanas. Dr. Nabasurbis esot aizrādījis, ka, ja Dr. Kaulgrauža viedoklis ir saskaņā ar autop-sijā noskaidrotiem faktiem, tad nelaiķis vēl *pēc* sliķšanas esot baudījis vairākas pudeles alus un vienu cieti novārītu olu.

Divainā kārtā šī sensācija atdzīvināja jau pa pusei aizmirsto notikumu ar jūras čūsku, kaut arī uz žurnālistu jautājumu, vai jūras čūskai varētu būt kāds sakars ar šo nenoskaidroto slepkavību, Parku un Sanitācijas Departamenta vadītājs Jēkabsons kungs nespēja dot nekādu apmierinošu atbildi.

Tā kā jauni fakti nekur neradās, žurnālisti nākošās dienās atreferēja iepriekšējā dienā ziņoto, kā arī intervijas ar ievērojamiem un svarīgiem pilsoņiem, kā arī ar cienījamo publiku. Pilsētas galva Augusts Runcis izteicās, ka nav nekāda iemesla izsludināt trauksmes stāvokli. Policijas prefekts raksturoja žurnālistu jautājumu par policijas nevižību kā tīšu pretpilsonisku agitāciju un kārtības spēku ļaunprātīgu apmelnošanu.

No cienījamās publikas bija izteikti uzskati, ka priedītes vajagot labāk apsargāt. Tur visādas negantības notiekot. Rozenšvanca kundze izteicās, ka visam tam (atkārtojot «visam tam») par cēloni esot jaunatnes morālās stājas trūkums, un Kalliša j-kundze (ar diviem ell) paskaidroja, ka visas zīmes rādot uz zviedru invāziju, īpaši jaunā mēnesī.

Un Graņķens, jaunbūves miesnieks, izteicās, ka ar teļa gurnu gan nelaiķis neesot nosists. Ar teļa gurnu nevarot pietiekami atvēzēties. Kurpretim ar vērsēna gurnu — ek, pavisam cita uz-sišana!

65

Kaut arī Jēkabsons publiski pievērsa maz vērības jaunākajai

sensācijai, viņš bija tomēr krietni norūpējies. Pirmkārt, viņš bija pazinis slīkšoņa tērpu kā to pašu, ar ko viņa jaunais darbinieks Kurbads bija sācis darbu. Tā vietā viņš bija uzradies darbā drēbēs, kas nepārprotami viņam bija par mazām, ar pāris stundu nokavēšanos, pie tam droši vien uzgulējis. Jēkabsons bija viņam noprasījis, kāds viņam īsti esot uzvārds, un Kurbads teicis, pēc ilgas klusēšanas, ka Zvejnieks. Tur kaut kas nepavisam nebija kārtībā, un Jēkabsons labi zināja, ka viņa pilsoņa pienākums ir ziņot savus novērojumus policijai. Taču kaut kādas, teiksim, tēvišķīgas jūtas pret jaunekli neļāva Jēkabsonam pacelt klausuli, lai zvanītu.

Nepiezvanīja todien, nedz arī viņudien, un tad bija par vēlū. Zvejnieka darba kvalitāte pie tam bija tik augsta, ka Jēkabsons atzinībā jau pēc pusotras nedēļas lika Zvejnieka rīcībā nodot pašam savu zīmūdrāzamo.

66

Nākamā dienā Jēkabsons ieradās birojā pulksten astoņos un trīsdesmit minūtēs. Viņš kādu laiku mierīgi sēdēja pie sava rakstāmgalda, tad piespieda zvana pogu Leonijai, kas ieradās ar rīta pastu. Nākamās divdesmit minūtes viņš pavadīja, šķirojot pastu, diktējot atbildes un dodot rīkojumus. Deviņos viņš atsēdās vienatnē ar jaunpieņemta darbinieka Zvejnieka ziņojumu par iespējam lapu aptīrīšanu. Ziņojums viņu interesēja, un viņš lasot pierakstīja piezīmes — «svarīgi faktori, zaļums, trauslums, svars, rūgšanas ātrums utt., utt.» Viņš atkal piezvanīja Leonijai un pateica, lai iesauc Kalmīti, pēc tam Zvejnieku. Kalmītem Jēkabsons nodeva mazu rājienu par ierosinājumu samazināt budžetu baložu aprūpei, tāpēc ka parkos baložu tikpat kā neesot. Jēkabsons aizrādīja, ka reiz samazināts budžets ir tikpat kā nepaaugstināms un ka tikai nozāres, kuru budžeti strauji aug lielāki, tiek uzskatītas par dinamiskām. Zvejnieku viņš uzslavēja par oriģinalitāti un piekodināja, lai nebrauc par ātru. Atkal iesauca Leoniju, uzrakstīja ieteikumu Zvejnieka paaugstināšanai, bet to nenosūtīja — apgrozījies ielika atvilktnē. No desmitiem trīsdesmit līdz vienpadsmitiem trīsdesmit bija sēde, kuras vidū, pēkšņi pamodies, aizrādīja, ka dienas kārtība nav labi izstrādāta. Pusdivpadsmitos Jēkabsons aizgāja uz Veisa ēdnīcu uz pusdienām.

Pie Veisa Jēkabsonu apkampa Abrasdibens.

«Nu, kāda sajūta ir būt par varoni?»

«Nu jau atkal tu būsi no agra rīta dzēris.»

«Neliedzies kā jauna meita. Pats labi zini, ka, ha, tava vēsa un nosvērtā izturēšanās jūras čūskas afērā ieguva atzinību visā valsts mērogā. Un tev piespriedīšot medaļu — otrās klases četrstūraino — par pilsonīgu varonību.»

«Nopietni?» Jēkabsons pasūtīja to pašu, ko parasti. «Uz kā ierosinājumu?»

«Tu smiesies. Runā. Viņam piezvanīja no apriņķa valdes — vai mums neesot kāds apbalvojams pilsonis? Pēdējie desmit varoņi esot bijuši no Rīgas, un valdība esot sākusi organizēt kampaņu apzināt provinciālos varoņus. Un provinciālā varoņa par tevi . . . Runcis tai brīdī bijis nedaudz švunkā, avīze ar bildi, kurā tu jūras čūskai kāju uz galvas uzlicis, viņam bijusi priekšā uz galda, un iedevis šiem tavu vārdu. Tev vajadzēja dzirdēt, kā viņš pats vēlāk par to sirdijās!» sprausloja Abrasdibens.

«Kas tur tik ļoti smieklīgs?» saviebās Jēkabsons.

Bet Abrasdibens tik turpināja sprauslot. Jēkabsons paraustīja plecus un sāka mākslotā vienaldzībā mierīgi ēst, klusu pie sevis improvizēdams medaļas pieņemšanas runu. Abrasdibens mainīja tematu, bet Jēkabsons neklausījās.

« . . . Ješka nozudis, » nobeidza Abrasdibens, un Jēkabsons satrūkās.

«Kas, ko?»

«Augusts par to ļoti uztraucies. Ješka pēdējo reizi redzēts vecajās brūžā drupās, veca garbārdaina vīra pavadībā. Policija baidoties to ļaunāko. Citi bērni zināja stāstīt, ka viram rokās esot bijis milzīgs smilšu pulkstenis, bet tu pats zini, ka uz bērnu liecībām nevar pašauties . . . »

Labā oma Jēkabsonam bija vēja. Samaksāja rēķinu un gāja atpakaļ uz biroju. Ja nu viņa Kurbads līdzīgā negalā nonācis? Bet nē, tā būs tikai sagādīšanās.

67

Kaut arī pēc samokritikas visi oficiālie sakari ar mītiem Kurbadam bija pārtraukti, pirms savas Rīgā braukšanas Ņirga viņu vēl parāva uz mītiem, ne tik daudz kā uz pēdējo reizi, jo iespējas

tikt atpakaļ mītos līdz ar to nebija izsmeltas, kā gara laika pēc. Bet mīti vairs nebija tie paši. Dieviņš bija kļuvis vēl vecāks un vēl pelēkāks, Laimdota līdz beigām iestīgusi bērnkopībā, Māra līdz nejdzībai aizņemta visādās auglīgās izrīcībās utt., utt.

Aizgāja abi pie Zvejnieka kapa, pie kam Kurbadam bija it divaini ap dūšu, kapakmeni lasot un apzinoties, ka viņa paša jaunais pseidonīms ir Zvejnieks. Zem Anša Zvejnieka vārda bija dzimšanas dati un abi miršanas dati, un kāda nezināma dzejnieka rindas:

Tu Baidu Ķēniņ, tukšām kaulu acīm
Ar Zobiem Dzeltāniem un ģindeņkauliem
kailiem

Un Pergamenta Ādu, liķa nagiem vēri
Tu Elles Durvis, grēciniekiem vēli
Nost akmeni no Melnās Kapa bedres,
Kur Zaķi satrūd miesa, Galvas gudras.
Tu Mūsu Kunga miesās indes ilķpus
cirti;

Tā sevi gandēji un savu Varu cirpi,
Ka tagad tikai manus kuslos pišļus
Tu vari grauzt, krimst kaulus, zelēt
dzislas.

Man Dvēsle Kristus klēpi tavu varu smies
Un Svētiem līdzī Kungam Slavu dziedās.

Kurbads nezināja, cik tālu šī dzeja piemērota, jo Ansis, cik Kurbads viņu atcerējās, kristietis nekad nebija bijis. Smuks pušītis bālu vaigu, *si!* Kristietis — *no!* Bet tā savukārt nebija Kurbada darišana, un, mirkli pakavējies, Kurbads alias Zvejnieks lūdza Ņirgu viņu raut atpakaļ uz Jēkabsona pasauli, jo sāka nākt miegs.

68

Kad Kurbads bija uzdienējis līdz savai darba istabai, pie viņa ieradās Ņirga. Sarunas nevedās gludi — galvenais, nebija ne vienam, ne otram nekā daudz ko sacīt. Ņirga taisījās it nopietni braukt uz Rīgu un vēlējās zināt, vai Kurbadam pēdējā mirklī nav kas vajadzīgs — kāds īpašs atmiņu žūksnis no Ņirgas kartotēkas. Bet Kurbadam nekā nevajadzēja.

Durvis uz darbistabu vēra vaļā briļļota kantoriste ar papīru kaudzi rokās, un Ņirga cēlās iet.

«Uz redzēšanos, Zvejnieka kungs. Pateicos par man izrādīto pretimnākšanu!»

«Nav par ko, nav par ko — tas viss mana pienākuma aptva-ros.»

Kurbads piespieda pogu, ienāca Leonija ar vēlo pastu.

«Vai jums kas vēl darāms, Zvejnieka kungs? Jau puspieci.»

«Nē-a, Leonij . . . »

«Zvejnieka kungs?»

«Vai jums ritvakars aizņemts — es domāju par Ugunsdzēsēju balli.»

Leonija bija ar mieru, un Kurbads tūlīt nožēloja, ka bija viņu uzlūdzis. Leonija nebija slihta meita, kaut arī viņu aiz muguras par Peoniju un Pujeni saukāja. Bet kur nu tu, cilvēks, pēc Laimdotas, Bārenītes, Māras u. d. c. daudz sajūsmīnāties par Leoniju. Labs skuķīts, paj skuķīts, sirsniņa dreb, plaukstiņa svist, mēlīte — mazs sunīts, riedams tikumu sargā — vai arī nesargā, bet vai nav viena alga! Kurbads piecēlās, piegāja pie loga, atvēra to plaši vaļā, ļaujot ieplūst drēgnai mijkrēšļa miglai, sa-
jauktai ar ormaņu skubinājumiem, trolejbusa šķindoņu, gājēju soļu švikstošām šļakatām.

Pāri ielai vecajā tirgus laukumā bars puiku sacentās, kurš ar apkaltu papēdi var lielāku dzirksteli uzšķīlīt.

«Kumeļi tādi, » nosminēja Kurbads, tad ļāva smaidam nozust no sejas. Viņam nedaudz sāpēja galva, un viņš jutās līdz nāvei vientuļš.

69

Sludinājums Vecāko Ziņu XXIV sējumā, 13. maija numurā, 4. lappusē.

To, mīti, pieminat,
Autoram neticat,
Ar milnu no gūnskura viņam pa galvu nesitat, jo
var izcelties sausās lapās ugunsgrēks un izmai-
tāt apstādījumus. Tad jau labāk ar slapju lupatu.

Kurbads ģ. d. Jēkabsons

Finis

EPILOGS KURBADAM

Es esot dzimis Daugpilī 1932. g. 23. maijā kā ļoti jauns bērns. Līdz ceturtam gadam māte mani tērpa sieviešu drēbēs un tēvs ignorēja. Piecu gadu vecumā mani pieņēma darbā par galveno grāmatvedi firmā *Siemens — Schuckert*, Vladivostokā.

Atgriezos Latvijā caur Harbinu un Angliju (par ko Anglija no Latvijas prasīja reparācijas; Latvija atteicās tās maksāt manas mazgadības pēc). Mantotās dzirnavas mēģināju apsaimniekot pats, bet nolaidības dēļ nolaidu tās līdz pēdējam. (Dzirnavas no manis atpirkā Pans Škirpa no Sakstagola. Viņš mani piekrāpa, daļu no pirkuma samaksājot ar 12 kastēm nesvaigu voblu. Tās mēģināja pārdot mans vectēvs savā patērētāju sabiedrības veikalā «Turība», bez īpašiem panākumiem.)

Atsāku mācīties klavieres spēlēt. Skolotājas meita Jautrīte Lejiņa mani bieži lūdza nākt skatīties, kā viņa sit suni. (Skolotājas uzvārdu diemžēl vairs neatceros.) Par suni un citām manas dzimumdzīves problēmām sk. manu grāmatu «Kāpēc ar mani nav tā, kā vajag», (Nr. 23 sērijā Pseudoerotika, kuru izdeva Harkivā vai Minskā — lielas starpības tur nav — 1923. gadā ar Andreja Ļurbas pēcvārdiem.)

No Daugpils posma atceros maz. Varbūt izteicienus «Tiš, vista!» un «Kad brauks krievs nužņiku smelt?»

Un Veco Veriņu, kas knapi spēja ūdeni uzvārt un, mūs meklējama, 1944. gadā Rīgā mira badā.

Un Jauno Veriņu, kas gāja raudāt staroveru bērēs.

Un Felicītas strupos nagus uz savas muguras pēc vannas.

Un runci Čiku, kas kaimiņiem apkoda trušus. Astoņas

dzīvības viņš zaudēja gunsgrēkā, vāciem nākot un krieviem uz žīdiem bēgot. Devīto viņš mēģināja zaudēt, iekrītot nodegušā nužņika bedrē. Bet mēs viņu izzvejojām ar grābekli un turējām zem šļaukas, līdz viņš izbēga un nolaizīja sevi tīru pats. Pat paldies mums neteica.

Un uguni pārņēmtās grāmatas. Mēs visi tādas esam turējuši rokās. Pilnīgi salasāmas — melns uz melna. Bet kā šķir lapu — tā sairst. Kopš tā laika man literatūra vairs īsti nepatīk. Nodegusi Daugpils bibliotēka vāca atpakaļ aizdotās grāmatas — ar sekmēm. Tagad šīs (un citas) latviešu grāmatas esot iznīcinātas.

Ceiruļs olu dora
Iz tō mīta gola —
Veļ ni tai, veļ ni tai —
Sōksim mes nu gola!

Par tiem Latgolas pelniem, kurus 16. gs. dedzināja no Ludzas un Rēzeknes mežiem poļu magnāti, it īpaši Hilzens, nejūtos atbildīgs. Daļu no šiem mežiem pludināja no Ješezera ar plošiem un liellaivām gan kā balkas, gan pelnus, gan potašu — pa Ješeicu, Repšu azaru, Dagdas azaru. Dagdeicu, Osyunas azaru, Osyuniecu un Sareju projām pa Daugavu. No peļņas Hilzeni sev Varšavā uzcēla lepnu pili.

Dānijas šaurumos pelnus apcenoja muitnieki. Bija kuģi, kas blēdijās, virsslāni saberot mazvērtīgākos pelnus.

Nekas jau nav daudz mainījies.

V. ZEPS

JĀNIS GAILIS

+ + +

nelaiķu kompānijā
(es vienīgais laiķis starp tiem)
plāpājam klusu klusu
te — augšā (aiz mākoņiem)

spriežam par to kas bijis
un atceramies kas būs —
lietu kas vēl nav lijis
un ilūzijas kas grūs

nelaiķu anekdotes
par bērniem kas laimīgi dzims
sajūtām nebijušām
un jūtām kas nenorims

embriji nedzimuši
(abortu materiāls)
stāsta ka gribējies piedzimt
bet . . .
(sapnis bij nereāls)

dzejoļi — kucēni pirmie
gvelž kā tie slīcināti
un stulbākais —
mani sauc tie
nevis par tēvu bet — māti

SVINĪGAIS AKTS

galva kā betona blūķis
domas kā bezmiega nakts
atkal ir līnija skolā
atkal ir svinīgais akts
lupata atkal ap kaklu
ķērcoša mūzika skan
«skolas karogu ienest!»
un jānes ir (protams) man
(večukam dzimšanas diena kaut miris
bet neaprakts)
izgērbjas direktore . . .
sācies svinīgais akts

+ + +

šodien jūtos kā lidmašīna
ar žurku apgrauztiem spārniem
bet tu klūpi aiz mana smīna
un nirdzīgi teiktiem vārdiem

un tev noriebies atkal mans tonis
bet kā tad pēc tavām domām
kā tad var justies ronis
dresēta pūdeļa lomā?

bet kā tad var justies gailis
kas vairs nesēž uz sūdu čupas
kā tad var justies gailis
tikko kā noplūkts
priekš zupas?

+ + +

tavs skatiens
kā izbiedēts putnēns
spurdz gaisā
un acīs man grimst

smags klusums
kas klājās mums apkārt
kļūst pūkains —
maigs mākonis dzimst

sārts vilnis
klusss uzplaukst tev sejā
un mani
lēnītiņām skauj

no gaisa
tas nonācis lejā
un vāri
tev pieskarties ļauj

bet tagad
šķiet nav vairs kur dēties
kur aizbēgt?
kur noslēpties? kur?

kas atliek
mums abiem? mīlēties?
tāds sīkums ka
NAV TAČU KUR . . .

IDILLE 555240*

rūsgani zaļas gļotas
uz pagraba griestiem
gludens ūdens kā sīrups
ļengani pil
iedzirkstas tumsā
gaļīgu žurku acis
un pretīgais piliens
pie griestiem kā spuldzīte
nedaudz riebīga smaka
un caurulei blakus
karājas striķis
kā vobla uz lodžijas
lēnām šūpojas
namu pārvaldes santehniķis
drusciņ apgrauzts kā iepuvis ābols
un dzeltenī zils
mūsu mājas pagrabā
ceturto dienu
kanalizācijas caurule
vienmuļi pil

+ + +

nakts klusa kā telefons
kad treniņnometnē esi
un stulbtībām pilnāka diena
pat par štsdienas presi

lielām staitīgām lāsēm
biezs klusums no klausules pil
mirkst potītes dubļainā plančkā
un mēnestiņš debili ziļs

tik jēli un pretīgi smaida
bet zvaigznēs kliez izmisums
ltdz skaudri sajūt man pēdas
cik skārds gan uz palodzes glums...

iegrimstu tumsā kā vatē
tik diezā kā lefkoju smarža
un lidoju mīļā pie tevis
ar kāsi sen mirušu varžu

bet laižos es zemāk un zemāk
(tas arvien grūtāk man sokas)
tik grūti pa sapņiem lidot —
briesmīgi nogurst rokas

SAPNIS

Nakts vidū piecēļos, izkāpu ārā pa logu
(cik nu tur augstu, ir septītais stāvs),
lerāpos debesīs, slāju gar debesu krogu,
Redzu, kā pīpē, ar francūžiem diskutē Klāvs.

Ārā pie durvīm kā kastroji virtuves plauktā
Atstāti pegasi, ādas tur kārtībā jauktā.
Ziņkārīgi skatījos, ielīdu svešādā ādā,
Dīvainas ainas man rādījās momentā kādā...

Pēkšņi es pamodos, nevilus sāku tad matīt,
Ka sveša roka ar manu grib dzejoli rakstīt.
Kāds mani iztraucē:
— Zēn, tas iet pāri pār mēru
(runātājā es pazinu pašu Prevēru).

CEĻOJUMA PIEZĪMES 29. DIENA UNGĀRIJĀ

Virmo ezers. Karsts, šķiet, nav kur dēties...
(nez kādēļ negribas peldēties)

Slaida meiča novelk peldkostīmu...
(bet es pat nepagriežu ģīmil)

Klusu uzsaucu: «Hei, prātiņ, vai tu mājās?»
— Nu, tur tā lieta — mājās! mājās! mā-jās!!!

SESIJA

pakāris mēness
pie laternas izdzisušas
neomulīgu gaismu
aiz apkakles pilsētai
lej zilganie līķa plankumi
kafija dziest

vēsi pirksti pie pieres
bezmiegā sūrstošas acis
bet ausīs rīts
kā ķērcoši spalga skaņa
(spocīgi zaļas klavieres
caur gaļasmašīnu
maļas un klavieru skaidas
(slaidas kā makaroni)
kā spalīšu bari
pa dvēseli skraida un kņud)

atvērta grāmata
stulbi man acīs skatās

+ + +

kā kurkulīši mazi un dzīvi
pa realitātes šķīvi
peld klimpas kā ilūzijas
bet tikmēr pie griestu sijas

iespurdzas drūmas sejas
un mirdzoši čiekuri birst
tur kaucot aiz bezizejas
laimīgie asarās mirkst

un irstošas laimes dūmos
daudz šķidrāks ķīselis kļūst
sāk priecīgie apskaut drūmos
jo viņiem jau nav kam lūst

jo laime kā smaidīga blusa —
iekož un projām lec
(vai aizbrauc ar trolejbusu)
un paliek sāpošais plecs

+ + +

Zaigai A.

tev gribēju zvanīt
bet nez kāpēc nezvanīju

tev gribēju pateikt
bet nez kāpēc nesacīju

pie tevis
es gribēju aiziet
bet nez kāpēc neaizgāju

tikai pieskāros plecam
un klusītēm modināju

tad skūpstīju kaklu
un čukstēju klusi klusi

VAI ZINI MĪĻĀ CIK ĻOTI
TU MAN...

ESI...

APNIKUSI

1988.

VALDA MELGALVE

IT

STĀSTS

maa ani aoa kin aanoio maa ūvi rt

Iesākumā bija tas, kas būs beigās. Lai pastāstītu to, ko Itū gribēja pateikt, vajadzēja izdomāt stāstu. Stāstam bija jāatrod iesākums. Lai tas paliktu ciltī. Lai būtu ūvi. Itū varētu vienkārši pateikt: «Itū sāp, Itū ir slikti, Itū nekad vairs nebūs laimīga.» Bet ne jau par to ir ūvi.

Brīdī, kad vairs nebija nekā, nebija arī sāpju. Likās, arī viņas sirds tūlīt beigs pukstēt. Tikai elpa pulsēja lielajā tukšumā. «Mammaiņ,» viņa nez kāpēc izteica skaļi. Tad pūta savu dvasu mazajā mutītē. «O, lielā Māte, atdod man mazo dvēselīti, lai es varu to iepūst atpakaļ bērniņam,» viņa lūdza un pūta elpu savā dēlā. Pašas dvēsele bija sievieti atstājusi. Tikai elpa. «Atver aciņas, manu dēliņ, atver aciņas!» viņa čukstēja un pūta no jauna. Velti. Velti. Un tad sieviete sēdēja lielajā tukšumā un zināja, ka viņa vairs nespēj dzīvot. Viņa sēž tur vienmēr — lielajā tukšumā, zinādama, ka nedzīvos.

Tā bija sākumā. Tad nāca sāpes un raudas, un vaimanas. Un pirmais rīts bez bērniņa. Līdz ar izbrīnu: «Es vēl dzīvoju. Kā gan tas var būt tiesa?»

Tad viņa domāja par tām daudzajām mātēm, kas arī zaudējušas bērnus. Mazi bērni mirst no jaunu garu sūtītām sērgām, pusaugu dēlus uz mednieka takas saplosa zvēri. Bet mātes vēl dzīvo. «Kāpēc es neko par to nezināju? Kāpēc man nekas par to nav stāstīts — kā dzīvo pēc tam, kad dvēsele tevi ir izdzisusi. Tas taču nevar būt, ka man vienai tā,» domāja Itū.

Tik bezgala grūti ir domāt! Un bail, ka tūlīt, tūlīt atvērsies zeme un tevi aprīs vai arī uzklups kāds milzēns zvērs, kas negrib, lai tu atrodi atbildi. Tūlīt, tūlīt, tiklīdz tu notversi domu, kas pazibēja un ātri izgaisa, bet apsūļiņa kādu lielu un galīgu skaidrību. *Aandao* uz visiem jautājumiem.

Bet vēl grūtāk ir — atcerēties.

Kā ir vieglāk? Kā parasts, kā visi mēdz. Paraža rāda tev, ka vieglāk. Krist pie zemes, nosmērēt seju melnu, skaļi kliegt, raudāt, plosīt un skrāpēt savu miesu, plēst matas, raudāt, cik spēka. Aizvilkties līdz tabu būdai, kur tu pavadīsi visu sēru laiku, tikai naktīs drikstēdama pastiept roku ārpus pinuma un paņemt ēdienu, ko kāds žēlsirdīgi būs nolīcis. Zināt, ka pēc noliktā laika tev atkal jāatgriežas ciltī, un neviens vairs mirušā vārdu nepieņems, arī tu ne. Bet domas, domas, tās taču nāks pašas... Un naktīs, kad tavs *andao* atkal aizceļos, tas joprojām sastapsies ar bērniņa *naazoa*, baros to ar krūti un aicinās atpakaļ. Bet to nevienam nedrīkst stāstīt, jo tad Itū padzītu no cilts. *Naazoa* nedrīkst saukt atpakaļ, tas sadusmosies, neatradīs šeit savu ķermeni un patvērumu, nāks lieli lietni un aukstums, un bads. Nē, Itū negrib domāt.

Varbūt jau drīz atcerēties būs vieglāk nekā domāt. Varbūt jau drīz viņa vairs negainīs prom atmiņu ainas — kā bērniņam vienmēr patika ūdens, kā viņš smējās un šļakstījās, plunčājās un sajūsmā spiedza. Un beigās aizbēga no viņas pie ūdens gara. Brūnmatu galviņa, mazais, tvirtais dibengals. Jā, varbūt drīz atmiņas izsauks saldās asaras, kas nesis atvieglojumu. Bet kā lai aizdzīvo līdz tam laikam? Kā lai pārcieš šo?

Ainai bija dviņumāsa. Māsas gandrīz nemaz nebija līdzīgas, bet, kad citi runāja par vai ar viņām, tie vienmēr sacīja «Aina un Daila» vai «Daila un Aina». It kā viņas tiešām nebūtu šķiramas. Kaut arī tik atšķirīgas.

Aina bija garāka un kalsnāka, gaišākiem matiem. Dailai uz sejas pusaudzes gados bieži uzmetās pinnes, Ainu toties slikti ietekmēja saule un vējš — āda kļuva sausa un zvīņaina. Protams, viņas mācījās vienā skolā. Abas bija ar vieglu galvu. Ainai vairāk padēvās matemātika, patika ķīmija, Daila bija ķerta uz valodām.

Protams, viņas gulēja un mācījās vienā istabā. Draugu loks māsām bija atšķirīgs, bet tie nekad nenāca ciemos uz mājām. Tur mēdza pulcēties tikai radi un vecāku draugi, un paziņas. Kāds aktieru pāris, komponists ar kundzi — keramiķi, dažī pārsniedzēji ar sliekšmi uz daļajām mākslām, dažī mākslinieki ar sliekšmi filozofēt.

Līdz septiņpadsmit gadu vecumam, kad Aina beidzot uzdrošinājās nepiedalīties šais ģimenes svinībās, viņai jau bija pamatīgi iesēdušies galvā un pamatīgi apnikuši tādi vārdi un izteicieni kā «Edo periods», Keidžs, «Bahtina pieeja», Grotovskis, «ezetēriskais budisms», Orvels, «kontrkultūra» un Nonno. Viņas vecuma jaunie ļaudis reizēm bija tik smieklīgi šo «jaunatklājumu» varā! Nē, Aina nekad ar viņiem nestrīdējās, jo zināja, ka tas ir bezjēdzīgi. Visas runas ir bezjēdzīgas un atkārtojas bezgalīgi.

Aina apprecējās tūlīt pēc vidusskolas. Alvis bija gadu vecāks. Viņš strādāja par gaļas izcirtēju.

Viņas mamma un radi to laikam izjuta kā slēptu apvainojumu. Bet Aina pirmo reizi dzīvē sajūtās tā isti brīva. Tas bija skaists brīdis — kāzu pirmais valsis. Uz kāzām gan bija lūgti visi radi, bet ieradās tikai tēvabrālis ar sievu. Pārējie atsūtīja garas telegrammas.

Pirmais valsis... Aina to sajuta tik skaidri, it kā visu zinošs prāts, visuredzoša acs, visuresoša balss būtu pavēstījusi — tev vairs nav jāpiepilda nekādas cerības. Šī nasta ir noņemta. Ainai nav dzīvē jāveic lielas lietas, viņai vairs nav jācenšas būt arvien labākai, kļūt arvien gudrākai, tālu iet un augstu kāpt. Neviens no viņas to vairs negaida. Skaists mirklis, atrīvošanās. Lai Daila studē savu filoloģiju vai vienalga ko, Aina beidzot būs tikai Aina. Nevis viens no vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, kuru atdala ar saikli vai komatu.

Kaut nu būtu tikai viens bērns! — domāja Aina, kad palika stāvokli. Nekādas biedējošas iespējas milēt vienu vairāk un sajusties vainīgai mazāk milētā priekšā, nekādas vajadzības meklēt savos bērnos pašas bērības kompleksu izpaušmes.

Dīvaini, bet varbūt tieši otrādi — likumsakarīgi, ka pirmajās sekundēs pēc dzemdībām, kurās bija nepieciešama ķirurģiska iejaukšanās un narkoze, Aina dzirdēja, ārstu sakām: «Dviņi.» Pēc tam viņa atkal iegrīma miegā un redzēja sapni, ko nekad neaizmirsīs.

Divi mazi vistokliši, ko viņa izlikusi vecāku mājās uz savas bijušās gultas. Mamma saka: «Tu taču netiksi galā ar divām. Es vienu paņēmsu.» Un sapnī Ainai tas likās tik dabiski un pašsaprotami, it kā pasaulē tā vienmēr būtu noticis. «Manējā būs labāka,» viņa nodomāja ar lielu pārliecību. Un tikai mazliet, mazliet kaunējās par to bezgalīgo atvieglojuma sajūtu, kāda bija pārņēmusi visu būtni.

Pamodusies jau palātā, Aina vēl sausām un nepaklausīgām lūpām jautāja māsiņai, kas turpat pie skapiša darbojās ap kādu šķidrumu, bet likās esam bezgala tālu: «Sakiet, vai tiešām dviņi?»

«Jums? Nē, kāpēc. Smuka, laba meitiņa. Trīs kilo piecdesmit. Viss kārtībā, laba meitiņa.»

Atvieglojums. Bet kādēļ šis dīvainais sapnis? Šīs vienādās atvieglojuma sajūtas sapnī un īstenībā? Atvieglojums, kas nāk reizē ar nereālu vainas izjūtu, kas ir būtiski atšķirīga no sirdsapziņas pārmetumiem par kādu reāli izdarītu darbību. «Aprēcība ar vēlmi?» Domu vaina? Arī ne gluži, jo pat domās viņa nekad par reāliem dviņiem neteiktu, ka vienu vēlētots atdot prom. Bet tad nu gan Aina sadusmojās uz sevi. Tik daudz uzmanības pievērst bezapziņas sapnim! Tik daudz domāt par abstrakcijām, par ko tik sen jau nav runājusi! Protams, dzirdētais un lasītais... un tieši pusaudža gados, protams, tas atstājis ietekmi. Nez kāds nez kad bija viņai stāstījis, ka neizkānā no senajām civilizācijām bijis ticējums, ka katrs cilvēks piedzimst ar savu garīgo dubultnieku, dvīni. Aina neatceras vairs, ko šis dvīnis-dubultnieks simbolizējis vai ietekmējis, bet ne veltī laikam senajā Spartā (vai varbūt citur) tikai viens dvīnis uzskatīts par «isto», vārgāko metuši aizā. Tas kaut ko nozīmē, un Ainai par to jādomā. Nē, viņai nav par to jādomā, jo ne jau nu viņa atklās to, kas bijis slēpts visu cilvēces mūžu. Aina vienkārši atzīst faktu. Fakts ir. Tas jāatzīst un tūlīt arī jāaizmirst. Ja parādīsies papildu informācija, tā jāpievieno jau esošajai. Ja būs vajadzība, visa informācija tiks izmantota. Viss. Tā virzījās Ainas domas. Saskaņā ar tām viņa gribēja virzīt savu dzīvi. Toreiz viņa domāja, ka pati virza savu dzīvi. Un nejausības vienkārši iekļaujas tās plašajā, dabiskajā gultnē.

*

«Kungs, uzklausi mani, tu, kas visu zini un virzi, ļauj, lai atkal atveru tev savu sirdi. Paldies tev par šo dienu, paldies, ka neesi atrāvis man savu gaismu, kurā staigāju ik brīdī, kopš pieredzēju tevi, ak Kungs.» (Marta atceras, kā Sarmīte viņu tai dienā aizveda uz mājām pie vecā mācītāja, un viņš teica tikai vienu — «Saki — Kungs!», un Marta vēl ilgi nesaprata, kādēļ jāsaka tieši «kungs», bija grūti tā teikt un nesaprast līdz galam, bet izrādījās, tieši tā vajadzēja.) «Un es pateikšos tev katru dienu, jo es nevaru iedomāties neko drausmīgāku par to, ja man atkal būtu jādzīvo tai tumsā, kur es biju. Ak Dievs! Uzklausi, kas tagad spiež manu sirdi, kā tu vienmēr esi uzklājis. Piedod manu līdzšinējo augstprātību, tā nāca no nezināšanas. Es nezināju, ka šī sievietē ir mana liktensmāsa. Piedod, Kungs, ka vienmēr esmu uzskatījusi sevi pārāku un labāku esam par šim slikti ģērbtajām, šad tad dzērumā apkārt klistošajām, par apkopējām strādājošajām sievietēm. Es domāju, ka man nevar būt nekā kopēja ar šo mūsu sakņu veikala strādnieci, kam krāvēji un šoferi uzsauc: «Aņa!», bet īstais vārds viņai ir Aina. Šodien viņa mani uzrunāja, nāca pretī pa tukšnešaino ieliņu savās bezkrāsainajās biksēs, plānājiem, taisnajiem matiņiem pār seju kritot.

— Domā, es nezinu, kā sirds sāp? Zinu. Tu neskaties, ka es pillā. Es zinu, bērniņš nomira. Man arī. Nu jau meitai būtu četrpadsmit, šodien dzimšanas diena. Un es zinu, kā ir, kad sirds sāp. Arī pēc desmit gadiem. Visu laiku sāpēs, es tev saku. Jopt.

Tā viņa runāja, un es bēgu. Ak Dievs tēvs, kāpēc tu neapzēlojies par šo sievieti, kāpēc ļauj viņai iet to drausmu ceļu? Viņa taču vēl jauna — manā vecumā. Vai tu gribēji, lai es viņu satieku, lai atkal kā ar nazi ieduru sāpē, lai man atkal būtu jādoma par to, kas notika pirms gada un diviem mēnešiem? Vai varbūt tu gribi, Kungs, lai es palīdzu viņai, lai vedu pie tavas žēlastības gaismas? Mīļais Dievs, bezgalīga ir tava žēlastība, bet es esmu tik vāja! Dod man spēku, Dievs, ja tā ir bijusi zīme, ja tas ir mans uzdevums, tad dod man spējas pildīt tavu gribu, Kungs. Tagad varu vienīgi aizlūgt par savu liktensmāsu. Es lūdzu tevi, Kungs, lai tava gaisma nāk pār šo sievieti, lai viņa kaut uz brīdi sajūt to mieru, ko tu dod un kas ir lielāks par visu šīs pasaules nemieru un tumsību. Man nav citu vārdu, kas labāk izteiktu, kā es tevi sajūtu. Gaisma un miers. Lai tas nāk pār viņu. Es zinu, cik stipras ir lūgšanas. Es tagad vienmēr aizlūgšu arī par viņu, savu māsu, Dievs, stāvi viņai klāt.»

(Jā, Dievs, stāvi viņai klāt. Nakts vidū pamostoties, sirds dauzās, lūpas kalst, kuņģis raustās spazmās, acis aiztūkušas, visi locekļi sāp, un galva dun. Tur tava īstā vieta, Dievs. Stāvi viņai klāt un ļauj izciest līdz ritam. Tikai līdz ritam, tad būs rīts. Un tad palidzi līdz vakaram izturēt. Tad būs vakars. Un atvieglojums. Atkal mokoša pamošanās. Tu neko nevari līdzēt. Stāvi tikai klāt. Viņa izdzīvos. Vēl šo reizi. Šo dienu. Un tu būsi uzvarējis. Jo, kur ir dzīvība, tur vēl ir cerība.)

Tā Marta domāja pirms aizmigšanas, tūlīt pat savas domas aizmirdama. Viņa nezināja, varbūt bija aizmirsusi, ka spēj iejusties arī tajos cilvēkos, ko Dievs vēl nav aicinājis, kas vēl nav to pieredzējuši.)

*

Nemiers. Nejedzīga sajūta, nezini, kur likties, nemiers. Kāds reizēm ap divpadsmit gadu vecumu uznāca, kad nez kā gadījās vienai palikt. Toreiz Aina gribējās, lai nāk kāds, vienalga kas, saņem rokās — cieši, cieši, tā, lai nekādu citu domu vairs, nekādu citu sajūtu, tikai svešais spēks, pakļaušanās tam. Toreiz netikās nedz lasīt, nedz kādu darbu uzsākt, gribējās nez ko — sist ar dūrēm pa galdu, pat ar galvu sienā triekties, tik neizturams bija šis beziemesla nemiers. Viņa nezināja, kāpēc. Tagad, kad sajūta bija ļoti līdzīga tai senajai, Aina zināja gan, kāpēc. Cēlonis bija atšķirīgs no toreizējā. Tagad Aina zināja arī, kā atbrīvoties no šī nejedzīgā nemiera. Var divējādi. Var izmazgāt visu veļu, pēc tam ar skalojamo ūdeni izberzt istabu, gaiteni un virtuvi, tad galīgā bezspēkā atkrist gultā un cerēt, ka miegs šoreiz atnāks. Bet var arī tā — dabūt dzeramo un jau ar pirmo glāzīti sajūst, ka viss nostājas savās vietās. Iekšā un ārpusaulē arī. Istaba vairs neliekas pretīga un apnikusi kā cietums, skaņas un smaržas vairs nav kaitinošas, pašas dvēselē miers un tieši tāda sajūta, kādai vajadzētu būt vienmēr. Kā eļļa pār satrakotiem ūdeņiem. Aina zināja. Jau visu dienu viņa zināja, ka ne-

maz nemēģinās pretoties. Tikai tad, ja izrādīsies, ka nevienā no trim «punktēm» nav polša, tikai tad viņa varbūt ķersies pie veļas un grīdas. Aina jau sen vairs neatceras to pusaugu skuķi, kas pati nezināja, ko grib. Tagad viņa zina, kas viņa ir, zina, ka nekas nemainīsies, zina, ka nekad vairs nespēlēs šo varbūtību spēli, ko citi sauc par dzīvi. Var jau saukt par dzīvi arī viņējo. Dzīvi bez cerības, dzīvi aiz spīta. Nu jau vairāk nekā desmit gadi tā. Kopš tās nakts drīz pēc šķiršanās, divus gadus pēc meitiņas nāves.

Stindzinoša spuldžu gaisma. Mirdzoši apledojuumi uz tukšās ietves. Pašas soļi, ēna, kas izaug, izbāl, nomainās ar jaunu, tumšu, sablīdušu labajā pusē. Šī ēna tad atkal stiepjas uz priekšu un izbāl nākamās spuldzes gaismā.

Tieši priekšā, ielas līkumā no kādas pavārtes parādījās tumšs vīrieša stāvs. Virietim rokās bija cirvis, ar ko tas pāris reizes uzsita pa ledus kārtu ielas malā. Aina būtu pārgājusi ielas otrā pusē, bet tur nebija ietves. Arī šini pusē tā bija visai šaura, milzīgu sniega kaudžu norobežota. Mazliet paātrinājusi soli, Aina tuvojās virietim, kas tagad vienkārši stāvēja pie mājas sienas ar cirvi rokās. Pagāja garām. Pirmo soli paspērusi, sajuta aiz sevis strauju kustību, ierāva galvu plecos. Acu priekšā ļoti reāli redzēja, kas notiek aiz muguras. Virietis atvēzējas ar cirvi. Mirklis. Kur kritīs šis rīks? Baiļu mirklis. Tik garš. Tik īss. Dobjš klauzdiens, cirvim iecērtoties biežajā ledus kārtā. Uf. Kāds stulbums! Kāpēc viņa nobijās? Kāpēc tagad tik atvieglota jūtas? Vai tad pati neskaitāmas reizes nebija vēlējusies, lai visam reiz pienāktu gals? Vai tad klusi neilgojās, lai tieši tā — gadījuma pēc, nejausi, lai pašai aiztaupītos izšķirošais solis? Jā. Gribēja. Bet — vai tieši tā? Nejedzīgi noasiņojot uz tukšas, aukstas ielas? Un varbūt nāve nenāktu uzreiz. Varbūt ilgas mocības? Un no teikti — tas būtu dzīvotalkstošs, šis pēdējais brīdis. Neskatoties ne uz ko, neko citu neatceroties, šis mirklis kā patstāvīga būtne kliegtu tikai vienu — vēl, vēl mazliet, vēl!

To Aina izjuta tais pāris sekundēs, kamēr attālinājās no dīvainā, vientuļā naksnīgā ledus cirtēja. To viņa saprata. Vienkārši turpināt dzīvot. Bez laimes, bet arī bez lielām ciešanām, jo lielāku vienkārši viņai vairs nevar būt.

*

Tu vairs nekad nebūsi tā, kas tu biji. Itū jūta un zināja to. Cita dvēsele, cits gars — *zoa* viņā, pavisam cits. Tikai divaini, ka viņa redz tos pašus kokus, to pašu zāli, tādas pašas debesis. Acis un ausis, un rokas viņai tās pašas, bet tas tikai māns. Tie, kas nezina, kā tas var būt, tie arī nezinās. Līdz brīdim, kad piedzīvos. Bet pēc tam vairs nevarēs pastāstīt citiem. Tiem, kas nezina. Kā lai pastāsta par to, ka nezinošā dvēsele aiziet pavisam. Nāk tā otra. Un ar to tad jādzīvo viss atlikušais laiks. Un vismokošākais ir tas, ka nevar to izstāstīt. Nevienam. Nezinotais nezinās. Tam, kas zina, vārdi vairs neko nepavēstīs.

Ciltsmāte droši vien zina. Bet ciltsmāte nekad nerunā ar kādu vienatnē. Ar Itū arī ne. Tikai naktī Itū gars reizēm aizceļo pie ciltsmātes gara.

— Kāpēc tā? — Itū gars jautā, — kāpēc es nevaru kā citas? Es zinu, viņas iznāk no tabu būdas un atkal piepilda tukšumu savā sirdī, bet man liekas, tas mūžam nevar notikt. Es atkal saucu sauli, un man ir lielais bērns, un man jāstrādā, un es to daru, bet es vairs nevaru dzīvot, kā agrāk dzīvoju, mana dvēsele ir cita.

— Mana meita, — saka tad ciltsmātes gars, — ir tas, ko mēs zinām, un tas, ko mēs nezinām. Tas, ko mēs nezinām, reizēm nāk mūsos kā vējš pa pīteņa spraugām. Kā saules stars caur mākonī, un bezmērķīgi ir jautāt — kādēļ tieši caur manu pīteni, kādēļ caur manu dvēseli, mākonī. Tevī ielauzās kas svešs, *oio*, tu saki — sāp. Bet tagad tas, kas agrāk bija nezināmais, kāda daļiņa no tā, ir tev zināms. Sajūtam kā sāpē. Tu tagad dzīvosi ar to citiem vēl nezināmo. Tam jāklūst par *ūvi*. Meklē un domā, un dari tā, lai tas kļūtu par zināmu *ūvi*.

*

«Dievs savu darbu vienmēr noved līdz galam. Nekad tas Kungs neko neatstāj pusdarītu, vien mēs savā aklumā reizēm neredzam, vien mūsu miesas dzīve reizēm par īsu.» domāja Marta.

Viņas ceļš pie Dieva. Viss viņas dzīves ceļš, tagad tik skaidri saskatāms.

Darba vieta, kurā cilvēks iestājas pēc skolas beigšanas, pat ja domā — tas tikai pagaidām, tā tomēr ir izvēles zīme, jau agrāk notikušas izvēles. Pamēģināt rūpnīcā? Pamēģināt par pārdevēju? Aptiekā? Slimnīcā? Bērnodārzā? Marta aizgāja uz bibliotēku. Pirmajos mēnešos tiešām nedomāja, ka nostrādās te nu jau . . . jā, gandrīz piecpadsmit gadus. Uz vecākajām kolēģēm viņa tad raudzījās ar neizpratni — vai tiešām visu dzīvi tā? Plaukti, plaukti un plaukti, putekļi, putekļi, putekļi pie pirkstiem. Saules gaismu gandrīz neredzēt, tikai spuldzes, spuldzes. Bet — grāmatas! Grāmatas. Grāmatas.

Mājās viņai grāmatu tikpat kā nebija. No vecāsmammas — Blaumaņa Kopoti raksti, Poruks, Rainis. Tētim bija nobružāts Džeks London. Tad vēl daži grezni sējumi — Servantesa «Dons Kichots», Gētes «Fausts», «Iliāda» un «Odiseja». Tad vēl pasakas, pavārgrāmata, mātes rūpīgi slēptā «Sievietes higiēna», vēl daži nosaukumi, kas iespiedušies atmiņā no bērības, kad grāmatkapis bija turpat pie gultas. Pelēka muguriņa — Tide Monjē «Nabagu maize», maza sarkana grāmatīņa — «Mērkaķis», tai blakus — apaļa tāss cibiņa ar vāciņu. Tur glabājās mammas brošas un tēva aproču pogas. Zem cibiņas — krājkases grāmatīņa. Tāds bija grāmatplaukts Martas mājās. Vīrs tā — Martas pašas fotogrāfija apmēram divu gadu vecumā. Zeltīts rāmītis ar pumpiņām. Pie otras sienas — bilde ar āboliem un vīnogām.

Bet visbriesmīgākais Martas mājās bija garlaicība. No tās varēja glābties tikai lasot. Septītajā klasē viņa sāka iet uz bibliotēku mammas vietā un droši vien bija izlasījusi vairāk grāmatu nekā mamma un tētis kopā. Un Marta ilgojās pēc tādas apgārotas draudzības, kāda bija Sezannam ar Zolā, tajā pašā laikā rakstīdama sola biedrenei zīmes — anketas ar jautājumiem «kāds ir tavs vīrieša ideāls?» un tā tālāk.

Un tad Martai jau astoņpadsmit. Un joprojām viss vēl tikai būs. Tāda sabiedrība, kur ne mirklis neliks garlaikoties, tāda mīlestība, kur ne mirkli nerēgosies pretīgais sīkumainības vieplis.

Tam bija tā jānotiek. Marta sāka strādāt bibliotēkā. Tam bija tā jānotiek, jo tur viņi ar Aigaru sastapās. Seja. Cik daudz gan mums nozīmē, cik daudz izsaka cilvēka seja! Protams, arī izturēšanās, runas veids. Bet visa Aigara būtība izpaudās viņa sejā — smalkajās lūpās, smalkajās nāsīs, piemiegtajās, it kā jautru noslēpumu glabājošajās acīs. Un Marta pat neizbrīnījās, kad viņš pārmiņa ar viņu vairāk vārdu, nekā tas nepieciešams, lai vienkārši saņemtu grāmatas. Tas jau vēl neko nenozīmē, viņa domāja, daudzi tā dara, tas ir tikai normāli, cilvēciski. Un Aigara balss, viņa klusā, maigā balss . . . Martai likās, ka beidzot Liktenis sāk piepildīt viņas ilgas.

Aina tajā laikā bija jau trešajā mēnesī.

Ja Martai toreiz būtu piedzimis bērns! Toreiz, no Aigara . . . Viņa nevar to iedomāties. Viņa nevar zināt, kā tas būtu bijis. Kāda būtu viņas dzīve tagad. Ja viņa būtu uzdrošinājusies toreiz. Bet viņa nevarēja. Tam bija tā jānotiek. Bija tā. Aigara flaneļa krekls tajās mājās bija viņas naktskrekls. Vēl bija viena pēc otras trīs zobu birstītes, kas nākamajā vakarā bija jau pazudušas. Aigara māte tās bez vārdiem meta atkritumu spainī. Ceturto Aigars jau glabāja savā tā sauktajā bāriņā, glāzē kopā ar dažādiem salmiņiem un kokteiļu maisāmajiem irbuļiem. Protams, tur nedrīkstēja būt arī savu čību. Bet Aigaram tolaik bija jau pāri trīsdesmit!

Klusi un nemanāmi viņi vakaros (vēlākos gados arvien retāk un retāk) ieslidēja dzīvoklī, kad vecā kundze jau gulēja. Klusu. Naidis klusi un nemanāmi, bet varbūt manāmi, strāvoja no mātes istabas durvju puses. Cauri virtuvei Marta un Aigars iegāja mazajā istabiņā, kuras durvis naktī bija jātur pusvīrus, lai ieplūstu kaut cik gaisa. Vasarā varēja atvērt logu.

— Viņa nemūžam nepiekrītīs dzīvokļa maiņai! — sacīja Aigars.

— Bet kāpēc?

— Npiekrītīs, un viss. Kopš trīsdesmitā gada te mitusi. Pie radums. Iedomas. Spīts. Tāda nu viņa ir. Septiņdesmit gadu kā nekā rūtīt būs.

Viņu mīlestība bija pārāk maiga. Viņi bija tik līdzīgi — Marta un Aigars. Viņu bailes no dzīves — pārāk dziļas un slēptas. Bailes no dzīves, kas liek cinīties. Liek reizēm būt naidpilniem, vilīgiem, nejutīgiem, cietiem un mērķtiecīgiem. Var sagaidīt savu laimi arī tā — gadiem ilgi mierīgi slidot caur dzīvi, nekad balsi nepaceļot, varbūt pat galvu ne; slidēt ar klusu, reizēm ironisku smaidu, krājot plates, niknojoties vienīgi tad, ja veikalā pārdevēja nokrāpāj sīknaudu.

«Tev izdevās, Aigar,» domāja Marta. «Tu sagaidīji savu laimi. Es biju tās sastāvdaļa. Gandrīz desmit gadus.»

Bet, kā jau tas mēdz būt, visu tik skaidri kā tagad viņa saprata un redzēja tikai pēc gadiem. Toreiz viņa gaidīja. Gaidīja, kad beidzot sāksies istā dzīve, kad viņi apprecēsies, kad būs kā citiem. Cerēja un neredzēja, ka viņi nav kā visi. Ja vien nebūtu vecās kundzes . . . Pieradināt. Piespiest. Nobiedēt. Nobendēt. Nostādīt fakta priekšā. Nobīdīt malā. Aci pret aci, zobu pret zobu. Zobu birstīti pret zobu birstīti. Nē, tad Marta vairs nebūtu viņa pati. Tad, jā, tad tai Martai, kas būtu citāda, būtu bērns jau divdesmit gadu vecumā. Bet vai viņi ar Aigaru tad tāpat sēdētu uz mazā divāniņa un lampas maigā gaismā šķirstītu Hokusai albumu, pa brīžam iesūcot vieglu, gaišu vīnu un nolasot otram pusbalsi kādu haiku?

Gluzi tāpat,

Kā samirkst pumpuri kokam,

Cilvēki samirkst.

Deviņus gadus tā. Un tad viņš izdarīja to, ko Marta toreiz uztvēra kā nodevību, bet kas varbūt bija vienīgais veids, kā Aigars varēja viņai palīdzēt. Atdot brīvību. To viņš izdarīja. Viņš apprecēja sievieti, kas patika viņa mātei. Tik vienkārši. Tā beidzās Martas jaunība. Pirmā no viņas dzīvē.

Otrā bija īsāka. Bet tajā bija pilnība. Tagad liekas, viņai šais pāris gados ar Kristeru kā pasakā, kā brīnīšķā izrādē tika parādīta visa iespējamā sievietes laime. Lai Marta vairs netiekots pēc tās šaisaulē. Lai viņa justu — viss izbaudīts, atkārtojuma nevar būt, jo tas būtu vienīgi atkārtojums. Laimes pilnību, jā, zemes laimes pilnību Dievs viņai parādīja.

Kristers. Skaists, dīvains vārds. Skaists, neparasts cilvēks. Gaišs, jautrs, laimīgs laiks. Citi reizēm teica — gaisīgs, nenopietns, vējš galvā, bet Martai bija vajadzīgs tāds vējš — tik brīvs, tik viegls, tik priecīgi dzirkstošs.

Laikam jau tiešām tā bija jābūt. Vispirms Aigars, kas neviļus iemācīja viņai klusu pacietību, rāmu samierināšanos. Bez šim īpašībām viņa nespētu turpināt mīlēt Kristeru arī pēc tam, kad Kristers kļuva par viņas bērna tēvu. Un izrādījās pilnīgi nepiemērots šai lomai, varbūt vienkārši — nesagatavots vēl. Pirmās brīdinājuma zīmes, ko Martai sūtīja Dievs. Viņa nespēja tās pareizi saprast. Kur nu. Neuzklāstās brīdinājuma zīmes, kas tikai Pēc Tam kļuva tik biedinoši izteiksmīgas. Ak, aklā.

Ja Marta jau pirms Tam, pirms tās drausmīgās dienas nebūtu ticējusi, ka ir kas augstāks un lielāks par mūsu niecīgo saprašānu, cik viegli gan tad būtu bijis iekrist pilnīgas neticības bezdibeni! Pirmās minūtes, pirmās stundas Pēc Tam, pirmās dienas un pirmās nedēļas, kad prāts nespēj pilnīgi neko, bet jūtas savā nevaldāmībā var likt nolādēt visu uz pasaules līdz ar tās Radītāju. Marta domāja, ka zina, kā tas varēja būt Aina. Martai likās, ka viņa saprot. Brīdī, kad tu steidzīgi vāc prom no acīm sava bērna mantiņas, kad sagrūd drēbītes skapja vistālākajā stūrī, tu pēkšņi iedomājies, ka šajā pašā mirklī cita sieviete atsakās no sava bērna, un cita, būdama vienkārši nomocījusies, bez iemesla uzbrēc savējam: «Kaut tu izputētu!» Un tad — kā ar nazi vēderā, kā ar garu adatu sirdī: «Kāpēc man?! Kāpēc tieši man tā? Par ko man tāds nesamērīgs sods! Nē, nav pasaulē tāda grēka, es nezinu, vispār nezinu tik liela grēka, par ko t ā vajadzētu maksāt!» Un tad vēl bezdievīgāka doma: «Kāpēc netiek sodītas tās citas, tās istās grēcinieces? Marta gan zināja, ka nesodīts nepaliek neviens. Jo Dievs ir visvarens. Bet Martai bija vēl arī kāda cita doma, cita zināšana, pašos dziļumos glēvi noslēpusies. Vainas izjūta. Marta zināja, kāpēc viņai tā. (Viņa nevarēja zināt, kā ir citām, kā bija Aina.) Dzilī sirdī Marta nojauta, par ko. Jo arī Pirms Tam viņai bija kaut kāda Dieva apjēga. Viņa šo to saprata, šo to zināja. No tiem, kas nezina, nevar prasīt, lai viņi būtu atbildīgi. Bet Marta zināja, ko viņa dara. Kad viņa gāja uz abortu, Marta zināja, ka tas otrais arī grib dzīvot. Ka šai dzīvībai vienai, ka pirmajam bērniņam knapi gadiņš,

ka mammai jau trīsdesmit divi gadi, bet vecāmma saka: «Es tavu bērnu nevāksu, kamēr tu pa slimnīcām gulēsi. Izdomājusi arī visādas saglabāšanas tagad. Ja ir, tad lai ir tāpat!», bet tētiņš saka: «Kā mēs iztiksim? Es nezinu.» Dzīvība neko negrib zināt par Martas darbavietu, kur viņu jau gaida atpakaļ, dzīvība nezina, cik Martai grūti pašai visu izlemt. Marta ļāvās pierunāties. Bet viņa zināja, ko dara. Viņa zināja arī to, ka ar diviem bērniem viņa vairs tik viegli nespēs samierināties ar Kristera «gājieniem», ar viņa tik dabisko bezrūpību un pat nevērību. Jau tā bija grūti. Jārikojas atbilstoši realitātei. Jāizlemj reāli.

Te nu ir rezultāts. «Nu tu redzi, kurai balsij ir jāklausa!» viņai ir pateikts stingri un to visiem laikiem. Parādīts tā, ka nekādi iebildumi nav iespējami.

Tas nu ir noticis. Marta ir pilnīgi viena. Viņas un Kristera ceļi arī Pēc Tam šķirās, lai gan naidnieki viņi nav. Taču Martai ir šī otra dzīve, gara dzīve, tik atšķirīga no bijušās. Mūžīgas pilnveidošanās ceļš.

*

Viņas šad tad satikās uz ielas vai veikalā. Viņas bieži satikās sappos. Ne reizi viņas vairs nerunāja viena ar otru. Bet visas patiesi nozīmīgas sarunas tik un tā vienmēr ir imagināras. Bet sappos viņas neredzēja viena otru un arī nesarunājās. Viņas tikai satikās abām kopīgos sappos, kas pat nebija vienlaicīgi. Viņas satikās kopīgā pusapzinātā lūgšanā uz nomoda sliekšņa, kad tikko bija redzējušas, ka bērniņš pieslavinājies autiņus. Bērna seju neredzēdamas, viņas turēja to uz vienas rokas, ar otru apmazgāja, aizmeta prom vati un netiros autus, sniedzās pēc sausajiem, gribēja pagriezt bērnu ar seju pret sevi. Un pamodās. Un nevēra vaļā acis. Un gribēja dzirdēt klusu lalināšanu no mazās gultiņas puses tepat pa kreisi. Un gribēja, lai būtu jāiet uz virtuvi uzlikt vārties putru, vēl miegainu skatienu atnākt atpakaļ un izcelt no gultas kādu, kam acis nebūt nav miegpilnas, kādu, kas paspējis nosviest zemē segu un palagus un pašlaik stiepjas tvert blakusstāvošo modinātājpulksteni.

Kur ir tā telpa un laiks, kur tā patiešām notiek?!

Modinātājs bija apstājies tieši uz deviņiem. Kāpēc? Kas to lai zina. Aina par to nedomāja. Kad Alvis to ievēroja, bija jau bērnu diena. Kāpēc viņam bija jādara tas, ko viņš darija? Kāpēc viņam vajadzēja uzgriezt zvanu uz divpadsmitiem, tad nočūkstēt: «Kad zvanīs, tad celsies augšā,» tad ielikt neesošo pulksteni mazā zārciņa kājgalī. Kāpēc? Kam gan mēs veltām šos žestus, šos izmisīgos vieļus un kvēlās lūgšanas — kam? Aina tobrīd saņēma pēdējo nežēlīgo triecienu, uz visiem laikiem saprazdama, ka viņai vairs nekas nav vajadzīgs. To, kas viņai vajadzīgs vairāk par visu, nekāda vara vairs neatdos. Pārējais ir māņi.

Likās, Alvis tobrīd ticēja. Neskaidri ticēja tam, par ko nav iespējams skaidri zināt. Aina tā bija ticējusi tās divas stundas, kad bērns vēl varēja būt dzīvs, vēl bija ārstu rokās. Tad viņa bija sev teikusi, ka brīnumi tomēr notiek. Bija zinājusi, ka būs pavisam cits cilvēks, būs vislabākā māte un sieva uz pasaules, lai tikai tā notiek, lai tikai notiek brīnums, lūdzu, lūdzu, lūdzu. Sīrsnīgāk lūgt Aina nebija spējīga.

Tad par kādu Dievu viņi visi runā? Par kādu miesas augšamcelšanas? Kur? Kad? Nē, tādu Aina nevajag. Arī bērniņa gara augšamcelšanās viņai nav vajadzīga. Viņai būtu vajadzīgs tikai t u r p i n ā j u m s. Viņas pašas dzīves, kas tik cieši bija saistījusies ar bērnu. Bērna dzīves turpinājums šeit pat, tieši šīs meitenītes, tieši viņas īpatnību attīstība un augšana, tieši šini laikā. Miesa u n gars. Te. Aina gribētos ticēt vienīgi tam, ka šī mirkļa pasaule īstenībā ir tikai viena no miljardiem paralēli pastāvošo. Lai kādu dienu viņa pamostos no šīs tagadējās realitātes kā no ļauna murga, kuru tūlīt pat aizmirstu. Lai viņa viegli un nemānot pārlēktu pāri bezdibieniem tai pasaulē, kur biķeris būtu gājis scenen. Pasaulē, kur viss turpinātu iet savu gaitu, kur viņa svinētu meitiņas trīs, četrus un piecus gadu dzimundienas, reizēm strīdētos ar Alvi, divdesmit piecus gadu vecumā varbūt pat iestātos augstskolā, iegūtu jaunus draugus, darbu, kur viņa dzīvotu parastu, parastu, parastu dzīvi, brīžiem grūtu, brīžiem garlaicīgu. Un nekā, nekā nezinātu par nelaimi, no kuras izbēgts, nekam arī nejostos pateicīga par katru šīs parastās dzīves mirkli, par laimes iespēju.

Jā, iespējams, ka tai paralēlajā pasaulē Aina tiešām turpina viņas dzīvi. Tikai Aina tur nekad netikt. Un šai dzīvei, ko kāda

sieviete vārdā Aina šķietami turpina dzīvot, nav nekādas nozīmes, tai nav nekāda sakara ar viņas nenotikušo isto dzīvi.

Vismazāk viņai var līdzēt apziņa, ka viņa nav vienīgā. Jo — kas viņai daļas gar ļaudsām kaķenēm, kam noslicināti kaķēni. Kas viņai daļas gar mamutu govī, kam saplosīts teļš! Kas viņai daļas gar jūras lauvu, no kuras acīm rit asaras par nedzīvo, skaisti pūkaino bērniņu! Viņa var raudāt vienīgi par savējo arī tad, kad raud par citiem. Kas Aina daļas gar citām mātēm, kam bērni miruši vai bezjēdzīgi gājuši bojā! Vien tā, ka viņai arī. Vien tas, ka var atkal likt grāmatas uz paša zemākā plaukta, un neviena maza rociņa tās nenoraus zemē un nesāks burzīt lapas. Vien tas, ka lielāki bērni varbūt atstājuši vairāk pēdu pasaulē — viņus atceras arī skolas biedri, draugi, viņi kaut mazliet, bet ietekmējuši kādu ar savu, tikai savu personību. Bet kas Aina daļas!

Ir pagājis gandrīz gads Pēc Tam. Alvis ir nopircis biļetes uz brīvdabas rokkoncertu. Viņi sēž otrajā rindā.

«Ko es te daru? Kāpēc es te sēžu?» domā Aina. «Bet — vai nav vienalga, kur, vai nav vienalga, kā paiet laiks, lai tikai iet, lai tikai paiet, lai iet, lai paiet.» Muļķīgie cilvēki, kas mierina viņu ar vārdiem — tu vēl tik jauna, — muļķīgie, kā viņi nesažēdz, ka vieglāk būtu būt uzreiz četrdesmitgadīgai!

Bet viņa sēž otrajā rindā brīvdabas rokkoncertā. Skatuves priekšā ir mazs ar zāli apaudzis laukumiņš. Uz tā spēlējas maza meitenīte. Sarkans džemperis, gaišie mati sasieti smieklīgā peļastītē. Meitenīte uzkāpj pāris pakāpienus līdz skatuves malai, tad lēni, pa vienam pakāpienam lec zemē. Pēdējais lēcians, un viņa četrpēdus nokrīt zālitē. Pieceloties viņai rokā ir suņuburkšķis. Meitenīte nopietni aplūko smilšaino sakni, tad ļauj augam krist, nobrauka smilšaino roku gar zeķbiksēm un dodas atpakaļ pie trepēm. Ainas acis nespēj atrauties no bērna. Sausās, sāpošās, mazohistiskās acis. Acis nedomājošas un nejutīgas, nekādas jūtas neizrādošas. Nē, nē, viņai nav ļauna un skaudīga acs, nē, nē. Aina paskatās uz vīru. Viņš aizrautīgi, kājām ritmu piesīzdams, klausās. Aina neklausās. Viņa nespēj analizēt savas domas, bet viņa nevar neatcerēties tās daudzās mazās meitenītes, ko ik dienas ievēro visur — stacijā, kulinārijā, uz ielas, parkā, pagalmā, autobusā. Cik līdzīgas ir mazu bērnu sejiņas! Un tomēr nē. Cik vienādas izklausās balstiņas! Pirmie vārdi — vava, atā, kaka — smieklī, izsaucieni, raudas. Tik līdzīgas kustības. Mīksta, apaļīga rociņa, kas plīkē trolejbusa loga stiklu... Saulē labi redzamas tās atstātas pēdas — plauksta nospiedums. Līdzīgu Aina vakar nomazgāja no virtuves durvju skapiša iekšpusēs. Nospiedums bija brūns — laikam ābolu biezenis. Tas, kas kādreiz bija ābolu biezenis. Nospiedums no kādreiz bijušas plauksta. Aina, izrādās, vairāk nekā pusgadu nav kārtīgi atvērsi virtuves skapiša durvis. Tad viņa tās mazgāja. Viņai ļoti gribējās pieglaust vaigu šim plauksta nospiedumam, bet viņa tikai berza, berza un berza ar ziepjaino lupatu, berza vēl arī tad, kad neredzēja vairs nekādu pēdu.

Tajā dienā Aina saprata, ka viņi ar Alvi šķirsies.

Neko nevar sākt no jauna, un viss vecais ir sāpīgs un saindēts. Visas jaukādas atmiņas tagad ir rūgtas. Par jaunām tapetēm un par dzemdību nama logu, par vasaru pie jūras un par sniegu un ragaviņām ziemā. Bezgala tāls tas laiks, sveša tā jaunā meitene, kurai reiz kļuva fiziski nelabi no satraukuma, kad viņas nākamais vīrs tik vien kā piepacēla savu roku no galda un apstādīnāja to pusceļā. Ainas roka toreiz bija uz galda malas. No domas vien, ka tūlīt, tūlīt Alvja plauksta pieskarsies viņējai, vēderā tā sagriezās, ka nācās aizvērt acis. Alvja roka lēni noslīga uz galda. Blakus. Tuvu. Pēc brīža mazais pirkstiņš pieskārsās Ainas mazajam pirkstiņam. Satricinājums bija lielāks par zemeštrīci. Smieklīgi un sāpīgi to atcerēties. Tas vairs neatkārtosies. Tas vairs nespēj pat saviļņot. Pat atmiņas vairs nespēj satraukt.

Pirmajā brīdī, pirmajos mēnešos Pēc Tam otrs cilvēks blakus bija nepieciešams. Tikai tuvība palīdzēja noturēties. Pēc tam vairs ne. Tad, kad tu apjaut, ka jūs abi gan pārdzīvojat vienu un to pašu, bet tomēr ne pilnīgi v i e n ā d i, tad, kad zini, ka nebūt ne visu laiku vienlaikus jums abiem uzplūst tās pašas grūtākās domas, tad, kad negribas vairs otram stāstīt savus pārdzīvojumus vai naktis murgus, jo īstenībā jau neko vairs nevar pateikt, un katrs vārds taču var slēpt sevi neizteiktu pārmetumu, tad katrs mirklis, kad atdzīvojas atmiņas, velk jūs, nelaimīgos, katru uz savu pusi. «Prom, prom, prom!» skan katrā izmocītās būtnes dāļiņā. «Jaunu dzīvi, citu!» sauc visas šūniņas. Un aiz-

mirst nav iespējams, ja tepat blakus ir otrs, kas arī vēlas aizmirst un sākt no jauna, bet neko nevar sākt no jauna.

Pats šķiršanās process bija pretīgs un stulbs. Tovakar viņa jutās tik riebīgi, ka pirmo reizi piedzērās vienatnē. Un atmeta ar roku sev pašai. Tikai īss konstatējums: «Es eju pa burbuli,» tikai rūgts smieklīņš. Bez pretošanās, bez kauna vai pašpārtumiem. Šīs kategorijas uz Ainu vairs neattiecās. Bija brīvība. Bezgalīga, mokoša un neaptverama.

*

Itū nav jāsteidzas. Tas nebūs tūlīt, tas nebūs ne šoziem, ne nākošiem. Viņai ir daudz laika domāt. Bezgala daudz laika, lai visu izdomātu, bet līdz galam viss nebūs izdomāts nekad. Viss ar viņu notiekošais tagad attiecās uz viņas *ūvi*, katrs solis, katrs darbs, katra smarža vai skaņa, vai atmiņa būs barība viņas vienīgajai domai — domai par *ūvi*.

Par *oio* — sāpju, jaunuma, saprašanas un zināšanas pasauli. Par to, kādēļ ir svarīgi *pastāstīt*. Par vārdiem.

Nezināt istu *oio* ir *naaoio*. *Naaoio* Itū nekad vairs nebūs, lai kā viņa gribētu atgriezties. Bet tagad viņa zina, kā par to stāstīt. Cik jauki ir *Naaoio*, kā čalo strautiņš, un kā vingra stirna skatās biklām acīm, cik mīksta un smaržīga ir zāle, kādi smalki daždažādi ziedi. Silta saule, spīrgts gaiss un arī Adū blakus. Ja arī kādreiz ieduras ērkšķis, ja nobiedē lauvas rēciens, ja Adū saskaišas, tas viss notiek *Naaoio*, tas viss ir nieks un drīz pāries. Un peldēs tālē mīkstie mākoņi, citreiz lietus čabināsies lapotnē, silti degs uguns un sprēgās dzirkstis, ēdiena vienmēr pietiks, un Adū rokas būs maigas un spēcīgas reizē.

Tā Itū stāstis par Ivū un Adū, tā jāstāsta tiem, kas vēl ir *Naaoio* un paši to nezina.

Viņi gan zina, kā nāk *ušu šua*, kā ir, kad sāp. Kad piedur pirkstus kvēlošām oglēm, kad salauž kādu locekli, kad ir bads un aukstums. Bet viņi vienmēr atgriežas. Viņi nezina, kā ir būt *o i o* uz visiem laikiem. Un to nezina neviens, vai tikai ar vārdiem, tikai ar domām var tuvināt abas pasaules — *Naaoio* un *oio*, vai varbūt priekšā ir vēl pavisam nezināma trešā, un varbūt patiešām tai var pietuvināties ar domām un ar vārdiem.

*

Martas ceļš pie Dieva. Kad tad tas īsti sākās? Protams, daudz agrāk nekā tajā drausmu dienā, kad bērniņš bija aizvests prom aukstajā, neiedomājamajā telpā, kuras vārdu Marta negrib minēt, kad Kristera mamma vairākas stundas lasīja viņiem abiem priekšā Jauno Derību, viss bija sācies daudz agrāk. Tovakar, kad viņi bija izmisuši, apstulbuši, sāpju pārņemti, tas bija gandrīz intuitīvs rituāls, ko veica stipra, dzīvesgudra sieviete. Lai varētu rītausmu sagaidīt, lai varētu teikt: «Tagad jums jāpaguļ kādu stundiņu, es iedošu tableti.» Nē, kādu gan mierinājumu tobrīd varēja sniegt vārdi: «Tas bērns nav miris, bet guļ?!» Tobrīd, kad skanēja «Ave Maria» un Marta pēdējo reizi pieskārs ar lūpām bāļajai, aukstajai un jau divaini svešādajai pierītei. Tobrīd arī Dieva vārds plūda garām viņas dvēselei līdz ar citiem iespaidiem, dvēsele bija sastingusi. Ne stariņa gaismas tobrīd nebija Martā.

Dvēselīte, kur tu paliec, kad izzūd tā vibrācija, kuru, kā konstatējuši pat zinātnieki, dzīvība rada telpā ap sevi? Kur tu paliec, spēks, kas rada vibrāciju? Dvēselīt, tu vairs nevari augt, nevari, es zinu. Mūžam izbrīnīta, nezināša, bet arī pilnīgi nevainīga — tāda tu esi un paliksi. Kā gan es varētu to noliegt, kā gan es varētu neticēt, ka tu esi bijusi, tātad tu esi mūžīga, manu mīlo, mazo dvēselīt.

Ar tādām domām beidzās Martas ceļš tumšajā neticības pasaulē, ar tādām sākās tas, ko viņa iet tagad, ceļš, kuram nav saredzams gals.

Dievs nāca viņā kā milzīgs mīlestības vilnis. Kā bezgalīga, vienmēr augoša mīlestība, kuru vajadzēja kaut kā izpaust. Kur lai to liek — mīlestības tik daudz, ka, liekas, sirds pārplīs. Jau tā pārāk bieži un ātri, un bez iemesla Martas acis saskrēja asaras. Kristeram tas viss bija nesaprotams. Jā, Marta bija laba arī pret Kristeru, bet ar to nepietika, ar to bija daudz par maz. Gribējās iet strādāt uz bērnu namu vai slimnicu, bet savu nevaldāmo asaru dēļ to nevarēja. Kam gan derētu auklīte, kas pastāvīgi šņaukājas! Tur nu Marta nekā nevarēja līdzēt. Varbūt pēc pāris

gadiem. Bet pagaidām vienkārši — būt labai pret visiem, strādāt savu darbu, būt labai, palīdzēt katram, kam tas vajadzīgs.

«Dievs, es tev pateicos, ka tu man norādīji ceļu,» viņa saka ik rītus nu jau vairāk par gadu, un vēl viņa lūdz, tas notiek kopš tikšanās ar Ainu, lai kaut daļa no ticības dotā spēka ieklūst vājajā sievietē.

«Dievs tevi pārbauda,» viņa domās vēsta Aina. «Dievs pārbauda ar ciešanām. Ja tu padosies, tavas ciešanas izrādīsies velīgas. Vai tad to tu gribi? Dievs dara brīnumus ar tiem, kas ir ar viņu...»

«Sūds viņš ir. Lielais krāsns bigulis, gadsimtu garumā izstiepies spieķis, kas pats balstās mežoņu laiku aizmirstajā tumsībā! Nu nav man vajadzīga tava lielā pašdvesma, tavs lielais pašpamāns! Ja spētu, es varbūt aizietu drīzāk pie Gautams, pie Budas ar viņa striktajām astoņām pareizībām. Tas nav mans, tas nav man domāts, tas nepalīdz un neglābj mani! Vienojieties Svētājā garā, reinkarnējieties uz veselību! Tikai uz mani tas neattiecas. Uz šo, pašreizējo «es» ne, un lai augstākais domā pats par sevi, ja vispār ir.»

Ainai bija tikai lielā, pretīgā brīvība. Neciešamā, bez robežzīmēm, bez atskaites punktiem. Kaut viens cilvēks, kaut vai cilvēka ideja, spoks būtu bijis! Kāds, kas jel kaut ko viņai nozīmētu! Ne māte, ne māsa, ne vīrs, ne mīļākais, pat ne princese Anna vai Maikls Duglass! Vēl pāris gadus pēc šķiršanās Aina bija cerējusi, ka nāks kāds brīdis, kad modīsies emocijas. Kaut vai dzīvniecisks, instinktīvs jūtu savijojums, no tā tad varētu sākties viņas jaunā dzīve — kāpēc ne? Lai nu kas, bet instinkts tik viegli nemirst, tam jāliek viņas sirdij vēl notrīsēt, jāliek miesai vēl alkt. Bet nē. Nekas neatbalsojās pelēkāajā tuksnesī. Pat ne kaķis, kas pieglaužas kāpnēs. Nekas. Salūzusi. Vāja, izrādījies, ka viņa bijusi vāja. Māja, kāja, rāja, gāja, sāja. Bāja, dāja, fāja, zāja, cāja. Viss tikai vārdi un ne-vārdi. Un nav, kur pazust un paslēpties. Vienīgi tur, kur vārdu vairs nav. Ieiet pašas plaušās, kuņģī, kāju pirkstos, matu galos. Iespējams, viņa tur tik tiešām šad un tad pazūd. Katras sekundes miljonās daļas miljonajā daļā ir iespējams ne-bridis, kad apziņa pazūd tur, kur nekā vairs nav, nedz gara, nedz matērijas. Protams, atgriežoties viņa nevar paņemt no turienes līdzī nedz iespaida drupatu, nedz atmiņas drumsli. Bet, ja viņa spētu kaut kam ticēt, viņa ticētu, ka šajā ātrumā, kas mazāks par gaismas ātrumu, šajā ne-telpā, kas mazāka par mazāko zinātniekiem vēl nezināmo daļiņu, viņa satiekas ar to, ar ko nav iespējams satikties šeit. Un tur viņas «es» visu laiku ir patiesais un vienīgi mūžīgais, jo tur tā nav.

*

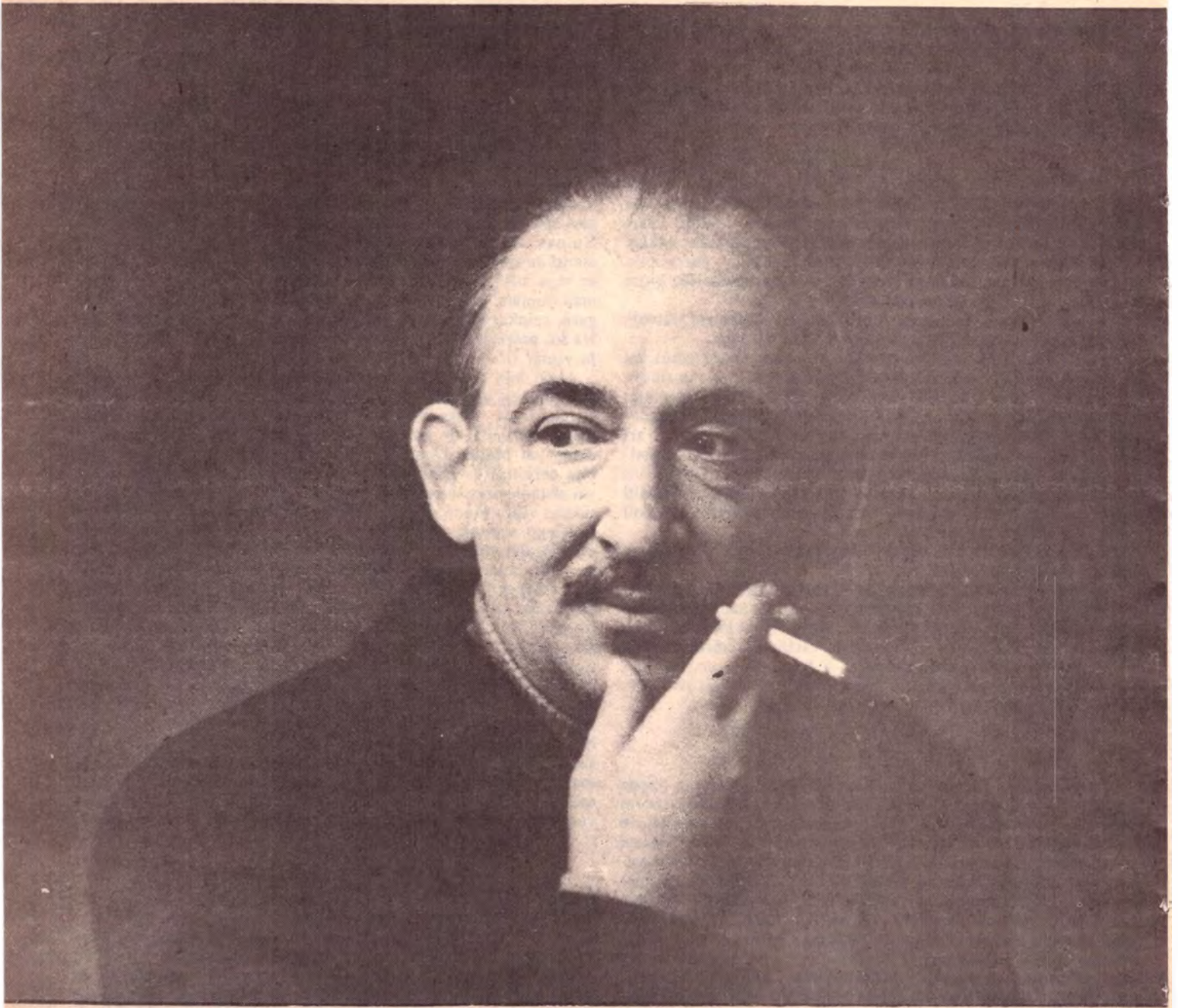
— *Vnt!* — sauca citbūtības *naazoa*, ieslēpies tumšajā, rāmajā diķī aiz strautiņa ūdenskrituma.

«*Vnt!*» bērns dzirdēja un gāja. Jo viņam tā vajadzēja. Varbūt vairāk par citiem viņš gribēja visu uzzināt un izjust, un redzēt, un pazīt. Pats. Un lai neviens viņam neko neaizlieltu un netraucētu, un nemācītu. Varbūt viņš milēja *zoa*, kas slēpās ūdenī, vairāk, nekā viņš milēja savu māti, Itū. Bet varbūt gudrais *zoa* bērniņā vienkārši negribēja būt pieaudzis. Varbūt tā viņam labāk — Itū taču neko nezina par to. Lai kā Itū sirds kliegtu: «Nē, nē, tu nezināji, ko tu dari, tu nevarēji tā gribēt!», patiesību Itū nekad nezinās. Bērniņš gāja un nezināja. Nezināja arī zivtiņa ūdenī, pēc kuras viņš varbūt sniedzās, nezināja citi bērni, kuri tobrīd turpat netālu krūmos pētīja noslēpumaina zvēra pēdas, nezināja nedz Itū, nedz ciltsmāte, nedz mednieki, nezināja maigais vējš, kas varēja varbūt atpūst tumšu mākonī, un bērni tad ātrāk būtu skrējuši mājās, un varbūt nekas nebūtu noticis.

Par to Itū nekad nerunāja. Arī viņas *ūvi* nebija ne vārda par pašas pārciesto. Tāpēc, ka *ūvi* bija radies un uzaudzis no tā. Tāpēc, ka Itū nevarētu pateikt ne vārda, ja nebūtu tik daudz cietusi, tik daudz domājusi, ik brīdī ar *ūvi* prātā dzīvojuši.

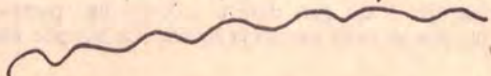
Viņa dziedāja to bērniem. Pēc daudziem, daudziem gadiem. Viņa vēstīja, ka iesākumā bija *Nada*. Un *Nada* bija spēks. Tā kā pumpurs tas brieda un atvērās, un bija gaisma un tumsa, un dzīvais, un nedzīvais. Un katru vakaru no jauna tā Itū sāka savu *ūvi*, kas katru vakaru bija savādāks, un nekad tas nebeidza mainīties, lai gan vienmēr sākās vienādi:

«*maa ani aoa kin aanoio maa ūvi rt.*»

EGILS PLAUDIS

~~Jaņa Pasa~~
~~draja~~
~~un pelēka papura~~

Tā bija Maija Silmale, kas teica: — Tev jāiepazīstas ar Egilu, jūs esat vienādi.

Bet tā tas palika. Un, kad biju uzgleznojusi «Pašportretu melnā», kur esmu visa jau kā mirusi, apņemta melniem plivurēm, kas ģeometriski asi, nežēlīgi un nepielūdzami graiza manu seju, bet ļoti sarkanajās, dzīvajās, reālajās lūpās ir trakas dzīves alkas, kad Maija redzēja šo manu darbu, viņa iesaucās: — Tas ir Egils! Aizvedīšu tevī pie viņa uz slimnīcu. Bet tas ne-notika. Notika savādāk. Bet sāksu vēl agrāk, ar skolas gadiem, ar Valtu Grēviņu un Paulīti Viperu, kas toreiz bija jau studenti, un, manas Tērvetes kaimiņpagasta — Zālenieku «Baņos» vadīdami brīvdienas, ieradās ciemos — iepazīties. Iepazīnāties. No viņiem pirmo reizi dzirdēju par Egilu, par žurnālu «Skolas Dzīve», kurā viņi kopā darbojās. Jau toreiz ap Egila vārdu vēdīja kaut kas reibinošs, dēkains, vilinošs, aizraujošs kā tumšsarkana neļķe, trakā, nezināmā smarža, kuru toreiz mīlēju. Egils un tumšsarkanās neļķes galva uz trauslā, smalkā kāta, kas nespēj to noturēt.

Istā iepazīšanās notika gluži citādi. Mums uzradās kopīgs draugs. Viņš teica: — Es būšu tas, kas jūs iepazīstinās. Iepazīstināti tūlīņ kļuvām tuvi, bet varbūt tādi jau bijām.

Egils bija klāt manās laimīgajās dzīves dienās un pēc tam — jaunajās (gluži melnajās, nežēligajās), kad par tām maksāju. Egils, šķiet, saprata visu bez teikšanas, it kā pats būtu izstaigājis visus šos sāpju bezdibeņus. Kad man bija personālizstāde 1986. gadā, viņš man pa telefonu nolasīja dzejoli, veltītu man, t. i., par maniēm aktiem, kurus viņš bija atminējis kā neviens, pateicis par tiem vienkārši, trāpīgi un skaisti, nosaukdams tos par «kailiem un svētiem». Tādi tie bija, jo es biju gleznojusi savu mīlestību, un tā bija kaila un svēta.

Bet tagad par sākumu. «Zaļās krēslas» laiks tas bija. Bija kāds rīts pie kamina pēc laimīgas negulētas nakts, kas sākās ar Egila dzejām «Literatūrā un Mākslā». Ai, viss šis laiks skanēja, un Egils tur skanēja līdzī.

Egils man teica: — Tava dzīve pati ir dzeja. (Kaut gan viņš nebija vienīgais, kas man to teica.) Es tā kā satrūkos, biju pārsteigta par to, vai tā ir tāda, bet varbūt Egils to tādu jūt.

Un tajās daudzajās skaistajās un priecīgajās reizēs, kas toreiz manā mājā bija bieži, Egils arī parasti bija klāt.

Un kā toreiz ziedēja rozes! Tās allaž bija sarkanas, smaržīgas, ar milzīgi lieliem ziediem kā kāposta galvām, kas auga pāri galvai, it kā arī tās dzīvotu līdzī un ziedētu tādēļ, kā cilvēki ir laimīgi.

Atercos, kā reiz sākumā Egils apšēdās pie klavierēm, pavadīja un dziedāja savas dziesmas gan latviešu, gan spāņu valodā, šad tad pamezdams uz mūsu pusi melnās acis — lielas, redzošas, kaislīgas spāņu acis lepnā spānieša sejā (man tā šķita līdzīga Pablo Nerudam, ko mīlēju), tādas tās centos uzzīmēt skiču blokā ar zīmuli. Tā es vienmēr Egilu esmu redzējusi ar melnām acīm un esmu bijusi pārsteigta, redzot, ka Egilam nemaz nav melnas acis. Bet šā vai tā vienmēr esmu ietiepusies un arī uzgleznojusi Egilu ar melnām acīm — ar melnām acīm un ar cigaretes dūmos gaistošu violetu rozi mazajā, nevarīgajā, smalkajā rokā.

Bet tas jau vēlāk — Egila laimīgajā laikā. Bet pirms tam Egilam istaba Avotu ielā bija tik nemājīga, haotiska, nesapratu, kā tur var dzīvot un kā Egils vispār var izdzīvot — viņš bija pavisam nevarīgs reālajā dzīvē. Viņš bija atkarīgs no pastāvīgas zāļu dzeršanas. Viņš zvanija agri rītos, nevarēdams ilgāk gulēt. Nezināju, ko viņam teikt, kā mierināt, pašai vēl tā gribētos gulēt. Toreiz taisījos Egilu gleznot uz tumšās ielas ar kafē izkārti aiz muguras. (Rītos viņš tur dzēra kafiju.) Neuzgleznoju.

Stāvoklis pasliktinājās vēl vairāk, kad Egils salauza roku. Tas notika, reiz no manas mājas izvadot ciemus. Egils vēlējās pārņaktņot manā mājā, pirms tam abi gājām pavadīt ciemiņus. Atceļā pa manu slideni, apsnigušo Dārza ielu kritām, un Egils salauza roku. Roka slikti dzija. Egilam nu gāja vēl grūtāk, bez citu palīdzības nebija iespējams iztikt. Egils man vēl ilgi pārmeta, ka es viņam salauzusi roku.

Reiz, gribēdama Egilam sagādāt prieku, paņēmu viņu līdzī braucienā pa Vidzemi. Ceļā Egils skaitīja Valta Grēviņa dzejas, taču atpakaļceļā sāka nervozēt, tādēļ iebraucu Salaspilī pie Knuta Skujenieka un atstāju Egilu viņam, zinādama, ka vienu viņu tagad atstāt nevar. Toreiz būtu beidzies slikti.

Kad Egilam iznāca grāmata, tad bija svētki — braucieni ar takšiem (buiļiem, kā Egils tos sauca), dzīres, Egils svaidījās ar naudu, kamēr drīz atkal bija tukšā.

Atmiņā kāds skaists Jaungads, kas, iesācies manā mājā, no rīta ierodoties papildinājumam, turpinājās pie Jāņa Petera, kurš toreiz dzīvoja Daugavas malā, tad Egila mazajā Avotu ielas istabiņā un noslēdzās ar sarkanu karstviņu pie kinooperatora Dāvja Simaņa.

Egilam tāpat kā man bija grūti panest vientulību, viņš alka dzīvības, dzīru sev apkārt — alka cilvēku, draugu un mīlestības, tāpat kā es. Mēs abi bijām svētku svinētāji, dzīves mīlētāji. Abiem bija žēl aizejošo Jāņu.

Jā, dzīve dažkārt tieši tos nolemj vientulībai un sāpēm — bezizejai, izslēdz no sevis tos, kuriem tā ir visvairāk bijusi vajadzīga, kuri to visvairāk ir alkuši. Varbūt tas tādēļ, ka viņi ir devušies tai pretī pārāk strauji, dedzīgi, atklāti un kaili, bez apbruņojuma.

Egilā bija pārmērības, kuru mūsu mērenajai dzīvei tā pietrūkst. Viņā bija kaut kas bērnišķīgs, bet reizē arī dziļi inteligēnts, un cilvēkos viņš atšķīra gribēto, taisīto inteligēnci no istās. Egils dzīvoja tikai dvēselīgā, garīgā dzīvi — pilnīgi ārpus reālās, materiālās. Viņš bija gara aristokrāts.

Un tomēr beidzot šī divainā, nepielūdzamā, bieži nežēlīgā valdniece Dzīve apžēlojās par Egilu, piešķirdama viņam istu draugu. Nu arī Egilam bija sava cilvēciskā laime — māja un mīlestība, māja, kurā bija labi, jo tajā mājāja mīlestība. Tad nu mēs, kas bijām ap Egilu, bieži sildījāmies viņa paspārnē. Tas notika Egila dzimšanas un vārda dienās, kad viņš sāka gaidīt un zvaniit jau pa dienu, nevarēdams sagaidīt vakaru. Tas notika arī citās reizēs. Egila māja bija kļuvusi par tādu jaunu saiešanas vietu. Pie konjaka, garšīgā rasola, arī laša lasīja dzejas, sprēgāja un šķīda asprātības, virmoja domas, un cigarešu dūmi griezās pa gaisu. Pa starpu sagājām «netaisnībā», mazā blakus istabā, vienkārši tādēļ, ka tur bija klavieres, un laikam nebija tadas reizes, kad Egils nenespēlētu un nenodziedātu dziesmas savā mīlajā spāņu valodā, tāpat citās, un, otrkārt, lai pa to starpu dūmi drusku paklistu.

Kad dzimtenē viesojās Andris Kārklīņš — latvietis, flamenko ģitārists — un kad viņa *duente* piepildīja gaisu, es sapratu, kas ir tas, kas mani vieno ar Egilu, kas mums kopīgs, — šis *duente* gaisā, tas ir kaut kas kā neprāts, ekstāze. (Tulkojumā tas ir parādība, rēgs).

Un tad pēdējais bargais likteņa sitiens. Egils slimnīcā, Saulgriežos, ar mākslīgās elpināšanas caurulēm. Divaini, cik Egila galva man izskatās skaista — cēla, apgarota, tur tā guloša. Necerējam jau vairs neko. Un tomēr Egils piecēlās, vēl dažus gadus svinējām vārda un dzimšanas dienas, tajās atkal valdīja jaukā, garīgā atmosfēra, siltums un prieks, un jau piemirsām likteņa draudus. Tikai pēdējās reizēs Egils, lielais svinētājs, kas palaikam palika pēdējais, nu aizgāja gulēt ātrāk. Un pēdējo reizi, ļāvuši Egilam doties pie miera, mēs viņa dzimšanas dienu beidzām zem mana ozola austošā jūnija rīta zaļajā krēslā.

Gribēju paturēt atmiņā Egila galvu, kādu viņu redzēju pēdējo reizi, guļam mūžīgajā miegā, — tāds lepns, aristokrātisks, spāniskais profils, dziļi inteligēnts, ar tādu savu zināšanu.

Tad redzi, kāds tu bijī, mans mīlais, sirsnīgais draugs Egil, tālo, eksotisko zemju zinātāj, kaut pats tur nemaz nebiji bijis.

BIRUTA BAUMANE

EGILS PLAUDIS

SKATOT BIRUTU BAUMANI

Te sufo ģēnijs atraisīts
No visiem aukstas mākslas trumiem,
Te viss ir kails un svēts,
Un nav pat noguruma,
Un visa pasaule uz tevi brēc,
Un visas lūpas aicina sev līdzī,
Ak lepnā sirds — kā tu to izturēsi,
Kā vientuļa tu Dievu skatīt spēsi!

EESTI LUULE

(IGAUNU DZEJA)

Ig. atrodas A-Eiropas līdzenuma ZR daļā, Baltijas jūras piekrastē. Senie Ig. un ig. nosaukumi: *Aestii* («austrumnieki») — Tacits, *Astlanda* — arābu ģeogr. Idrisi, *Estones* — Livonijas Latviešu Indriķis. Hipotēze — 7.—4. gt. p. m. ē. ciltis, kas runāja somugru val., dzīvoja no Urāliem uz A, D un R. Eiropēdu un mongoļu rasu sajaukums, vēlāk ieplūstot baltu un skandināvu asinīm. Sākās kustība uz R, šķelšanās domās un valodā, un 3. gt. b. p. m. ē. pašreizējā Ig. teritorijā apmetās somugri. Auklas keramikas un laivascirvju kultūru nesēju etn. grupām saplūstot, 1. gt. p. m. ē. izveidojās ig. ciltis. 13. gs. sākums ir ig. ziedu laiki, tad dzīve zem vācu, dāņu, zviedru un krievu zābaka. Ig. val. pieder pie somugru val. saimes Baltijas jūras grupas. Senā ticība — animisms. Dvēseles ceļošana, lidojoša dvēsele kukaiņa vai putna izskatā. Šamanisms. Pērkona kults.

Laul — lood — *rigiversid* — *regivārsid* — ig. senās tautasdziesmas formu nosaukumi. Vēlāk nostipr. *regivārss*. Acīmredzot vārds *regreig* — *rei* — «deja», «dziesma» cēlies no vidusaugšvācu vai vidusleļvācu val., nevis no ig. salikta *regi* — «ragavas», vārss — «vārsmas». To dēvē arī par aliterācijas dziesmu, kuras pamatā ir astoņzīlbu trohaiskā un daktiliski trohaiskā vārsmas, kā arī aliterāciju un asonāņu sabalsojumi, piem.:

luused kengad lusti lūia,
puused kengad pulmis kāial

kaula kurpes danču kurpes,
koka kurpes kāzu kurpes!

Latv. folk. aliteratīvie elementi

(piem.: *Riti, riti, rīta rasa*) sastopami reti, taču ig. senā tautasdziesma ir veidota ar melod. palīdz. un, pateicoties skaniskumam, ir spējusi saglabāties. Tā ir sava veida skaņu filoz. Ig. tautasdziesmas iedalās mitoloģiskajās un liriskajās, senākās un jaunākās.

Tautasdziesmu vācēji K. J. Petersons (1801—1822), J. Hurts (1839—1907), F. R. Fēlmanis (1798—1850) u. c. Turpinot F. R. Fēlmaņa iesāktu darbu, F. R. Kreicvalds (1830—1882) sarakstījis ig. tautas eposu «Kalevdēls» (Kalevipoeg), kas veidots pēc pasaku un tautasdziesmu mot.

Pēc Bībeles un kalendāru tulk. rakstītā dzeja sākas ar vācu izcelsmes dzejnieku darbiem. Pirmais ig. tautības dziesm. Kezu Hanss (? — domājams, 1715). 19. gs. ig. nac. dzejas uzplaukums, nac. atmodas patriot. dzeja (L. Koidla (1843—1886), M. Veske (1843—1890) u. c.). Atmodas laika patosa pieklusināšana, tēvzemes tēma, poēt. vārda dabiskums. Viens no spilgt. 20. gs. sākuma lirikiem ir Juhans Līvs (1864—1913). Viņa darbu sast., popular. un biogrāfs F. Tuglass rakstīja: «Tas nebūtu nekāds brīnums, ja visuvarenais Dievs būtu radījis pasauli, to arī vajadzētu prasīt no Dieva, taču ir brīnums, ka nabadzīgs un slimis cilvēks rada kaut ko tādu, kas ir par viņu pašu daudz skaistāks un mūžīgāks.»

Ig. dzejā 20. un 30. gados vērojama stilu dažādība, franču un vācu dzejas ietekme — M. Undere (1883—1980), H. Visnapū (1890—1951) u. c. Tad B. Alveres (1906—1989), H. Talvika (1904—1947) un K. Merilāsas (1913—1986) «zvaigžņu stunda» (B. Alveres dzejoļa virsraksts).

Karš, okupācija, ar padomju saslīmušo rīmes, emigrācija un tās dzeja.

Poēt. vārda ziedu laiki 60. gados. Atbr. no kanoniem, tiešums. A. Alliksāra (1923—1966) eksperimentālā dzeja un leģendārā dzīve: leģions, cietums, spēle un teatrālisms, publ. aizliegums, vēzis, nāve, pēcnāves atzīšana. P. E. Rummo (dzim. 1942. g.) spilgtā debija, ikdienas val. un ekspresijas ieviešana poēt. tekstā. Ciklā «Nosūtītāja adrese», kas uzrakstīts sen, bet pilnībā publ. tikai 1988. g. (tajā pašā g. arī latv. «Avotā»), lasām: «sienām ir ausis un ausīs gliži auskari». Un tā toreiz bailēs no sienām tik daudz čukstēts un klusēts. 70. gadi un J. Kaplinska (dzim. 1941. g.) populārais:

VERSINGETORIKSS TEICA:

Cēzar, tu vari
atņemt zemi, uz kuras mēs
dzīvojam,

bet zemi, uz kuras mēs
nomirām, atņemt tu nevari.

Vēlāk medit. un asociat. stils, miers un klusums. Austrumu filoz. un pasaules lit. interpret. Pašlaik Kaplinskis ir viens no viszināmākajiem dzejniekiem ārzemēs. H. Runnela (dzim. 1938. g.) ironiskā, groteskā, izt. tēlainā rakst. maniere, ig. senās un jaunākās tautasdziesmas stiliz. un atdz. Un tālāk no A. Ehina (dzim. 1940. g.) ekspres. līdž H. Krulla (dzim. 1964. g.) intelekt. un elitārismam.

J. Kaplinskis «Par dzejošanas mākslu»: «Dzeja rodas no garlaicības un izmisuma...», un turpat tālāk: «Tev nav ne sākuma, ne gala, tāpat kā tai episkajai pasaules olai, un kuras radušās dziesmas un pasakas, dzejoļi un poēmas, putni, debesis, saule un mēness.»

LIELAIS OZOLS — IGAUŅU MITOLOĢIJAS SIMBOLS

Igaunie draugi

Anne

Paraulis lajes marā enci dlopi dlij

IGAUŅU TAUTASDZIESMAS

ZOSS ROTAĻA

Zosīt, zosīt, baltā zosīt,
baltā zosīt, kur tu dodies?

Jūrā sala, jūrā sala,
tur es dēlu nomazgāšu.
Vai mazgāsi manu dēlu
balta sniega, sniega baltu?

Nemazgāšu tavu dēlu
balta sniega, sniega baltu.
Mazgāšu es savu dēlu
balta sniega, sniega baltu.
Vanags, vecais dusmu putns,
gan tas mazgās tavu dēlu
balta sniega, sniega baltu.

Vecā zosīt, garu kaklu,
vecā zosīt, platu pleznu,
vai tu gribi, mīļo dēlu
lai es dodu vanadzīņam?

Tad tu ņēmi manu dēlu,
savā plašā spārnā slēpi,
nesi tur, kur jūrā sala,
mazgāt balta sniega, baltu.

JŪRA IR MELNA

Ansi, tu viens manīgs vīrs:
uztaisīji koka kuģi,
koka kuģi, moku kuģi.

Kāpu es uz kuģa klāja,
kāpu garā masta galā,
cēlu acis lūkoties:
vai nav mana vecā namal
Nava mana vecā nama.

Jūra melna, jūra dziļa,
debess plaša, zeme klāja.

ķuitara ievads

un

①

②

③

④

autfrī

ŅEM MAZU SIEVU

Brālīt, kad tu sievu ņēmsi:
neņem, brālīt, melnu sievu —
melna kāps uz krāsns gulēt;
neņem, brālīt, baltu sievu —
balta tikai veļu velēs;
neņem, brālīt, smuku sievu —
smuka tev vien blakus sēdēs;
neņem, brālīt, lielu sievu —
liela sieva mutē lūrēs!

Paņem, brālīt, mazu sievu,
sīksīciņu, tievtieviņu,
vēša naga lielumā!

Kā zīlīte darbos tecēs,
kā dzenītis malku skaldīs,
audīs audeklu kā kaija.

PIRMAIS STĀSTS
(fragments)

Ziemeļpusē pletās dzimta,
Klinšu kraujā koša māja,
Tāras ozolmeža malā,
Kāda daļa koku ēnā,
Kāda lejā lielā laukā.

Dzimtā dzima treji dēli,
Tāraliešu varenvasas.
Kāpa viens uz Krievu zemi,
Otrs aiztraucās uz Turju,
Trešais uzrausās uz ērgļa,
Ziemeļērglim spārnos sēdās.

Kas uz Krievu zemi kāpa,
Tika viņš par tirgotāju,
Skaistu rakstu rakstītāju.
Tas, kas aiztraucās uz Turju,
Tika kārtīgs karā gājējs,
Kara āvas nēsātājis,
Kas uz ērgļa augšā rausies,
Ziemeļērglim spārnos sēdies,
Laidās lidot, tālu lidot,
Laidās prom uz rītu pusi,
Slīda pāri Somu jūrai,
Vēzās pāri Vakarjūrai,
Vēlās pāri Viru jūrai.
Cikām veiksmes veldzē veldzēts,
Dieva drošo roku vadīts,
Ērglis klinšu kraujas malā
Mēta vīru Viru krastā.

Mūsu zemē iedzīvojies,
Varas valsti izveidojis,
Pagastu pats dibinājis,
Mīlzu māju uzbūvējis,
Varējis tad brīvu valū
Pagastu pats pārvaldīt.

ARTURS ALLIKŠĀRS

ARTURS ALLIKŠĀRS

PĀRLIECĪBA

Tikai bērni spējīgi noskūpstīt gaismu.
Tikai bērni spējīgi smieties tā, ka viņos neredz skumjas.
Tikai bērni iespēj apskaut pavasari.

Tikai bērni iespēj izbaudīt pasauli tā,
ka tas nevienam nedara sāpes.
Priekšstati atrodas tik tālu, ka tos nevar
vairs atgriezt atpakaļ,
Izjūtas atrodas tik augstu, ka augstums tās
sadriskā driskās.

Domas atrodas tik dziļi, ka dziļums aprij
visas smadzenes.

Kas no sevis izlaužas, iekrīt tukšumā.
Kas no tukšuma izglābjas, tomēr neatrod
sevī gaidīto.

Cik bērnišķīgas ir saules!
Domā tikai — šādi liesmot un liesmot!

Cik bērnišķīgas ir dziesmas!
Domā tikai — šādi lidot un lidot!

Cik bērnišķīgas ir cerības!
Domā tikai — šādi noburt un noburt!

Un cik bērnišķīga ir mīlestība!
Neticami, cik lielā mērā to var dzert
un pēc tās slāpt!

Savu satīcīgo sapņu vārdā,
savas viltīgās viltības vārdā,
savu priecīgo prieku vārdā,
savu sūro sāpju vārdā,
sajukušo atvadu priekšvakaru vārdā,
negaidīto pārnākšanu aizparītu vārdā,
miega vārdā, kas pareģojis bez izprašanās,
pamošanās vārdā maza burvīga līdzenuma
vidū, taisnību tumšajos biežokņos,
salauzto mēness taustekļu vārdā,
kas dvēselei liek notrīcēt,
ceļojošo, paliekošo zvaigžņu ēnu satraukuma vārdā,
aizmirstu spēļu vārdā, aizklāti spēlējot,
nerimstošas ticības vārdā,
skaistuma vārdā, kas nekad nav veltīgs,
laimes vārdā, kas vienmēr varētu sākties ātrāk,
kaislību rūgtās svētlaimes vārdā,
maigu melodiju nedzirdamo kulmināciju vārdā,
asa vēja vārdā tavu smieklu burās,
tavu asaru vārdā, kuras nevar noslēpt,
pienākuma vārdā paciest,
vajadzības vārdā atbrīvoties,
dzīves visspēcības vārdā,
mīlestības vārdā, kas necieš sastingumu,
lūdzu tevi,
nedari bērniem viņu dvēselēs sāpes.

SUUR DRESUUR ON
KURJA JUUR

JUHANS LĪVS

DZIESMINIEKA ZIEMAS VIENTULĪBA

Sniegi putina, es dziedu,
dziedu skumju dziesmu es,
sniegi virpuļo no vēja,
mana sirds no pasaules.

Sniegi putina, es dziedu,
dziedu skumju dziesmu es;
smagi sniegi krājas sētā,
sirdī sāpju dzirksteles.

Sniegi putina, es dziedu,
dziedu skumju dziesmu es,
dziedu, kamēr manam kapam
sniegi segu pāri nes.

BETI ALVERE

BETI ALVERE

NAKTS

«Mans dēls, tu neguli?
Vēla stunda jau.»

«Ak māt,
ak māt,
zibsnī asins zibens!
Man miega nav.»

«Naktsdebess ir klusa, un mākoņos
mēnesim seja
mirdz sudrabos.»

«Ak māt,
ak māt,
ne mēness ir tas!
Tur mana brāļa
acis iemirdzas.»

«Tas mēness. Tu velti šaubies tā.
Brālis tavš
svētā mierā dus
kapsētā.»

«Ak māt,
nevienam mums miera nav!
Kā zvēri
viens pret otru
dusmās stāvl!»

«Mans dēls, kā uguns tu elpo un dedz.
Mūs mierina debess,
mūs velēnas
sedz . . .»

«Ak māt,
ak māt,
dreb nemierā viss!
Kā tīģer's un lauva —
zeme un
debesis!»

«Nu guli tu, nabadziņ, nomierinies,
tas tīģer's un lauva
aizmirsīsies . . .»

«Ak māt,
ak māt,
tā šausmība,
kā gulēt,
ja galā ir
mūžībai!»

PAULS ĒRIKS RUMMO

PAR MODEM

Puspārakmeņojušies brontozauri
vēro pasauli
stingām acīm.

Mēs redzam vairāk, viņi saka, daudz vairāk, jo kas
meklē tik daudz,
maldās tik daudz,
svārstās tik daudz,
šaubās tik daudz. Ko
viņi meklē? Kurp
viņi maldās? Kāpēc
viņi svārstās? Kur
viņi šaubās? Tur

nav nekādu šaubu — tā visa ir tikai mode,
uzbāzīga mode, turklāt vēl slikta mode,
bet sliktai modei
jādara gals, zina teikt brontozauri,
tie puspārakmeņojušies
stingām acīm.

Vai šaubas ir modes lieta, brontozauri? Negvelziet!
Tikpat labi varētu teikt, ka nakts ir modes lieta.

Parasti tieši naktī ir

svārstījušies, šaubījušies,
no viena uz otru sānu mētādamies.

Taču ne modes dēļ kāds palicis negulējis!
Taču ne nakts dēļ palicis neizdarīts
tas, kas šaubās kļuvis klārs!

(Pat polārnaktī būtu ērtīgi modes avīzē nodrukāt,
ka modē ir nakts. Daži ar kājminamo domāšanu
uzreiz tak neklieds pēc polārdienas. Bet tiem jaunās modes
zinātājiem

ātri vien apniktu pārāk noturīga mode.)

Nu, ja uzrodas daži snobi, kas modes dēļ
svārstās un šaubās, modes dēļ
maldās un svaidās, modes dēļ
naktī negul, — tad

šie modernie negulētāji, kam modes dēļ vaigi iekrituši,
izmirs vēl pirms jums,
brontozauri, jūs puspārakmeņojušies.
Stingām acīm.

TRULUMS

— ∞
13
12
11,5
11
10,5
10
un + ∞

Marianna,
iedod man savu adresi

Guntars Godiņš un Pauls Ēriks Rummo

JĀNS KAPLINSKIS

SVUK DRĒSMUR ON KURJA SVUK

JĀNS KAPLINSKIS

Pasaule nesastāv ne no vielas, ne gara,
ne no vispārējā, ne daļas, ne dinamiskas ģeometrijas,
pasaule sastāv no jautājumiem un atbildēm,
pasaule ir wen — do vai kong — an
(japāņu valodā mondo un kōan)*. — Šodien pēcpusdienā
ar savu mašīnu atbrauca viens radnieks
un teica, ka ceturtdien jāiet uz bērēm:
V. divpadsmitgadīgais puika piekdien
nokritis no bēniņiem uz cementa grīdas
un pēc divām dienām miris, nenākot pie samaņas.
Es zinu: tas ir arī jautājums.
Es zinu, ka ir atbilde. Es sajēdzu,
ka man jāzina atbilde, bet . . .

* wen — do, kong — an (ķīniešu val.), mondo, koan (japāņu val.) — jautājums, atbilde

Jau gadiem, sākoties martam,
man kļūst žēl šo krēslaino,
mākoņaino dienu. Pavasara
atnākšana liek satrūkties: pēkšņi viss
ir jauns un brīnumains — durvju priekša, nenomazgātie logi,
pumpuri vītoli zaros, velēnu zaļums cauri sniegam,
melnie strazdi un mēness virs upes palienes.
Viss it kā sauc, viss vilina un aicina ārā —
no istabas, no mājas, no sevis, no prāta,
aicina izplūst pa zemi un ūdeni, aiziet kaut kur,
būt kaut kur citur, būt par kādu citu.
Taču, ja tas nav iespējams, tad vismaz
klaigāt, dejoj, rakstīt,
izdziedāt visas mulķīgās pavasardziesmas,
lai kaut kā remdētu šo smeldzi,
no kuras nevar saprast, vai tā ir asinīs vai garā,
vai pavisam citur. Bet varbūt tā ir no zivīm, no putniem vai
zemnieka
senčiem, atmiņām no iepriekšējās dzīves, kas manī dažkārt
atmostas,
dziņa palienēs nārstot, meklēt sev pāri un ligzdu vīt,
pielikt plaukstu, vai zeme jau silta un sausa,
bet varbūt kaut kas neiespējamāks un mūžīgāks: sēklas
gudrība, ka pienācis laiks ieplūst un izdīgt,
skurbums un bailes pirms vēl vienas nāves un piedzimšanas.

Kas dzejā galvenais? — Ne saturs, ne forma,
ne tradīcija un ne novatorisms.
Ne tēli, ne atskaņa, ne ritms. Ne poētika.
Ne izglītība, ne gara tumsība. Nepieciešams
tikai atcerēties, ko nozīmē
vārds «inspirācija» — inspiratio — ieelpa.
Taču tad arī izelpa — expiratio.
Elpošana — tas ir meditācijas sākums un gals,
kas dažiem padodas vienkārši un dabiski,
citiem ne. Elpošana, kas katru mirkli
paglābj tevi no dvēseles nemiera —
cittavrtīst* — un atdod atpakaļ tev
miesu, esmi, tagadni un Lielo Vēja klusumu,
kurā atpūšas simtiem pūku un simtiem zinātnieku,
ieplaisā spoguļi un oļu čaumalas,
dzimst dzejoļi, mākoņi un upes.

* cittavrtīst — jēdziens jogas mācībā, kas apzīmē slikto domu aizdzīšanu.

SUDRABS UN BALTS

un gaisma nerimās vizēt spoguļi, smagais ozolkoka rāmis neturējās pretī spēkam, kam robežas nebija radītas, rāmis neizturēja un lūza, vaidot un saceļot putekļu miglu, — spoguļis bija vecs, neredzamajās ieloga spraudziņās laiks bija gulējis ilgi, lai gan par to tagad nebija vērts domāt. Gaisma bija spēcīgāka par laiku. Dīvaini, arī putekļiem ir smarža. Medus, sasvīdušu drēbju, varbūt — piena un vecu konfekšu. Visas atmiņas ir mazliet saldas, pat pārinodarījuma.

gaisma ārdījās, saplēsdama aizkarus, tie iekunkstējās kā bērns miegā. Gaismai nebija vietas šajā telpā, kurā mājoja tikai pagātnes neredzami rēgi, nē, vajadzēja atrast jaunus medību laukus, vajadzēja iekarot jaunas sirdis, nevainīgas dvēseles. Vajadzēja jaunas, vēl neizbaudītas sāpes, jaunas, nekad nebijušas baiļu trīsas, jaunas acis, kurās iesēsties uz mūžu, nē, slinkums un garlaicīgi ir novecot vienās acis. Gaisma nevarēja būt tik pastāvīga, lai laupītu iespēju atmiņai pašai kļūt aklai.

tagad gaisma sēdās klēpī kristāla glāzēm un dejoja pa nažu mugurām. Asmeņi sūbēja acumirkli, trauslās pokālu kājiņas iesmilkstējās, un lauskas atdeva pēdējo godu melnajiem plauktu dīvāniem — arī gobas koks sadalījās šķēpelēs, skaidās un šķembās. Smiltis švirkstēja, pēdējo reizi čukstot, — es kādreiz biju upes gultne, es biju miesa, apvalks upei, dabas artērijai. Gaisma smējās — gultne sen bija sausa, kā miroņa mute. Venēcijas stikls un Gandija pelni, blonde matu cirtas un džentlmeņu gods, aveņu ievārījums un naktspoda graciozais vāks, karaļi un kropļi, putni un putnubiedēkļi, zārki un sērkočiņu kastītes, zīda šalles un zirgu siksnas, — tās bija tikai gaismas rotaļas ekrāna bezgalībā.

gaisma nebeidza sāpēt. Kādēļ gan rakstīt vēl vienu skumju pasaku par vientulību? Tu paskatījies spoguļi — sudraba acu loki un balta kā piens āda. Tu atvēzējies un siti — samta kurpes tievais papēdis trāpīja attēlam ar karalisku bezjūtību. Gaisma trakoja. Sudrabs un balts pārvērtās leģendā, kurai Tu devi savu vārdu, Grēta.

NORMUNDS NAUMANIS

feeling happy. She always felt she had fallen short of the perfection which Stiller had drilled her to achieve.

If one feels robbed of enrichment when thinking of the

w
co
o
o
su
I
th
th
fo
v
p
co
to
u
th
p
to
a
d
se
G
w
le
h
s
in
u
th
in
e
to
th
L
th
w
to
th

JURIS STRENGA

DON' T WORRY! BE HAPPY!

MANS CEĻOJUMS UZ AUSTRUMZEMI (II)

(6. turpinājums)

3. septembris. Svētdiena.

Veikali šodien ciet. Iestādes daļēji darbojas. Galvenais — jādabū atļauja filmēt. Maija mūs aizved uz padomju konsulātu. Konsula vietnieks iedod telefonus. Rodžers sāk zvanīt, lai sarunātu kādu mašīnu un palīdzību. Ar atļaujām slikti. Varbūt pēc 10 dienām! Jākārto caur Ēģiptes Kultūras ministriju. Turklāt, lai filmētu kādu vēsturisku objektu, jāmaksā 400 E. P. vai 180 \$ dienā. Mēs esam šeit bez Maskavas ziņas, bez telexa, un, galu galā, nevienam ar mums nav te jānoņem. Dabūjam katrs pa glāzei auksta Seven Up. Izpildām iebraukšanas anketas. Ierodas konsuls melnā kreklā un intensīvi sāk noskaidrot, kurš braucis ar sūtņa melno mercedesu? Mašīna aplaupīta, antena nolauzta. Rodžers zvina kādam Palam Palīčam par vēstuli. Nekādas vēstules sūtniecībā nav. Rodžers zvina par mašīnu. Sūtniecībai mašīnu nav. Atbraukusi liela delegācija no Padomju Savienības. Jāuzņem, jāvadā. Zvanam Otrebī kungam. Konsuls brīdina no pasu un naudas zagļiem, zvina uz Aerofloti par mūsu biļetēm. Skaidrs, 10. septembrī reisa vispār nav!

13.00 konsula mašīna mūs aizved uz mums jau pazīstamo Sheraton hoteli. Blakus Padomju sūtniecība aiz biežām durvīm. Mūs pieņem kultūras atašējs. Noklausās visu. Runājam stundu, bet, jo tālāk, jo vairāk viņš nezina, kā mums palīdzēt, kam rakstīt, ko rakstīt.

— Vispār vajadzēja jau sen zvanīt no Maskavas. Vai no Telavivas. Brauciet pie Otrebī. Pienāciet rīt. Piedodiet, man beidzas darba laiks...

Braucam ar taxi pie Otrebī kunga. Ilgi gaidām viņu. Rodžers pa VEF ražotu telefonaparātu zvina Gosteferadio kinooperatoram Aleksejevam. Uzzinām, ka katra profesionāla filmēšana jāpiesaka jau dienu iepriekš oficiālās iestādēs. Sēžam un izsvīstam pa Pepsi pudelei. Ierodas Otrebī, kā vienmēr steidzīgs. Tūlīt zvina. Tūlīt arābiski raksta vēstuli Kairas televīzijai. Rīt jādabū vēstule no kultūras atašēja un jānes uz telecentru. Filmēt vēderdejojājas? Nekādā gadījumā! Nedrīkst! Par brīvu var filmēt vienīgi zemniekus. Izsvīst arī stiprā tēja. Kabinetā ielido lapsene. Klāt ir kalpotājs un izpūš virs mūsu galvām un apkārt Otrebī kunga rakstāmgaldam aerosolu, kas pēc pāris se-

kundēm nogalinās šo lapseni, bet pēc gadiem pieciem atmosfērā virs Ēģiptes izsitīs kārtējo caurumu ozona slānī, pa kuru kosmiskais strāvājums nogalinās... cik cilvēku?

Klīstam ar Maijas dēlu pa ielām. Ieskatāmies skatlogos. Nekur pasaulē neesmu satīcis tik daudz smaidošu neklātienes draugu. Atliek ieskatīties blakus braucošajā vieglajā mašīnā vai autobusā. Tūlīt pretī māj desmitiem roku. Māj no pretējās ielas puses, nāk klāt, sveicinās, spiež roku, aicina veikalos: Welcome! Valsts darbā pelna maz. Pēc augstskolas sāk ar 50 E.P.(!) mēnesī. Izejam garām Walles'a teātrim (rāda «Šausmu masku») uz lielāko — Tahrir laukumu. Centra mājas celts ap gadsimtu miju. Īpatnējs angļu klasicisma, baroka un jūgendstila jaukums. Iekūlamies tirgus paviljonā. Šauras saules gaismas strēles no tālu augšā esošajiem izjukušiem un sapuvušiem griestiem pēkšņi šur tur izrauj no melnas tumsas briesmīgu dekadenci. Tirgojas galvenokārt ārā uz ielas. Šur tur ar tīkliņiem starp augļu grēdām izmisīgi grozās mīļās, pazīstamās sejas no mūsu «kopējām mājām».

Pēc Otrebī kunga stiprās tējas iestājes pilnīgs organisma vājums. Gribas ēst! Mums Telavivā nopietni brīdina — ēst tikai dārgās viesnīcās. Bet šie padomi neskaitās, jo tos deva bagāti ļaudis. Ieliejam nelielā spraugā un tālu prom no ielas apsēžamies pie nolieta galda puskrēslā. Protams, arī šeit nav alus. Meklējam to jau otro stundu. Mūsu blāvajās acīs mirdz pēdējā cerību zvaigznīte — Stella Beer! Eju nomazgāt rokas blakus virtuvei bleķa izlietnē — silē, kur mazgā arī traukus. Padzenu nost ļoti tīrīgas brūnas garspārnu radībiņas, kuras mielozas ar ziepēm... Gaidām, kad virtuves meistars sagatavos mums kaut ko lētu, specifiski arābisku. Griežas milzīgs katls — betona maisītājs, un pēc tam šķīvjos vai maizes pankūkās izkrata tā saturu. Pasūtām daudz Coca Cola, un mums atnes katram piecas maizes tūtas, kurās sastūvēti salāti, kartupeļu biezu putra, pupiņu putra, zirņi un vēl daudz kas nenosakāms. Par vienu tādu Jeruzalemē mēs maksājam gandrīz 1 \$. Te par visām četrām porcijām un sešām Coca Cola pudelēm — nepilni 2 \$. Nevienam gan savas porcijas nav līdz galam noēdis. Gaļas tur iekšā laikam nebija, bet viss pārējais guļ kuņģī kā ce-

ments — kopā ar piparotiem baklažāniem un sarkanos piparos mērcētiem maziem citroniņiem piedevās. Prasu, kāpēc mēs un visi citi neejam pa trotuāru, bet pa ielu starp mašīnām?

— Tāpēc, ka bieži jākāpj augšā un nost no trotuāra! — atbild Maijas dēls.

Pēc gara gājiena nonākam pie Prezidenta pils un šaurā ieliņā netālu no tās ieraugām, pilnīgi neticot savām acīm, ko? Protams, bodīti, kur vienā no nedaudzajām vietām visā Kairā ar speciālu atļauju pārdod alu! Tūlīt nopērkam katrs pa lielajai 0,7 l pudelei Stella Beer «izejošām rekvizītēm» un «atkārtotam dublim» viesnīcā. Apsēžamies, Kairas un karstuma nomocīti, aiz būdiņas zemē, uz trotuāra malas. Rindā aiz diviem inteligēntiem baltiem cilvēkiem ar alus pudelēm un mūzikas instrumentu kastēm blakus. Pret katru eiropiskas izcelsmes dzīvo būtni šajos apstākļos tūlīt pamostas dziļi radniecīgas jūtas. Šie ir poļi. Sākam runāt. Viņi arī sapriecājas, jo nav cerējuši šeit izdzirdēt poļu valodu. Par Solidaritāti! Par mūsu veiksmi Latvijā! — Izmetiet no galvas, ka šeit ir iespējams godīgs ceļš! Citādi jūs neko nedējas laikā vairs nenofilmēsiet. Noslēpiet kameras un fotoaparātus! Pielavieties piramīdām! Ja kāds ko iebilst, dodiet kukuli. Te visi tā dara. Uzmanieties, apkārt piramīdām — karaspēks. Joprojām ārkārtējais stāvoklis, kuru pagarina gadu no gada, tālāk un tālāk. Pat uz Heopsa piramīdas antena. Ieskatieties!... Pilni Austrumeiropas pavasara optimisma, šķīramies. Viņi paņem vēl pa garajai. Arābi skatās. Muhamedāņi nedzer. Kur nu vēl, sēžot uz trotuāra...

Dodamies atkal briesmīgi garā pārgājienā. Garām bodīšu tūkstošiem, Centrālajam pastam. Zem tiltu estakādes, putekļos un netīrībā, nopērku jaunu maciņu platajai un garajai Ēģiptes naudai. Veco atdāvinu pārdevējam. Viņš ļoti priecīgs māj man ar roku, jo es esmu rīkojies kā pēdējais idiots — maciņš bija vecs, saplīsis, bet no ādas un vēl pilnīgi lietojams... Viņš jau nezināja, ka man pret šā veida maciņiem ir dziļa indiosinhrāzija, kopš pirmajā dienā Parīzē viņš mani nodeva un pameta nožēlojamā kinoteātrī, līdzi paņemot visu manu apmainīto bagātību 340 franku apmērā. Un pēc tam bijēšu kontrolieris nekādi nevarēja aprakstīt man to kompāniju, ar kuru tas bija aizgājis...

Garš gājiens jau tumsā cauri nabadzīgākiem rajoniem uz austrumiem, uz tramvaja galapunktu. Tramvajā līdzi Heliopolē un viesnīcā. Maijas dēls, galīgi nomocīts, aizbrauc mājās. Mēs ieēdam nopirkto mango, izdzeram alu un skatāmies Ēģiptes TV programmu. Alus atkal uzsit Rodžera Izraēlā neapmierināto asiniskāri. Jādabū aita, jānokauj un jāizlaiž asinis! Uz drēbes! Kur? Kā? Varbūt pietiktu ar nekaunu gaili pagalmā? Mani moka mazāk asiņaina, bet tikpat nopietna sandaļu problēma. Kā atrast smilšainu vietu Muļķu zemē, kur norakt Daugavpils sandaļu pāri. Varbūt pēc gadiem mēs tuksnesī atrastu lielu mūsdienīgu sandaļu fabriku — Daugavpils un Ēģiptes kopražojumu firmul Rodžera kurpes arī ir briesmīgā stāvoklī. Jau kopš Jeruzalemes katrs kurpju tīrītājs, kurš to ierauga, aizvainoti kliež — nolaidībal Protams, nolaidība. Bet jaunās viņam spiež. Tāpēc norunājām priekšdienās kopēju svinīgu akciju — kurpju apbedīšanu!

4. septembris. Pirmdienā.

Mūs aizved uz padomju sūtniecību. Pagūstam istā brīdī, kad iekšējā pagalmā uz sūtniecības kāpnēm ir salastījušies visi priekšnieki; arī ļoti laipns sūtņa vietnieks uzklausā mūs, solās darīt visu, lai mums palīdzētu. Gaidām kultūras atašeju. Tas ierodas ar Sovexportfilm pārstāvi, kurš tūlīt aizbrauc uz Alexandriju, bet apsola mums mašīnu. Varbūt kādreiz. Vēlāk. Kāds pārtulko Otrebī arābiski rakstīto vēstuli teledramam angļiski, un trīs vīri parakstās. Visi aizskrien sagaidīt kādu PSRS Tautas mākslinieku. Mums jāgaida stunda, kamēr pārdrūkās vēstuli.

— Nē, šeit nevar! Paši saprotiet! Ārā, uzgaidāmajā telpā pie vērtiem! Uz ielas pie sūtniecības satiekam Gostejeradio pārstāvi. Ārkārtējais stāvoklis Filmēt grūti. Viņš jau bijis cietumā. Vismaz apcietināts! Un atņemtas filmas!

Pusstundu staigājam gar Nīlu. Fotografēt nedrīkst. Gar krastu dažādas sūtniecības, krastmalā sargkareivji. Tāpēc ejam atpakaļ un sēžam sūtniecības vārtu uzgaidāmajā telpā, vismaz kondicionēts gaiss un socializēts realisms, piekārtis pie sienām. Ierodas PSRS Tautas māksliniece — plata, silti gērbusies, no Vidusāzijas. Skatoties caur restēm, liekas, ka šodien būs ļoti karsts. Nāk vīrs miegs, un vēl nāk vīrs domas, ka vajadzēja darīt, kā ieteica poļi, — vispirms filmēt un tad meklēt atļauju. Pašas Ēģiptes filmas konkurē ar Indijas filmām, tāpēc Indijā nerāda Ēģiptes un Ēģiptē — Indijas filmas. No Padomju Savienības iepērk Vidusāzijas filmu produkciju. Vēl kinoteātros — pārsvarā USA un pašu melodrāmas...

Saša aizved mūs savā mašīnā uz Kairas televencru. Pie milzīgās tovera mājas ieejas jau stāv Otrebī kungs. Smalkā pelēkā uzvalkā ar kaklasaiti, nevainojamās melnās korpēs. Kā pārmetums mūsu nabadzībai. Apaļā celtnē ir pilna

kā skudrupūznis. Torņa desmit stāvu koridoros, pa apli ejot, var redzēt, ka visas istabas pilnas ar darbiniekiem, kuri intensīvi strādā. Runā. Sarunā. Norunā! Vārdu sakot, Bābeles tornis, kur reizē strādā Maskavas, Ļeņingradas, Kijevas un Odesas kinostudijas. Tikai vakarā TV programmā USA filmas un Mubaraķa ceļojumi! Otrebī mūs vadā pa kabinetiem. Kaut kur augšā pie kāda priekšnieka dzeram tēju. Tad tēja lejā pie paša informācijas nodaļas bosa. Izpildām anketas. Mūs oficiāli akreditē. Ir cerības. Varēs šo to filmēt, bet būs jāmaksā. Gaidiet! Atbilde būs parīt... Vienpadsmitā stāva bufetē paēdam, atvelkam stikla sienu un nofotografējam no augšas Nīlu un pilsētas panorāmu. Nevienas, kā pa brīnumu, aiz rokas nerauj... Pēc tam bez sevišķa mērķa ejam staigāt. Iegriežamies Aeroflot kantorī. Pilnīgi nesaprotama organizācija. Neko nezin. Mūsu Maskavā izdotās biļetes neatbilst šējenes sarakstiem.

Iekļūstam šaurā veikaliņu spraugā. Mīcāmies uz vietas, iepērkot šādus tādus suvenīru niekus, kā zīmējumus uz papirusa, ādas maciņus. Kāda sieviete starp tūristiem domātiem nieku kalniņā ada, ada, skatās uz mums un, kad mēs esam izgājuši ārā, pienāk klāt un saka:

— Šī ir mana meita. Viņa jūs aizvedīs tur, kur jūs droši vien gribat nokļūt!

Meita mūs aizved pa trepju labirintiem darbnīcā, kur šuj ādas jakas. Visādas. Tur arī tiek vilkts vīrs un nost, skaitīts turp un šurp, līdz atstāti pēdējie ietaupījumi, jo otra tāda sieviņa ar adīkli mūs nekad negaidīs... Prasām, kur ir alus? Viens no meistariem pieved mūs pie loga un rāda pāri jumtiem kādu pagalmu. Cauri neiedomājami šaurām un blīvi apdzīvotām koridoru alām nokļūstam pie pārdevēja, kas slepeni iznes mums apputējušas Stella Beer pudeles. Mums atliek tās attaisīt un konstatēt, ka to saturs ir neglābjami saskābis!... Pagājšgadējais!

Es ieeju kvartālā, kurā esmu kādreiz dzīvojis. Visi mani pazīst, sveicina, skrien pakal, mēģina iesaistīt darījumos. Lūdz pat pārdot šnabi vai šampanieti... Tāpat kā Ņujorkā Greenwich Village ielās:

— Appreciated, for exchange, please! (Pateicībā, sīknaudu lūdzu.)

Ļoti garš gājiens šķērsām cauri centram līdz Centrālajai stacijai un braucieni tramvajā uz Heliopolis viesnīcu.

Joprojām mūsu numurā nav atnestas divas glāzes un viens dvieļis. Pēc kārtējā pieprasījuma katru priekšmetu nes cits apkalpotājs, kuram, tāpat kā pie mums, par savu pienākumu pildīšanu jādod vēl dzeramnauda. Pēc tam, kad Nadja konstatējusi mūsu vispārējo impotenci, ziepes vairs nenes...

TV programmā USA cirks un Kairas starptautiskais eksperimentālā teātra festivāls. Fragmenti no atvestajām izrādēm. Galvenais eksperiments — gara runāšana. Publika tomēr smeļ. Mēs guļam gultā un žagojamies.

5. septembris. Otrdienā.

Pēc nabadzīgas brokastu kafijas ar Latvijas medu Maija ar savu dēlu mūs aizved atkal garām Citadelei uz kādu mazu policijas iecirkni. Tur mums paredzēta tikšanās ar viņas paziņu šeihi. Šeihs ir vispār tāds arābu garīdznieks, kurš prot visu Korānu no galvas! Viņam ir pazīstams cilvēks, kas strādā policijā, bet paša brālis ir kāds liels priekšnieks visiem Kairas vēsturiskiem objektiem. Vispār Maija ir sagatavojusi mūsu uzbrukumu šīs zemes filmēšanas likumiem caur iecirkņa policijas sētas durvīm. Ilgi sēžam policijas priekšnieka kabinetā un nesteidzīgi aplūkojam gleznas pie sienām. Vispār oficiālās iestādēs šajās gleznās, bagātīgu un krāsainu ornamentu ieskauti, ir uzrakstīti Korāna teksti. Kāds cilvēks mums atnes vēsu, ar cukuru saldinātu citrona sulu, kas tikai pa gabalu izskatās pēc Gin-Fizz Coctail! Pretī sēž šeihs Ahmeds garā, pelēkā paltrakā ar baltu tamborētu cepurīti galvā. Ļoti tumša ādas krāsa. No Sudānas pierobežas dienvidos. Viņš nepiespīti sarunājas ar Maiju, policistiem un karavīriem, bet tajā pašā laikā neuzkrītoši, vērgi pēta mūs. Policijas priekšnieku tā arī nesa-gaidām un braucam kalnā uz Citadeli. Ahmeda zaļo «Nīvu» iestumj trīs policisti, viens no viņiem baltā uniformā skrien līdzi, ielec «Nīvā», vēl līdzi skrien kāds melns zēns — šeiha dēls — un arī ielec «Nīvā». Citadelē apstājamies starp Nacionālās policijas un Armijas muzejiem. Sanāk visi priekšnieki. Ahmeda brālis noskaņots, profams, pozitīvi, bet mazais Citadeles komandants? Kaut arī viņam saplītusi sandale, bet pats viņš ciets kā klinčs, uz kuras celta Muhameda ticība un šis milzīgais cietoksnis. — Nevar! Filmēt nevar! Fotografēt var, tikai ne uz kalna pusi...

Kurpes atstājam ārā. Zeķes ieejam milzīgajā Muhammad mošejā. No kupola bezgalības nokarājas simtiem lampu. Milzīgā telpa tukša. Visa grīda klāta tepīkiem. Kupola iekšpuse augšā, lielās Trepes uz kanceli un pati kancele krāsota zaļos toņos. Pasēžam kādu brīdi uz grīdas šā stadiona vidū. Atsevišķā telpā Muhameda kaps. Mar-morā.

Ārā nākot, durvīs iestrēdzis, grūstās liels tūristu bars, velkot nost kurpes un uzvelkot čības. Mūsējie. Daži mani sa-zīmē, rāda ar pirkstiem. Mūku ap stūri. Izejam uz terases. Zem kājām Kairas centrs. Dūmakā pāri Nīlai — piramīdas. Blakus brīvā estrāde, liek gaismas, krēslus vakara izrādei. Pāris strādnieku ar āmuriem apdauza akmeņus un labo strūklakas sienas, atjauno balustrādes. Pēdējā turku pašā — Ēģiptes pārvaldnieka pils. Iekšā vaska figūru «dzīvā bilde» — pašā, sēžot tronī, pieņem lūdzējus...

Braucam aiz iestumtās «Nīvas» lejā no kalna. Garām Mirušo pilsētām, garām ķieģeļu, krīta, cementa, kaļķu cepļiem, podnieku darbnīcām un podu un vāzu kalniem... Dienvidū, vislielākajā karstumā, braucam gar Nīlas krastu uz

augšu. Nabadzīgo rajoni. Vecā Kaira. Labais Nīlas krasts šeit ir augstāks, bet pilsētas apbūve nebeidzas un nebeidzas. Otrajā krastā jau sen palmas un niedres. Tikai virs tām baznīcu torņi, skursteņi, augstsprieguma vadi. Kur galu galā atrodas civilizācijas neskarta aina-va? Pēc kāda laika apstājamies Nīlas krastā. Otrajā pusē vismaz zaļums. Noskrienu lejā pie upes un nofotografēju tipisku Nīlas liellaivu ar trijstūrainu buru. Tūlīt arī Rodžers ar videokameru pārļaiž pāri otram krastam un... momentāni ir klāt kādas telts haki krāsas karavīrs — fotografēt nedrīkst, filmēt nedrīkst, krasts ir militārs objekts! Nelīdz Ahmeda šeiha pelēkais, nelīdz policista baltais, ne melnā zēna zilais ietērps. Šodienas modes krāsa ir haki...

Braucam tālāk. Garām portlandcements rūpnīcu dūmeņu milzeņiem, garām pamestiem ķieģeļceļņu vectēviem, līdz ieraugām Nīlas krastā trīs liellaivas ar mastos sarullētām burām un lielu, gaiši sārta pašizgāzēju, kurā balti nopūtējuši krāvēji ķēdē nes no liellaivām augšā un met iekšā kaļķakmeņu gabalus. Kamēr Rodžers satraukti pie mašīnas bagāžnieka liek kopā savu bisi, es ar savu Ļeņingradā ražoto un no japāņiem noskatīto automātisko fotokameru «Lomo» (jāatzīmē, ka automātika šajā karstumā izpaudās šādi — visi diapozitīvu uzņēmumi bija it kā nakts melnumā uzņemti) noskrēju lejā nofotografēju vecās liellaivas. Varbūt tās pašas kāds cits šeihs pirms 60 gadiem rādīja Rainim? Pēkšņi šajā dienvidus idillē ielaužas disonējoša, skaļa balss. No mājas šosejas malā noskrien lejā brūnā paltrakā ģērbts vīrs, uzlec uz balto akmeņu kaudzes. Noskrien lejā Rodžers ar balto policistu. Viņš ātri nostāda mani krasta malā. Brauc ar kameru no manis uz akmeņiem un strādnieku stāviem. Rodžers aizraujas. Ieskrien strādnieku vidū pie lielās mašīnas, un tūlīt arī sākas neiedomājams skandāls. Brūnais boss izliek sevi visu. Pat no viņa pantomīmiskiem žestiem ir skaidrs — strādniekus filmēt nevar. No šosejas ātrā solī mums tuvojas divi visur esošie virsnieki zaļganās haki krāsās. Prasa man, kas notiek? Saku, ka ņemam vēsturisku dokumentālu TV filmu par seniem laikiem. — Vienalga, strādniekus filmēt nevar! Saimnieks viņus ir nolīdzis strādāt, nevis grozīties kameras priekšā... Ar saimnieku mēģina sarunāt policists. Nesekmīgi. Rodžers neatstājas no sava. Filmā ir vajadzīgi strādnieki! Ejam augšā mainīt objektīvu. No armijniekiem izlūdzos atļauju nofilmēt tikai laivas mastu un Nīlu. To var. Rodžers sāk atkal no manis, uzbrauc mašīnām — žvīkļi — atkal strādniekiem virsū. Tie enerģiski atkaujas ar rokām. Boss sarkans. Brēcl! Tādā karstumā gan vajadzētu pietauptīt sevi...

Beidzam. Braucam atpakaļ pa citu šoseju. Gar augsto klinšu kalnu. Uz pilsētu. Izbraucot cauri ļoti nabadzīgam rajonam, apstājamies pie mazas mošejas. Šī ir viena no svētcēlētāju vietām.

Šeit apglabāti vairāki Muhameda radinieki. Tādi patālāki un tomēr slaveni. Vienīgā mošeja Kairā, kurā mēs, neticīgi, varam ieiet kopā ar Ahmedu, novilkot kurpes, staigāt pa paklājiem zem nojumes ēnā un sēdēt, cik ilgi gribam. Apskatām šķirstus un apsēžamies. Šīs mošejas priekšnieks šeihs, arī pelēkā paltrakā, atnes mums visiem apelsīnu sulas pudeles. Sūcam sulu. Ahmeds lasa avīzi. Niekas nekur nesteidzas. Atnāk kāda veca sieviete — viscaur melnā. Kailās kājām. Tikpat skaista kā māte Terēze. Sasveicinās ar Maiju kā ar savas ģimenes piederīgo. Saskūpstās uz vaiģiem, skūpstā roku, pieri, roku. Arī man skūpstā roku?! Tas mani noved šoka stāvoklī. Bet viņa aiziet un atnes tropu nakts melnu kafiju. Vecākais šeihs atnes saldās, saldās pašaudzētas mazas vīnogas... Nekas nenotiek... Sēžam... Nekas nenotiek... Pagājušajā gadā trīs vakarus gājām Karbondēlā kopā ar Mr. Gordon Gin nelielā šosejas malas viesnīcā dejojot un klausīties improvizācijas brīnumā. Balto jauniešu orķestra retro programmas nobeigumu zālē pie galdiņa vienmēr parādījās kāds neiedomājami izsmalcināti ģērbies nēģeru džentlmenis mūža otrajā pusē... Kāds aristokrāts! Kāda elegancel! Visu, kas bija ar viņu, viņš momentā pārvērtā muzikālā brīnumā... Katrs acumirklis, katrs ikdienas vārds un skats ieguva dievišķīgu mirdzumu un jēgul Džeza improvizācijā! Es pirmo reizi līdz kaulu smadzenēm sapratu, ka esmu amatnieks — melnais cilvēks. Bet ar kompleksiem par savu balto ādu!... Zem nojumes ienāk no ielas kāds vīrs. Izklāj avīzi. Izvelk trīs maizes, trīs vārītas olas. Visi kaķi, kuri laiski gulēja stīvam astēm, cerībā sapulcējas ap viņu... Atnāk kāda klusa ģimene ar bērniem. Apskata svēto vietu. Apglāsta ar zaļo audumu apvilktos šķirstus un nojumes stūrī izvelk no somām ēdamos, apsēžas ap savu improvizēto galdu un ēd. Nekas nenotiek. Tikai Ahmeds reizēm neuzkrītoši vērtīgi ieskatās kādā no mums — no avīžu kaudzes sev priekšā. Rodžers izdomā uzņemt videokasetē Korāna lasīšanu. Izrādās, tas ir ļoti sarežģīts dziedājums. Vecais šeihs atsēžas tumšā telpā uz tepiķa, noliek sev priekšā Korānu un sāk vīt bezgalīgu tukšneša smilšu ornamentu, reizēm saķerot galvu. Droši vien aiz šausmām, ka mēs neko no tā nesaprotam. Maija mani mierina un saka, ka tas esot tādēļ, lai precīzāk intonētu $\frac{1}{4}$ vai $\frac{1}{8}$ toni, ko mūsu elektroniski notulinātā eiropeiskā auss, protams, nav spējīga uztvert. Kad pēc tam, Rodžera palūgts, viņš ilgi un kaislīgi mūsu mikrofonā stāstīja, par ko viņš dziedājis, un neko daudz no tā Maija nespēja sakarīgi pārtulkot, es paliku pie saviem iepriekšējiem uzskatiem. Un tad viņš savilka kopā šņorītes pie pēcpusdienas vestes, deva tīsu novērtējumu par katru no mums. Tāpat kā brīdī iepriekš viņš uzmanīgi uzklauzīja divu arābu meiteņu problēmas. Manī viņš nesaskatīja neatrisināmu problēmu. Viss būs labi arī Podžeram.

Tikai kaut kāda problēma nomoka Igoru, un, jo ātrāk viņš to atrisinās, jo labāk. Līdzīgus vērtējumus, lai gan es redzēju, ka šis viltņiņš lauvās tiesu paturēja sava paltraka krokās, izteica Ahmeds. Atvadāmies. Sažņaudzas sirds. Atvadāmies no šīs mošejas — tautas kluba, no diviem gaišākajiem cilvēkiem un divām lielākajām personībām, kuras sastapām Kairā... atvadāmies no bezkājinā, dzīvespriecīgā, resnā durvju sarga. Mātes Terēzes līdziniece pavada mūs līdz mašīnai, Ahmeds — līdz policijai, kad visi šaurās ielas iedzīvotāji draudzīgi iestūmuši viņa «Nivu» pārējo mašīnu straumē. Pie policijas ēkas atvadāmies no Ahmeda, un Maija aizved mūs līdz savai mājai, viņas dēls — līdz slepenai vietai, kur visa veikalnīka ģimene ar lielu mazu bērnu pulku šausmās noskatās, kā mēs nopērkam septiņas (!) lielās pudeles alus! Pie Maijas paēdam vakariņas ar šo svaigi skābo alu. Paskatāmies tikko notikušā Sopotas festivāla ierakstu. Maijas virtuves kalpotāja zilē mūsu krūzīšu kafijas biežumos. Man viss labi, pēc atgriešanās — jauns darbs, jauna braukšana. Rodžeram — pats labs cilvēks un laba sieva, mīl cilvēkus. Igoram — grūtības ar līgavu, ir jādara, kas jādara, nav jādomā! Maija viņai tic, jo viņa jau sen brīdinājusi par lielas nelaimes tuvošanos — no Austrumiem atbrauks trīs ciemiņi!...

6. septembris. Trešdiena.

Liekas, ka tā būs mūsu grūtākā diena visā ekspedīcijā. Brokastīs divi siera gabaliņi un sakaltis baltmaizes gabaliņš. Vajadzēja jau būt klāt Sašam un Kimam. Gaidām stundu. Atbrauc. Divās mašīnās. Nav varējuši atrast mūsu viesnīcu. Operatoram niķojas mašīna. Pilsētas centrā pie TV celtnes pie mums piesēžas laisks TV informācijas biroja darbinieks Ahmeds. Atļauja filmēt mums tagad ir, bet par katru objektu būs jāmaksā, un vienmēr līdzī būs Ahmeds, kurš uzraudzīs, lai viss noritētu atbilstoši priekšrakstiem. Pārbraucam Nīlai un šķērsojam kreisā krasta Kairu līdz Gizas piramīdām rietumos. Pilsēta un zaļumi strauji beidzas, iela kāpj kalnā, mainās klimats, kļūst sauss, smiltis, sākas Sahāra.

Uzbraucam kalnā. Piramīdas paceļas deguna galā. Bet klāt tik viegli nevar tikt. Biļešu būda. Militārs postenis. Pārbaude. Sarunājam ar ierēdņiem apbraukt apkārt piramīdām ar mašīnu, lai apskatītos, vai ir vērts maksāt 400 E. P. Labil Ahmeds aizdomīgi skatās uz mums, bet piekrīt. Apbraucam pa asfaltētu šoseju apkārt lielākajai — Heopsa piramīdai. Laika zobs nokodis šai akmeņu bleķu tortei no augšas deviņus metrus. Palikuši 146,6 m. Kādreiz, savā jaunībā, piramīdas bija apšūtas. Pulētā granīta virsma mirdzēja saulē. Heopss atstāro saules gaismu kam? uz kuriem? kādēļ? Saviem šefiem kosmosā? Kāpēc tieši 200 gadu laikā — Eģipti nolija

auglīgs piramīdu lietus, kas izdzina no sausās smilts šīs ģeometriskās sēnes? Piramīdas pakājē atrasts, izrakts no smiltīm un izlikts apskatei speciālā būvē garš kuģis ar priekšmetiem, kas doti līdzī tālajā ceļojumā, lai atgriežoties viss būtu pie rokas. Bet Heopsa dārgumi vēl nav atrasti. Japāņu mēraparatūra atklājusi zem piramīdas vēl lielāku kuģi. Tagad japāņi aizbraukuši, lai pilnveidotu savu aparatūru. Pa to laiku katru dienu no visas pasaules pienāk simtiem projektu, kur rakt un kā rakt. Varbūt japāņiem izdosies izdabūt ne tikai dārgumus, bet arī rūpīgi slēptās ziņas par mums, par mūsu izcelšanos, par mūsu zināšanām, par saitēm ar Kosmosu? ... Apbraucam apkārt abām mazākām piramīdām, garām tukšnesī ieceltajai zemajai prezidenta pilij, tālāk iekšā tukšnesī uz skatu laukumu kāda paugura virsotnē, kur kā tukšneša lijas mums momentā uzlido arābu suvenīru tirgotāji, beduīni ar ēzeļiem, zirgiem un kamieļiem... Nav iespējams novērtēt saulē mirdzošo brīnumsvētu varenumu ar Nīlas ielejas dūmakā grimstošo civilizācijas vraku — Cairo — aizmugurē. Bēgam pa šoseju tālāk tukšnesī un tad, nogriežoties no šosejas, mēģinām apbraukt šos trīs brīdinājuma stabus no dienvidiem, lai kādā vientuļā pakalnā vienatnē bez steigas patīksminātos par skatu uz šo nožēlojamo zemi no gandrīz 5 tūkstošu gadu attāluma. Kas tev deval Burtiski no smiltīm iznirst beduīni un kamieļi. Kamēr es esmu aizņemts ar Mūžības apceri, kāds blēdis iestumj Igora somā plastmasas maisiņā iesaiņotu arābu rotlietu komplektu, it kā es esot to izvēlējis, pēc tam man neatliek nekā cits kā samaksāt...

Braucam atpakaļ gar piramīdām no kalna lejā, kur dienvidos piramīdu pakājē gul Sphynx — šādā piramīdā visvairāk atklājas šīs mistiskās matemātiski lingvistiskās sfinksas formulas mīkla. Sfinksas priekšā pašlaik gatavo lēzenu amfiteātri vakara Sound & Light (skaņu un gaismu) izrādei. Iekrītām divstāvu kafejnīcas pītos krēslos. No terases atklājas pastkaršu skats uz sfinksu un piramīdām. Bet momentā mums uzlido astoņi (?) (vajadzēja būt septiņiem) melni putni ar baltiem dvilīšiem priekšā. Gandrīz jau pasūtām ko dzeramu, kad uzzinām cenas. Vairākkārtējs uzcenojums par skatu! Trīs no mums tūlīt pazūd lejā pa trepēm saules speltē. Pēc brīža, pudelēm aprāvies, pie mums nokāpj Kims un prasa, kāpēc mēs esot tik nervozi. Viņš taču maksājis! Izdzeru alu un ļodzīgiem ceļiem ielienu mašīnā. Ahmeds kļūst nepacietīgs — ko mēs darīsim? Protams, filmēsim. Tad jābrauc uz speciālu iestādi maksāt naudu. Nē, iestādē kārtu tikai papīrus, tad brauc uz kasi, samaksā, atpakaļ, pabeidz kārtot papīrus un tikai tad caur militāro posteni var atkal tuvoties piramīdām.

Tieši vislielākajā karstumā uzrodas milzumdaudz tūristu. Brauc milzīgos autobusus, jā uz kamieļiem pret kalnu, uz ēzelīšiem, brauc zirgu vilktos divri-

čos. Resna baltās rases pārstāve veido milzīgu vēža izaugumu uz skaista kamieļa kupra. Viņa ar šausmām turas pie gaisa. Mēģina smaidīt. Kamieļis nepārtroksti skatās atpakaļ un skaji smejas... Ejam kājām saulē uz otro piramīdu — Dhephren. Esam dziļā tranšejā nežēlīgā saulē starp piramīdu un klinti tai apkārt. Operators Saša filmē videokasetēs mūsu darba procesu. Man reibst galva. Gaiši zili riņķi. Ap acīm. Un galvu. Rodžers filmē ar kinokameru, pēkšņi māj man ar roku. Es arī pieeju viņam klāt. Viņš aptur kameru un kliez uz mani: — Ko tu dari? Vai tev acu nav? Ko tu lien kadrā! Jau iepriekšējā kadrā ielīda tūristi! Tagad tu! — Bet tu pats man māji ar roku! — Tas nebija tev! Es māju tam zirgam, lai viņš paiet nost!...

Pēc tam es pilnīgi oficiāli kostīmā kadrā norunāju fragmentu no «Ave sol». Saša tur līdzpaņemto staniola papīru, lai kaut nedaudz no apakšas izgaismotu manas šausmīgajā saulē galīgi iekritušās acis. Mēģinu rāpties pret sauli mazākajā no piramīdām — Mycerinus. Tas nav tik vienkārši! Rodžers filmē mani. Pēc tam kļūboju prom. To redzot, pieauļo beduīnu zēns un piedāvā man brašu arābu rikšotāju. Kaut kā atkaujos.

Salādējam visu mašīnās un nobraucam atkal lejā pie sfinksas. Apkārt satstatnes. Sfinksas remonts! Tāpat kā Rīgā apavu vai zeķu remonts! SFINKSA. Kas tu esi? No kurienes uz kuriem skatās tavi tukšie acu caurumi? Dievs? Zvērs? Sieviete? Viesis no Nebūtības? Es par to neko nezināju līdz tai dienai. Polijā. Kādā mājā. Stūra istabā. Virs ielas. Tā pāri kokiem bija vakara blāzma? Vai rīta? Pēkšņi zaļās un mēli sātās maigās krāsas debesīs kļuva metāliskas, vibrējošas un it kā indīgas. Viņas iekļuva istabā. Apņēma mūs. Viņas bija no citurienes. Tāpat kā meitenes seja man pretī. Un nebija stikla, nebija nožēlojamās viesnīcas un draņķīgās ielas lejā. Nebija sejas, nebija manis. Tikai bāla maska man pretī. Es visu sapratu. Kas man BIJA jāsaprot. Es noliecos. Viņai. Sphynx!...

Man pēc tam bija ļoti slikti. Laikam tādēļ, ka es biju paskatījies aiz Izīdas plīvurali Šoreiz Viņa mani pažēlojal Cik daudz, cik neskaitāmi daudzas mirstīgo paaudzes, šausmās stingstot, ir skatījušās šīs baisās acīs! Stāsta, ka arī Napoleons, bet tās esot blēņas, kāds turku Pašā neesot izturējis šo skatienu un līcis šaut Sphynx sejā ar lielgabalu. Pusseja nu ir prom. Bet acis, acis vēl skatās pāri XX gs. nejēdzībai uz Austrumiem. Daudzas reizes viņai pāri ir kļājušies lielā tukšneša smilšu pagali, un atkal, un atkal cilvēki ir alkuši pēc viņas, lai šausmās novārstos!...

15.00 Kims mums nopērk pīrādziņus ar vistas gaļu iekšā. Un ūdeni. Sēžam japāņu tūristu ielenkumā tās pašas kafejnīcas terasē un nevaram atraut skatienu no piramīdu kopskata. Nosēžam caurvējā pusotras stundas. Nekur vairs

negribas iet. Ahmeds gaida pasūtīto tēju. Visi astoņi kraukļi lidinās ātri, tikai ar tādu aprēķinu, lai viesi, ja reiz atnākuši, tik ātri projām netiktu. Rodžers lēnām aizslīd kaut kur filmēt. Ātri Ahmeds izrauj savu tēju un metas pakal. Esot panācis un sarīkojis briesmīgu skandālu par to, ka Rodžers filmējis kapsētu. Šī pārpratuma ēnu mēs tā arī nespējam dabūt ārā no Ahmeda galvas. Viņš kļuva vēl aizdomīgāks pret mums. Nez kāpēc arī kapsētas bija aizliegto objektu sarakstā?...

Pēc tam mēs visi braucam uz tā paša paugura galu dienvidos no piramīdām, kuru noskatījām jau priekšpusdienā. Bet nav vēl vajadzīgā apgaismojuma. Rodžers grib gaidīt saulrietu. Pagaidām viņš filmē mani, atkal uzradušos beduīnu kamieļi. Abi maskavieši savām vajadzībām fotografē un filmē mūsu filmēšanu. Ahmeds, galīgi sanervozējies, gul mašīnā. Kamieļa īpašnieks sāk mākties virsū, lai samaksā honorāru par viņa kamieļa galveno lomu mūsu filmā...

Pārbraucam uz citu pakalnu. Tuvāk piramīdām. Tūlīt atkal klāt ir beduīni ar kamieļiem un zirgiem. Gaidām saules rietu. 19.00 saulrietā Rodžers mani nofilmē siluetā pret sauli. Un tas šodien ir viss.

Braucam atpakaļ pa tukšnesi, kur gan šoseju tiešā piramīdu tuvumā ir bijis liels naktsklubs, bērnu un citādu izklaidēšanas rajons. Tagad palikusi tikai prezidenta pils — vasarnīca ārzemju viesu pieņemšanai. Mijkrēslī pa tukšnesi auļo jātnieki, atstājot aiz sevis putekļu astes — kā reaktīvās lidmašīnas stratosfērā virs mums, aiz horizonta saules izgaismotas.

Cauri visai pilsētai, tās satiksmes korķiem virzāties uz savas viesnīcas pusi. Braucam cauri jauno naktsklubs rajonam. Kims stāsta par lieliem nemieriem, kuros apkārtējo rajonu iedzīvotāji aizdedzināja šos naktsklubus, izsita logus, spoguļus, izdzēra vai sasita visas alkohola pudeles. Aizdedzināja pat blakus esošās viesnīcas. Pašlaik šeit uz komercpamata uzstājoties arī krievu varietē mākslinieki, protams, uzstājoties vairākos seansos vienā dienā un saņemot grašus...

Visur gar ielām Mubāraka krāsainās bildes. Atgādina Brežņeva laikus. — Jā, — saka korespondents. — Tā ir diktatūra. Streiki tiek nežēlīgi apspiesti. Mūsu sadarbība? Tikai tad, kad viņi noticēs par mūsu pārmaiņu neatgriezeniskumu. Viņi skatās, ko dara Rietumi. Ja viss labi veiksies, varbūt mēs varēsim cerēt uz lētām krosenēm, t. i., lētām valstij, ne mums. Tās ražos koptīgs padomju—ēģiptiešu apavu uzņēmums...

7. septembris. Ceturtdiena.

Uzceļamies, un Rodžers mums ar Igoru paziņo: — Jūs esat lieki! Varat braukt atpakaļ uz Rīgu. Tikai bijēšu nav. Šādu tādus sīkumus viņš piefilmēšot pats! Igors tūlīt aizskrien kaut kur sašūt savu saplīsušo somu. Mēs ar Rodžeru vārām kafiju un maizes vietā

piekožam šokolādi un vitamīnus. Gaidām, kad pēc mums atbrauks operators Saša. Kā par nelaimi sev uzvelku zilu krekliņu ar baltu uzrakstu *Chicago Blues Club* (Čikāgas blūza klubs). To man uzdāvināja pagājušā gada nogalē latviešu meitene Agita. Pēc tam, kad bijām kādā krodziņā noskatījušies ansambļa «The Friends of Zoo» (Zooloģiskā dārza draugi) izrādi, pēc izrādes iepazinušies un dziedājuši kopā ar amerikāņu aktieriem, atvadījušies ar «Pūt, vējiņi» un manu tradicionālo «Strangers in the Night» (Svešinieki naktī), Agita, lai gan pirms pieciem gadiem Rīgā, Tēlnieku namiņā, ar viņu dejojot, es pamatījos pārsist pret koncertflīģeļa stūri viņai galvu, uzaicina iegriezties vēl kādā džeza klubā, lai padejotu. Pāris Gin-tonic drosmei, un sākam *Latvian Dance Theatre Performance* (Latvju deju teātra izrādi). Triju stundu laikā lēnām iešūpojamies. Agita novelk kurpes, jo augstie papēži sprūst starp grīdas klieģeļiem. Es sekoju viņas piemēram. Laižam zeķes. Manos lēcienos pāri apstulbušo un iereibušo, pie galdiņiem sēdošo viesu galvām parādās balto zaķu melnās pēdas. Melnādainais saksofonists vairs nevar iepūst, arī melnajam trompetistam sākas grūtības, aiz kolonnām sēdošie nēģeri liecas apkārt, smeļ oficiante un no bāra aizgalda izliecīs bārmenis. Neizlaižam nevienu deju.

Vienu brīdi aiz kafejnīcas loga parādās mans attēla atspīdums stiklā. Garš stāvs ar pelēku segu ap pleciem. Rokā papīra maisiņš ar pudeles kaklu ārā. Viņš rāda man visādas zīmes, māj, aicina ārā, vaicstās, tinas segā, ietin galvu, lūr briesmīgi ar vienu aci no segas malas... Dūšīgais bārmenis iziet ārā un padzen viņu. Kad bārmenis atgriezies, viņš atskrien atpakaļ un pagriež pret logu netīru roku, ap kuru aplīmēta nosmulēta balta lenta. Tur vairāku pakalpojumu saraksts un cena 3.30 \$... Mēs nemanot esam palikuši pēdējie. Oficiante atnes man krekliņu ar džeza kluba uzrakstu, smaidot atvadās un aiziet mājās. Bārmenis vēl ieļej ceļa kājai tīru dzīnu, un mūsu deju svētki ir galā...

Atbrauc Saša. Viņš te ir jau sešus gadus. Sarakstījis pat grāmatu par Ēģipti. Tik un tā viņu iepērkoties vienmēr apved ap stūri. Tik un tā viņš arābu acīs ir iebraucējs, kurš pēc iespējas ātrāk ir jāatbrīvo no liekās naudas. — Mans padoms, — viņš saka, — ir nekādi neieļaieties!

Ar šo labo nodomu bruņots, izkāpju no viņa mašīnas *Tahir* laukumā centrā, pie Ēģiptes muzeja. Rodžers aizbrauc tālāk kārtot izbraukšanas dokumentus. Ejoņi pāri ielai, man labā angļu valodā uzrunā blakus ejošais arābs. — No kurienes? Kas? Un kā? Arī viņa brālis filmē. Arī viņam ir draugs no Padomju Savienības. Kāda sagādīšanās, viņam te pat pāri ielai ir fāda maza papirusu «manufaktūra». Es taču nesteidzoties? Vārot ienākt paskatīties? — Nu labi, paskatīšos! Tikai paskatīšos! Un ne vai-

rāk! Slepni pametu acis uz sienām. Pilns ar krāsainiem zīmējumiem uz papirusa. Tikai cenas šeit, salīdzinot ar to pašu vienkāršā tirgū, desmit reizes augstākas. Viņš ievēd mani savā birojā. Apsēdina pie galda: — Tēju? Kafiju? — Tējul... Atnes tēju. Akcijā iesaistās aizvien vairāk personu. Man paliek aizvien šķēbīgāk ap dūšu. Tālāk man nodemonstrē, kāda izskatās papirusa niedre, kā to sagriež, kā mērcē, kā izdauza, kā izspiež, kā sausē, kā līmē, kā apzīmē un, lūk, beidzot! — Tev kā krievam es atdotu uz pusi lētāk!... Jūtu, ka manas kājas sāk stingt dziļāk un dziļāk klonā. Viņš mani jau vazā apkārt pa salonu. — Kuru tu gribi? Šo? Šo? Vārbūt šo? — steidzina viņš. Es vēl nožēlojami tielējos un mēģinu stiept laiku: — Es jau tādus esmu iepircis. Drīz braukšu prom, ļoti maz naudas. Viesnīcā saskaitīšu un tad pienākšu svētdien! — Nē, nē! Nekādu svētdien! Tieši rīt es braucu prom uz Atēnām. Veikala daršanāsl Nu, kas tev patīk vislabāk? Nu, kas vislabāk? Vai šis? Vai šis? Vārbūt šis?... Tikai ātrāk tikt no šejienes projām. Vienalga par kādu cenul Svīsdams Moljēra Argona sviedrus, izvēlos mazāko ļaunumu — sievietes galvu. Apakšā rakstīta vizzemākā cena — 40 E. P. Viņš tāpat prasīs 20. Saku, ka es to ņemu, bet par 10, un tas arī ir pārmaxsāts. Viņš paliek dusmīgs. — Tā nu neiet! Labil Divas tādas par 30 P.? — Nē, vienu par 15! (Kādas šausmas! Viņa tēja man lēni pil pa muguru uz leju.) — Nu labi, tikai tev kā krievam divas par 25 P... Jau ietin, jau ieģrūž man padusē. Un pēkšņi ierauga manā maciņā vēl pāris naudas papīrus, saģrābj mani aiz rokas, ierauj birojā, izber uz galda zelta izstrādājumus, griež pie deguna smaržu pudelītes. Es atmuģuriski bēgu. Viņš vēl baksta manu *Chicago Blues Club* un piekodina savam kalpotājam atcerēties šo šausmās pārvērsto ģīmi. — Šim cilvēkam, tikko viņš parādās, vienmēr pārdod par puscenu! Atceries!... Es izkrītu uz ielas tropu saules patīkamajā vēsumā...

Pārstreipuloju pāri ielai un cauri tūristu pūlim ielaužos slavenajā Ēģiptes muzejā. Parādu savu akreditācijas karti. — Žurnālists? — Jā! — Welcome! Šausmīgi daudz visa kā. Milzīgas vērtības. Sablīvētas kaudzēs. Ne sevišķi veiksmīgi eksponētas. Un cik nav izvestas uz Eiropas un Amerikas muzejiem un privātām kolekcijām!

Visilgāk maisos *Tutanhamona* kapeņēs atrasto lietu vidū. Kas ir viņa dārgumi salīdzinājumā ar to milzīgo visādo priekšmetu skaitu, kuri stāsta ne tikai par sevi, bet arī par tiem, kas tos lietoja. Par to, kā viņi domāja un jūta. Vajag tikai ilgāk pastāvēt viņu tuvumā. Spriežot pēc apģērbu atlikumiem, ratiem, karietēm, zelta pazolēm un bruņām, viņi bijuši mazi cilvēciņi. Humanoidi ar lielām galvām un pārliecinātu skatienu nākoņē. Tikai maziem cilvēciņiem var ienākt prātā celt tempļus līdz debesīm, kļūt par dieviem, būt nemirstīgiem! Bet vārbūt viņi bija to huma-

noīdu dvīņu brāļi. Tikai mirstīgā izdevumā. Vienā eksemplārā!

Pēc pāris stundām, galīgi izspēkots, izkrītu ārā no milzīgā muzeja saules apkampienos. Izeju cauri ārkārtīgi dārgajam *Nila Hilton* hotelim pie pašas *Nīlas*. Atkaujos no taxi piedāvājumiem un eju gar upes krastmalu uz augšu. Izdzeru apelsīnu dzērienu un atsēžos uz soliņa pretī «*Nila Majesty*» kuģītim. Šurp nākot, kāds smaidīgs arābs bija uz sola sev blakus salauzis gabaliņos lētus radziņus un piedāvāja dalīties man viņa necilajā pusdienā. Iebaidīts es metos viņam garām. Izvelku savu piezīmju grāmatiņu un šo to pierakstu. Garāmgājēji laipni sasveicinās ar mani, un katrs otrs uzmanīgi apjautājas, kā es jūtos. Mēģinu nepārtraukti smaidīt — *Fine!*(jauki). Vai tiešām vainīgs mans krekliņš ar *Chicago Blues Club* uzrakstu? Kāpēc *Kairā* es vēl neesmu redzējis krekliņus ar *Don't Worry! Be Happy!* Vispār *Kairā* ir maz aprakstītu cilvēku. Ne tā kā *Telavivā*. Vai *Rīgā*. Uz *Lāčplēša* ielas es šovasar redzēju kādu pusotra centnera smagu iebraucēju no austrumu puses, kam pāri iekājošiem trekniem trusīšiem bija izcaicinoši atklāts raksts — *Take me! Love you!* (ņem mani, es tevi mīlu)...

Pār plecu manos pierakstos ieskatās modrs kārtības sargātājs. Neko pretvalstisku nesaskatījis, viņš attālinās, rokas plati šūpojojot.

Eju tālāk. Lejā pie upes aiz drāšu žoga mazs, ar raibiem tepiķiem izklāts pagalmis. Uz šūpojas gan *buru*, gan *motora*, gan *airu* laivas. Ejoņi garām ieejai, no tās negaidīti izlec resns, balts zirnēklis un saģrābj manu roku. Rauj mani iekšā. Nevilšus pametu acis uz izkārtņi augšā — *ALI BABAI* Es izraujos un metos bēgt. Ja es būtu iedabūts laivā, tad pilnīgi droši vairs nekad pat neuzpeldētu. Kā *Mekija Naža* upuri *Temzā*...

Cauri sūtniecību rajonam *Garden City*, ar lielu likumu soļojot pretī man zināmajam tramvaja galapunktam, lai vakarā varētu atgriezties viesnīcā, izeju uz kādas paplatas ielas. Stipri vien gribas ēst. Ieeju kādā *café*, vai kas tā ir, un mēģinu noskaidrot, ko ēdamu te var dabūt. Ir tikai viens ēdiens — resnāki makaroni ar tievākiem, pāri rīsi, pāri grauздētas sojas pupiņas, un pāri visam mērce! — Ko piedzert? — Lūdzu, metāla krūzēs ūdens no krāna. Paņemu porciju, un ūdeni var dabūt, cik grib. Pavārs ar oficiantu nepārtraukti sabikstās uz manu pusi. Sapulcējas arī prāvs bērnu pulciņš. Ne jau katru dienu acīmredzot šeit iegriežas galīgi ķertī amerikāņi no *Chicago*, lai ēstu pusdienas, kuras maksā pāris tramvaja biļetes (0.50 E. P.)... Lai nu kā, ēdiena recepti es pierakstīju. Nākoņē. 1991. gadam. Ekonomiskai patstāvībai.

Negaidīti atkal izeju uz *Tahir* laukumu centrā. Tālāk mans maršruts neglābjami noliecas gar prezidenta pili — muzeju, kur satikām poļus. Poļu šodien nav. *Alus* ir. Vienu izdzeru, otru līdzī. Izmaisos cauri vairākiem tirgiem. Arī tiem, kuriem cauri tek rozā asins renste-

lēs. Izeju cauri daudz vecu mošeju rajonam . . .

Pēkšņi man piesitas viens lielāks un otrs mazāks. Ļipri zēnil No kurienes es esot? — No Padomju Savienības, — atbildu. Ielas drūzmā tinoties ap mani, tiek novērots garās alus pudeles kakls manā plecu somā. — Vai gribi alu? Viņi zino, kur tepat pavissam tuvu var dabūt! Varbūt tiešām, tuvojas jau vakars: — Jā, varētu paskatīties! . . .

Sākam iet iekšā bezgalīgi garā ielā — Austrumu tirgū. Lielākajam jau 19 gadu, un viņš dzerot alu. (To, ka viņš dzer alu, varēja redzēt, bet 19 gadu viņa apaļajā sejā gan nevarēja saskatīt.) Viņam tūlīt būšot kāzas, un tad viņš kārtīgi sadzeršoties alu. — Man? Man ir 52. Un tev? — Man ir desmit! — saka mazais, blisinot savas spožās brūnās acis. — Man ir desmit, un es arī dzeru alu, jo tas ir labs priekš mana vēdera! — viņš sev tiksmīgi ar plaukstu aplāsta to vietu, kurā viņa draugam jau IR vēders! . . . Lielākais saka, ka viņam alus dodot spēku, un viņš savicina savas sliņķa resnās roķeles . . . Mazais aizgūtnēm stāsta: — Te bija holandieši, kas dzēra alu! Pēc tam bija četri poļi un viņi izdzēra dāāaudz, dāāaudz alus! . . . Vai es saprotot? . . . Jā, es jau sāāaku šo to saprast! Vai man bērni esot? Cik veci? Ko darot? — Bet man joprojām nav skaidrs, uz kuriem mēs ejam. Es esmu nogājis jau pāris kilometrus! — Nekas, nekasi! Tapat būsi — mierina mazais. Viņam esot viens labs draugs Krievijā. Viņš saķer manu roku un savērnieciski čukst: — Man tepat dzīvo draugs, viņam ir hašišs, tu varbūt gribi, ūdens pīpi tu esi pīpējis? Nē? Bet opiju? — Kur galu galā ir alus?

— Rel Te ir zēns, kurš zina! — triumfāli iesaucas mazais. Mums pievienojas «zēns» manā augumā, mēs nogriežamies no trokšņainās ielas klusā, tukšā pagalmiņā. Pāris galdiņi. Pie viena sēž jauns arābs un dzer tēju. Bet varbūt ko citu. Nav svarīgi. Es esmu dimbā. Sēžam četratā pie maza, maza galdiņa. Jaunais brūtgāns pašapzinīgi cenšas noskaidrot, vai galu galā es viņu ielūdzu uz alu vai ne? Mazais arī paceļ savas nekaunīgās acis. Un garais arī grib zināt? Man jau sen viss ir skaidrs. Mans līdzinieks no *Chicago Blues Club* tā nekad neiekristu! Šī banda izdzers visu, ko tik es pasūtīšul! Es pasūtu vienu pudeli *Stella Beer*. Oficiants nicinoši novaikstās. Es uzmanīgi iesāku saviesīgu sarunu par alus cenām. Resnais saka, ka šis alus ir ļoti auksts. Es saku, ka tāpēc tas ir alus, lai būtu auksts. Cena esot 4 P. par pudeli. Viesnīcā es taču maksājot 6 P. — Nē, es meloju, — es maksāju 2 P. un par to, kas manā somā, es arī maksāju 2 P. Saviesīgā saruna paliek skaļa. Tiek kaut kas kliegts arābiski, laikam par nedzirdēto krievu skopumu. — Tas esot šausmīgi lēli! Es pieceļos un lietoju, kā vienmēr kritiskās situācijās, klasisko frāzi no krievu literatūras: — Es esmu nabaga aktieris, nevis miljonārs! — un eju prom. Tālu jau netieku. Man pakal atskrējušais

Garais paziņo priecīgu vēsti, ka es varot maksāt pat 2,50 P., tikai lai nākot atpakaļ. Tā kā šajā nolādētajā pilsētā šodien es esmu nogājis kājām, nepārtraukti atraidot taxi piedāvājumus, vairāk kā 10 km, es eju atpakaļ atstēties . . .

Tātda iznāk, ka es, 52 gadus vecs Padomju Savienības pilsonis, krievs, pēc tautības latvietis, ar amerikāņu uzrakstu uz vēdera esmu uzaicinājis trīs mazgadīgus arābu blēžus uz pudeli alus par 2,50 P. Kā mainās laikil Cik maz humora šajā situācijā skatīs nākotnes Eiropas un Āzijas Apvienoto Nāciju pilsoņil . . . Bet es esmu 1989. *Cairo!* Tagad viņi korī, sevišķi mazais, cenšas mani pārliecināt, ka jāpasūta vēl kāda tik necerēti lēta pudele! Kura atstāj tik labvēlīgu ietekmi uz viņu vēderiem! Varbūt lai parādot viņiem to pudeli, kas man somā. Varbūt man tomēr labāk garšo *Whisky*? Nav jau tūlīt obligāti jādzer. Aiziesim tāpat paskatīties! Tur ir arī *Gin!* PUDELĒSI! (Es nodrebīnos, atceroties stāstus par bāliem, kailiem baltajiem, kuri pēc tam atstasi Kairas izgāztuvēs, mirstot ar pilnīgi nepazīstamām slimībām!) VIENU ALU! . . . Atnes vienu pudeli un vienu glāzi. Tātda glāzi Resnajam, kuru es uzaicināju pirmo, Garajam, Mazajam un . . . no tās pašas . . . man kā par brīnumu arī iznāk viena. Pat pilna. Pagriežos pret aizmurgurē sēdošo «tējas dzērāju», varbūt viņu arī es esmu uzaicinājis, un viņš arī grib? Nē, viņš negrib, viņš labdabīgi smaida un māj ar galvu — viss ir pareizil . . .

Ātri izdzeru savu glāzi, pieeju pie letes blakus telpā, kamēr mazie dēles apspriežas, un samaksāju 2,50 P. Ātrāk! Ārā uz ielas! Apstājos. Klāt ir Garais un rāda, ka centrs ir turl Paeju viņa rādītājā virzienā, pastāvu pie zeltlietu veikala skatloga un atgriežos strauji savā pareizajā virzienā, lai šovakar tomēr izkļūtu no šīs garās ielas un atgrieztos viesnīcā *Egyptel* . . .

Pēc brīža es apstājos. Nevar būt! Visi trīs mani pudeles brāji aplīpuši ap maza auguma blondiem eiropiešiem. Zēns un meitene ar lielām mugursomām. Eju klāt. Mans mazais draugs neapmulst un kā vecam paziņam māj ar roku — sak, te ir atkal lieta! Potenciāli alus dzērāji! . . . Jauniešu pāris runā vāciski. No Dānijas. Es satraukti brīdinu viņus. — Uzmanieties! Bandīti! Trauslais, mazais dāņu jauneklis neko nesaka. Viņš pieiet pie Mazā, un, kad Mazais atkal viņam piedāvā ieiet tepat blakus un iedzert drusku alus, viņš saliek kopā visus savus piecus labās rokas pirkstus, lēni tuvina to visu Mazā degunam un stipri riebiģi norūcas. Un nav vairs ne Mazā, ne Resnā, ne Garā! Lūk, ko ar mani izdarījis sociālistiskais humanisms . . .

Tāpat šovasar es apstājos uz ielas Stokholmas vecpilsētā, lai uzklaustu ļoti garu vienkāršas meitenes stāstu zviedru valodā, kuru biju spiests piebeigām pārtraukt, jo es vairs nesapratu, par ko tad ir runa. Tad es angļu valodā

uzzināju, ka es esmu savā dzīvē sasniedzis to punktu, kad man būtu pilnīgi nepieciešami nedēļu izbraukti no Stokholmas uz laukiem un tur sevi atjaunināt, ēdot veģetāriešu ēdienus un dziedot kopā ar inteligentiem cilvēkiem harmoniskas indiešu dziesmas . . .

Pāris kilometru atpakaļ. Izeju pie mošejām, atpūšos un tad pret kalnu ārā no pilsētas. Riet saule. Lejā paliek Kaira. Pārkāpju dzelodratīm un eju pa izdegušu zāli uz tramvaja pieturu pāri pauguram, kur mijkrēsli bērni spēlē futbolu. Protams, bumba it kā nejauši trāpa man. Zālītē zem koka divi netipiski, it kā padomju arābi tur rokās plastmasas glāzes, māj man, aicina pievienoties, rāda pudeles etiķeti. Laikam jau beidzas, ja sauc mani izpirkt trīs jaunasi . . . Pāri pļaviņai pie manis skrien ļoti valšīgtā arābu meitene melnā, vieglā tērpā, kurš paliek trīsot gaisā, kamēr viņa uzprasa, cik pulkstenis.

— Septiņil — drūmi nosaku un paskatos savā pulkstenī, jo riet SAULE. Paceļu acis. Viņa jau ir zem koka, kur katlos kaut kas vārās . . . Sēž vīrietis un jaunā meitene. Nogaidoši rauģās manos Stokholmā pirktajos baltajos šortos . . .

Sagaidu un iekāpju tramvaja vagonā uz Saules pilsētu naktī. Atsēžos tukšā nodalījumā. Momentāni man pretī nosēžas nosmulējies zēns. Laiku pa laikam viņš uzsit pa manu kailo ceļgalu — *Money! Money!* (nauda). Tā kā es nesaprotu, viņš izrāda, ko tas nozīmē. Zēli roku uzlicis uz vēdera, viņš rāda, ka viņam tā vajag, tā vajag ēst. Arī brālim neiet labāk. Arī viņam tāā vajag, tāāā vajag ēst. «Brālis» pa to laiku uzliek kājas uz pretējā sēdekļa un dziļi ievēl dūmu no amerikāņu cigaretēs. Viņš pamiedz man ar aci — parasti veci zēni no *Chicago* ir devīgi! Pārsēžos citā nodalījumā pie savējiem no Trešās pasaules — filipīniešiem. Taisni viņu vidū. Lai neviens izspiedēs man blakus vairs nevarētu atsēties. Filipīnieši šo manu manevru novērtē pavissam dīvaini . . . Lail! Man vienai! Nāk konduktors. Iedodu 25 piastru banknoti (stiknandai arī ir papīra banknotes). Neizdod! Aiziet tālāk! Blēžu banda! Nē, tomēr viņš nāk atpakaļ un atdod 15 piastrus. Protams, viņi visi ir laupītāji! Bet sīkil! Sallīdzinot ar tiem dialektīkiem, kuri mani ir «jājuši» kopš atbrīvošanas. 1939. gada fotogrāfijās man ir apaļas, nokarenas krūtis, kur tās ir tagad? Ar pilnīgi bēdīgām domām es ierodos viesnīcā. Kādu līkumu braucis nepareizil! Izdzeru savu alu un skatos futbola maču Austrijā — Ziemeļīrija. Neizšķirts. Divi pret divi. Lai nolādēta žēlsirdībal! Kas nes sev ltdzi kompromisu. Ar savu sirdsapziņu . . .

Mazais brūnais viesnīcas portjē, kurš vakar dabūja dzeramnaudu par divieju atnešanu, šodien novācis ne tikai divieju, bet arī ziepes. Blakēdel! Tikai glāzes palikušas. Rīt nebūs arī to. Padomju cilvēku nesamulsināsil! Slaukāmieš palagos. Ap pusnakti zvana Maija. Ar mūsu nepareizām biļetēm mēs varbūt (Turpmāk vēl)

JA RUNĀJAM PAR KONVERTĒJAMĪBU...

1. KONVERTĒJAMĪBAS REŽĪMI

Valūta tiek uzskatīta par brīvi konvertējamu, ja visi rezidenti (attiecīgās valsts juridiskie un fiziskie pārstāvji) un nerezidenti (ārvalstu juridiskie un fiziskie pārstāvji) var to neierobežoti izmantot starptautiskajos maksājumos un brīvi apmainīt pēc tirgū noteikta kursa pret citas valsts valūtu. Taču patiesībā absolūti brīvi konvertējamu valūtu nav. Pareizāk būtu teikt: «Jo mazāk tiek ierobežota kādas valūtas apmaiņa pret citu valūtu, jo plašāk to izmanto starptautiskajos maksājumos, jo brīvāk tā ir konvertējama.» Tomēr starptautisko finansu attiecību praksē nacionālās naudas vienības tiek iedalītas trīs pamatgrupās — brīvi konvertējamās, daļēji konvertējamās un nekonvertējamās valūtas. Pirmajā gadījumā, kā jau tika minēts, attiecīgo valūtu var brīvi izmantot visos starptautiskajos maksājumos. Vienīgi piebilst, ka šos maksājumus savukārt iedala tekošajās operācijās (ārējās tirdzniecības apgrozība, ārpus-tirdzniecības maksājumi, ārzemju tūrisms) un operācijās, kuras apkalpo ārzemju kapitālieguldījumus un investīcijas.

Par brīvi konvertējamās valūtas etalonu uzskata ASV dolāru. Dolāra kurss tiek noteikts brīvajā tirgū. Kapitāla ieviešana, izvešana un tā investēšana Amerikā praktiski netiek kontrolēta (izņemot banku sektoru, kur ir nepieciešama speciāla atļauja). Tirdzniecisko darījumu un valūtas apmaiņas jomā ASV Finanšu ministrija ierobežo (ar licencēm) apgrozību ar Kubu, Kampučiju, Ziemeļkoreju, Vjetnamu un dažām citām valstīm. Ja jūsu rīcībā ir vairāk nekā 10 000 dolāru, iebraucot vai izbraucot no ASV, par to jāpaziņo muitas darbiniekiem. Aizliegtas zelta monētas un dārglietu imports no Dienvidāfrikas un PSRS. Ir arī daži citi nenozīmīgi ierobežojumi.

Pēc Starptautiskā Valūtas Fonda noteiktās klasifikācijas tikai apmēram 30 valstu nacionālās naudas vienības uzskatāmas par brīvi konvertējamām, proti, tās parasti iz-

manto gan tekošajos rēķinos, gan kapitālieguldījumus apkalpošajos norēķinos.

Par daļēji konvertējamu tiek uzskatīta valūta, ko starptautiskajos maksājumos drīkst lietot noteiktas juridiskas un fiziskas personas un noteiktiem mērķiem. Tā ir, piemēram, Grieķijā.

Par nekonvertējamām sauc to valstu valūtas, kuras cirkulē tikai attiecīgās valsts teritorijā. Šo valūtu izmantošana starptautiskajos maksājumos ir saistīta ar neskaitāmiem aizliegumiem un ierobežojumiem. Tādās valstīs parasti eksistē daudz dažādu nacionālās naudas vienību kursu (piemēram, Padomju Savienībā ir ap 4000 speciālo diferencēto kursu) atkarībā no operācijas vai preces, atkarībā no tā, ar kādu valsti un kādā valūtā tiek veikts darījums.

Izņemot brīvu un daļēju konvertējamību, izšķir arī ārējo un iekšējo konvertējamību. Pirmajā gadījumā valūtas konversijas operācijas var veikt tikai uz nerezidentu rēķiniem. Par iekšēju konvertējamību runā tad, ja ārzemju valūtu ir tiesīgi nopirkt (apmainīt pret nacionālo naudas vienību) nerezidenti.

Apmēram 60 valstis, Starptautiskā Valūtas Fonda locekļi, ir apņēmušas uzturēt ārējo un iekšējo konvertējamību tekošajās operācijās. Ap desmit valstīs no pieminētajām iekšēji konvertējama valūta ir arī attiecībā pret kapitālieguldījumu un investīciju operācijām. Piemēram, ASV, Vācijā, Kanādā, Lielbritānijā u. c.

2. KONVERTĒJAMĪBAS EKONOMISKĀ JĒGA

Līdz šim runājām par konvertējamības tehnisko pusi. Bet kāda ir tās ekonomiskā jēga, ietekme uz valsts ekonomiku kopumā, un kāpēc tā vispār vajadzīga?

Jau no aizvēsturiskiem laikiem indivīdi, kopienas, valstis u. c. savstarpēji mainās ar precēm, pakalpojumiem u. tml. Sobrīd dažādu valstu un tautu savstarpējā saistība pastiprinās. Mūsdienu valstis nevar harmoniski attīstīties, ja tās savstarpēji nemainās ar saražoto produkciju, pakalpojumiem, tūristiem utt.

Taču katra valsts ir autonoms veidojums — ar savu ekonomisko attiecību sistēmu, zinātniski tehnisko līmeni, vajadzībām un iespējām. Tādē-

jādi rodas ekvivalentas apmaiņas problēma. Kā lai nosaka, kuras valsts prece ir vērtīgāka, bet kuras — mazāk vērtīga? To pašizmaksā un cenas ir veidojušās dažādos tirgos un atšķirīgos apstākļos.

Ekvivalentas apmaiņas problēma vairāk vai mazāk veiksmīgi palīdz atrisināt to valūtu savstarpējā konvertējamība, kuru reālo kursu («cenu») nosaka vienā — pasaules tirgū.

Brīvi konvertējama valūta sasaista nacionālo tautsaimniecību ar citu valstu ekonomiku. Brīvajā tirgū noteiktais attiecīgās valsts valūtas kurss pēc būtības atspoguļo šīs valsts ekonomiskās attīstības līmeni, ražojumu un pakalpojumu konkurētspēju salīdzinājumā ar citu valstu produkciju un pakalpojumiem.

Ja kādas valsts valūta ir brīvi konvertējama, tas nozīmē, ka šīs valsts ekonomika ir pakļauta tiešai ārējai iedarbībai.

Naudas apgrozības pamatā ir preču, pakalpojumu u. tml. cirkulācija. Šī vispārējā kustības brīvība ļauj vietējiem patērētājiem atkarībā no kvalitātes, cenas utt. izvēlēties vietoju vai ārzemju ražotāju produkciju. Tas savukārt stimulē zinātniski tehnisko progresu un liek domāt par patērētāja interesēm.

Taču konvertējamībai, tāpat kā daudzām citām lietām, piemīt ne vien pozitīvas, bet arī negatīvas īpašības. Mēs nevaram abstrahēties no fakta, ka mūsdienās valstu neatkarības (to vidū ekonomiskās neatkarības) jautājums, iespēja suverēni risināt iekšējās problēmas, tiek ļoti sargāts.

Un tāpēc tikai tās valstis, kurām ir stabila un konkurētspējīga saimniecība, var atļauties atklātu ekonomiku un brīvi konvertējamu nacionālo naudas vienību.

Valstīm ar vāji attīstītu ekonomiku atkarībā no savām iespējām ir jāmeklē robeža, kur beidzas to piekļūšana pasaules līmeņa sasniegumiem un sākas ekonomiskās neatkarības zaudēšana. Tieši visdažādākie valūtas operāciju ierobežojumi palīdz kaut vai daļēji izvairīties no citu iejaukšanās valsts iekšējās lietas.

3. DIVAS PIEEJAS KONVERTĒJAMĪBAS PROBLĒMAI

Manuprāt, nosacīti var

iedalīt vismaz divas principiāli atšķirīgas pieejas valūtas konvertējamības jautājumam. Pirmais gadījums raksturīgs efektīvi funkcionējošām nacionālajām ekonomikām.

Kad sasniegta zināma vietējā tirgus piesātinātība ar precēm, ražotājiem rodas problēmas ar ražošanas paplašināšanu un papildu saražotās produkcijas noieta. Tas stimulē attiecīgos ražotājus meklēt noieta tirgu ārpus savas valsts, kas rada arī tiešu ieinteresētību pārejai uz konvertējamās valūtas attiecībām.

Varētu uzskatīt (ar nosacījumiem), ka šo ceļu uz konvertējamību pēc otrā pasaules kara ir izgājušas Amerikas Savienotās Valstis. Toreiz kara pasūtījumu rezultātā radās problēmas ar uzblīdušo ražošanas jaudu izmantošanu. Par vispieņemamāko izeju no šā stāvokļa tika uzskatīta eksporta paplašināšana, jo vairāk tāpēc, ka vairs Eiropas valstu cieta no patēriņa preču trūkuma. Taču tas atkal radīja jaunu problēmu — bija jāatrod visām pusēm pieņemams maksāšanas līdzeklis. Bija nepieciešams vispārāzīts ekvivalents, kas ļautu dažādām valstīm veikt savstarpējus norēķinus. Pamati šīs problēmas risinājumam tika ielikti 1944. gadā Bretonvudā, kur pieņēma lēmumu par pēckara valūtas sistēmas izveidošanu.

Pie tādām zemēm, kas savu nacionālo valūtu konvertējamību ieviesušas, pateicoties ekonomikas dinamiskai attīstībai, var pieskaitīt virkni Rietumeiropas valstu (piemēram, Lielbritāniju). 1958. gadā tās ieviesa daļēji konvertējamās, bet 1961. gadā — brīvi konvertējamās valūtas. Pie tādām valstīm var pieskaitīt arī Japānu (1964.), Dienvidkoreju (1988.) u. c. Visas šīs zemes atšķiras ar relatīvi stabilu un konkurētspējīgu ekonomiku. Minētās valstis ir ieinteresētas savu un citu valstu valūtu konvertējamībā galvenokārt tādēļ, ka tas dod iespēju paplašināt darbību un iegūt papildu noieta tirgu savai produkcijai.

Taču būtu nepareizi, ja mēs konvertējamības problēmu reducētu tikai uz ekonomiski spēcīgo valstu ieinteresētību. Konvertējamība ir izdevīga arī ekonomiski vājām valstīm, atšķiras vienīgi akcenti.

Jebkurā gadījumā (gan ekonomiskā ziņā spēcīgām,

Dainis Rītiņš (1964) beidzis Maskavas Valsts universitāti, Latvijas Ekonomikas ministrijas Ekonomisko reformu departamenta galvenais speciālists.

gan vājām valstīm) konvertējamība dos pozitīvus rezultātus tad, ja būs savestas kārtībā valsts finanses. Proti, valsts budžetam un tirdzniecības bilancei jābūt līdzsvarotai, valūtas kursam — reālam, proti, izveidotam pieprasījuma un piedāvājuma mijiedarbības rezultātā. Jāveic arī citi pasākumi. Pretējā gadījumā priekšlaicīga konvertējamības ieviešana var sagādāt nepatīkamus pārsteigumus.

Zīmīgs ir Lielbritānijas piemērs. 1947. gada 15. jūlijā Anglijas valdība paziņoja, ka no šā brīža sterliņu mārciņa būs šot konvertējama vienība. Neskatoties uz to, ka tā bija tikai daļēji konvertējama, proti, konvertējamība attiecās tikai uz tekošajām operācijām, — 35 dienu laikā Lielbritānijas dolāru krājumi saruka par 11 miljardiem. Ar to arī dārgais eksperiments beidzās. Eksperti ekonomikas jautājumos pienācīgi nenovērtēja inflācijas patieso līmeni, kas bija maskēts ar oficiāli fiksētām cenām, racionēšanu, substidijām un citiem tamlīdzīgiem pasākumiem. Līdz ar to sterliņu mārciņas kurss bija neglābjami pārvērtēts. Tā kā ārzemnieku rīcībā bija lieli sterliņu mārciņu krājumi, kuru izlietošana līdz šim bija reglamentēta, tikko valūtas apmaiņas noteikumi tika liberalizēti, visi centās «vājo» valūtu (sterliņu mārciņas) apmainīt pret «stipro» (dolāru). Augstas inflācijas apstākļos (neatkarīgi no tā, vai tā ir atklāta vai slēpta) maksājumu bilances līdzsvaru ir iespējams uzturēt tikai ar strikti administratīvas kontroles palīdzību vai arī ļaujot devalvēties savai valūtai.

Tātad, pirms ieviest savas valūtas konvertējamību, tam ir nopietni jāsaprotavojas. Apskatīsim sīkāk Dienvidslāvijas piemēru. Dienvidslāvija mums varētu būt interesanta vispirms tāpēc, ka tā ir valsts, kam savas valūtas konvertējamība bija viens no ekonomiskās krīzes pārvarēšanas līdzekļiem.

No 1990. gada 1. janvāra dienvidslāvu dinārs ir konvertējams tekošajās finansu operācijās. Pirms dinārs kļuva par konvertējamu valūtu, Dienvidslāvijas valdība veica virkni pasākumu, lai šo lēmumu atbalstītu Starptautiskais Valūtas Fonds, kura statūtu 8. pantā ir noteikta oficiālā konvertējamas valūtas ieviešanas procedūra. Konsultējās arī ar Starptautisko norēķinu banku Bāzelē. Veicot ekonomiskās reformas, Dienvidslāvijas valdība stingri ievēro SVF rekomendācijas. Konvertējamību ir daudz vieglāk ieviest, ja to atbalsta arī aizrobežu partneri. Ja jūš vēlaties būt Starptautiskās Valūtas Fonda loceklis (kādas

priekšrocības ir šī fonda locekļiem — tas jau būs atsevišķs temats) jums ir jāsaprot sava ārējā un iekšējā ekonomiskā politika ar citām valstīm. Jums ir liegta iespēja «pašdarbībai», proti, piedalīties citus diskriminējošās valūtas operācijās, pēc savas vēlmes mainīt valūtas kursu u. tml.

SVF ir tiesības pieprasīt no valstīm informāciju. Piemēram, datus par oficiālajiem zelta un ārzemju valūtas krājumiem, preču eksportu un importu, maksājumu bilanci un investīcijām, nacionālo kopproduktu, cenām u. c.

Lai uzturētu savas valūtas konvertējamību, Dienvidslāvijas valdība veica šādus pasākumus: apgrozībā esošās naudas masa tiek stingri kontrolēta, t. i., notiek radikāla budžeta izdevumu samazināšana, algu iesaldēšana, bezprocenta (vai ekonomiski nepamatoti zema procenta) kredīta pārtraukšana u. c. Pastiprinājās ekonomisko un politisko attiecību liberalizācija, likvidējot inflācijas sekas, 10 000 dināru pielīdzināja vienam dināram, jaunais dinārs kurss tika pielīdzināts rietumvācu markai. Tas nozīmē, ka attiecībā pret rietumvācu marku dinārs kurss ir stabils, bet pret citām valūtām — mainās atkarībā no tā, kā pret šīm valūtām mainās rietumvācu marka.

Līdz dināra konvertējamībai ārzemju apgrozībā dināru bija ļoti maz, jo augstā inflācijas līmeņa dēļ nebija racionāli šo naudas vienību izvest. Ārzemju bankas vienkarši atteicās dinārus pieņemt. Pēc konvertējamības ieviešanas ārvalstu bankas zina, ka Dienvidslāvijas Nacionālā Banka garantē dināra apmaiņu pret cieto valūtu, ievērojot oficiālo kursu (dinārs : marka = 7:1). Līdz ar to ārvalstu bankas var droši pieņemt dinārus cerībā ar tiem nopelnīt.

Lai varētu uzturēt savas valūtas konvertējamību, Dienvidslāvijas valdībai ir nepieciešamas diezgan prāvas rezerves cietajā valūtā. Pretējā gadījumā naudas maiņas rezultātā visas valūtas rezerves tiktu ātri izsmeltas un dināra konvertējamība beigtos. Dienvidslāvi uzskata, ka rezerves cietajā valūtā viņiem ir pietiekami lielas (ap 7 miljardi dolāru).

Kāpēc dinārs tika piestiprināts rietumvācu markai? Motivācija bija tāda, ka marka dienvidslāviem ir «vistuvākā» no cietajām valūtām. Tas ir saistīts ar Dienvidslāvijas un Vācijas ciešo sadarbību. Daudzi dienvidslāvu strādnieki piepelnās Vācijā. Līdz ar to vērojams liels rietumvācu marku ieplūdums Dienvidslāvijā. Iepriekšējā augstā inflācijas

līmeņa apstākļos apmēram 80% maiņas operāciju Dienvidslāvijā tika veiktas rietumvācu markās, t. i., maksājot dināros, izmantoja to melnā tirgus kursu attiecībā pret markām.* Tādā veidā ekonomiskie subjekti varēja paglābties no savu līdzekļu un īpašuma patieso vērtību maksīgas nocenošanās. Ēnu ekonomiskā praktiski cirkulēja tikai marka. Daudzi uzņēmumi pat strādnieku algas noteica, izmantojot dināra reālo (melnā tirgus) kursu. Turklāt rietumvācu marka ir viena no stabilākajām pasaules valūtām.

Dināra konvertējamība paredz daudz jaunievedumu attiecībā pret valstīm, ar kurām līdz šim darījuma norēķinus realizēja nekonvertējamās valūtas. Zināms, ka klīringa attiecības netiek praktizētas starp valstīm, kuru valūtas ir konvertējamas, un valstīm, kuru valūtas nav konvertējamas. Līdz šim eksporta izdevumus uz valstīm ar nekonvertējamu valūtu sedza Dienvidslāvijas Nacionālā Banka, emitējot dinārus. Eksportētājs, negaidot samaksu par eksportēto produkciju, saņēma kompensāciju dināros no DNB. Tagad tāda veida naudas emisija ir pārtraukta, jo pretējā gadījumā — tā kā dinārs kurss attiecībā pret marku ir nemainīgs — tas noplicinātu cietās valūtas rezerves krājumus. Jaunā eksportpolitika balstās uz principu, ka eksportētājs gūst peļņu tikai tad, ja ar viņu ir norēķinājies importētājs.

Ar teikto vien, protams, dināra konvertējamības uzturēšana neaprobežojas. Kapitāli pārveidojusies finansu un kredīta sfēra. Tiek lietots t. s. heterodoksalais šoks. Tas ir pasākumu komplekss, kuru mērķis ir pieveikt psiholoģisko vai gaidāmo inflāciju. Proti, sešu mēnešu laikā dinārs kurss pret marku nav mainījies, ir noteikts algu maksimālais līmenis, iesaldētas cenas ekonomikas infrastruktūras un dzīvokļu komunālās saimniecības sfērās. Veikti arī daži citi pasākumi.

Šodien Dienvidslāvijas pilsoņiem banku kontos jau ir daudz izdevīgāk turēt dinārus nekā cieto valūtu, jo par tiem maksā lielākus procentus. Arī uzņēmumi no saviem ārzemju rēķiniem uz vietējo banku rēķiniem ir pārvēduši vairāk par diviem miljardiem dolāru. Melnais valūtas kurss krities zemāk par oficiālo. Taču pārmērīgs cietās valūtas pieplūdums apdraud valdības pretinflācijas programmu. Izsniēdzot dinārus pret noguldīto cieto valūtu, DNB ir spiesta

milzīgos apmēros emitēt dinārus skaidrā naudā. Bet, lai uzturētu dināra konvertējamību, ļoti svarīgi būtu saglabāt zemu inflācijas tempus. No tā arī izriet stingrā kontrole pār finansu disciplīnu.

Iesaldētā alga, paaugstinātais dinārs kurss un ražošanas kopapjoma krišanās diemžēl noved pie sabiedriskā kopprodukta samazināšanās.

Tagad visiem Dienvidslāvijas uzņēmumiem jādzīvo asas konkurences apstākļos. Lai tie varētu izdzīvot, produkcija jāražo tikpat lēti un kvalitatīvi, kā to dara ārzemju ražotāji. Un, jo vairāk veikalu plauktos parādās ārzemju preces, jo tās kļūst lētākas (cenas pašreiz Dienvidslāvijā nemitīgi kritas), jo neapmierinātāki ir vietējie ražotāji. Jaunie saimniekošanas noteikumi ir ļoti stingri: katram kolektīvam pašam jā rūpējas par savas ražotnes rentabilitāti. Un, lūk, virkne uzņēmumu, kuri agrāk regulāri saņēma dotācijas, kļūst par tirgus «stihijas» upuriem, t. i., bankrotē. Šodien Dienvidslāvijā trešā daļa uzņēmumu ir nerentabli. Bezdarbs vidēji sasniedzis 17%, bet Kosovas autonomajā apgabalā — pat ap 40%.

4. VALŪTAS TIRGUS UN VALŪTAS REŽIMS

Kad vietējās valūtas konvertējamības ieviešana nav pašmērķis, bet svarīgs līdzeklis, lai «iedzīvīnātu» ekonomiku, stimulētu zinātniski tehnisko progresu un meklētu sev cienīgu vietu pasaules darba sadalē, jāņem vērā kāds principiāls priekšnoteikums — nacionālajai tautsaimniecībai jābalstās uz tirgus ekonomikas regulēšanas metodēm.

Kad iekšējās un ārējās ekonomiskās attiecības ir reglamentētas «no augšas», kad preces pēc būtības nevis pārdod, bet sadala, konvertējamība nav iespējama. Tā paredz pilnīgi pretējus noteikumus — brīvu preču kapitāla, darbaspēka u. tml. cirkulēšanu. Savukārt tas atkal paredz attiecīgu tirgus ekonomikas struktūru izveidošanu. Ir jārada divpakāpju banku sistēma (Centrālā banka un komercbanku tīkls), fondu un valūtas biržas, kuru funkcionēšana tiek atbalstīta ar līdzsvara cenu mehānismu, maksimālu ekonomisko subjektu brīvību utt.

Viens no tirgus ekonomikas institūtiem, kuram pieder sevišķa loma valsts valūtas politikā, ir valūtas tirgus. Vispārējais vilciens šis tirgus ietver attiecību kopumu, kas skar valūtas pirkšanu un pārdošanu. Pārsvārā šis pirkšanas un pār-

* Atšķirībā no mums, starptība starp «tsto» un «melno» kursu bija tikai 2—3% (red.).

došanas operācijas notiek starp bankām. Attīstītajās kapitālistiskajās valstīs nacionālie valūtas tirgi praktiski ir kļuvuši par pasaules valūtas tirgiem. Nacionālo, reģionālo un starptautisko valūtas tirgu izšķiršana zināmā mērā ir nosacīta. Taču atšķirības laika joslās un sevišķi valūtas operāciju tehnikā un regulēšanā ļauj runāt par Londonas, Parīzes un citiem valūtas tirgiem.

Mūsdienu valūtas tirgu lomu nosaka to ekonomiskās funkcijas, starptautiskās preču, pakalpojumu un kapitālu apgrozības apkalpošana; valūtas kursa noteikšana, balstoties uz ekonomisko, politisko un citu faktoru ietekmi; tāda mehānisma izstrādāšana, kas palīdz izvairīties no valūtas riskiem un spekulācijām; caur valūtas tirgu arī valsts finansu un kredīta un ekonomikas kopumā regulēšana.

Valstij, kura ir nolēmusi ieviest konvertējamu valūtu, jāizlemj arī, kādu valūtas kursa režīmu izvēlēsies. Parasti izšķir divus valūtas kursa režīmus — peldošo un fiksēto.

Pirmajā gadījumā valūtas kurss brīvi svārstās atkarībā no piedāvājuma un pieprasījuma. Attiecīgās valsts valdība var atteikties no speciāla rezerves valūtu fonda izveidošanas. Nepieciešamības gadījumos šie valūtas krājumi tiek iz-

mantoti intervencēm valūtas tirgū.

Klasiskās peldošā kursa teorijas aizstāvji apgalvo, ka «brīvā tirgus apstākļos vislabākie rezultāti tiek sasniegti tad, kad cenas un arī valūtas kurss veidojas piedāvājuma un pieprasījuma mijiedarbības rezultātā. Peldošais valūtas kurss ļauj aktīvi izmantot makroekonomikas regulēšanas līdzekļus, kuru mērķis ir panākt pilnu nodarbinātību, vienlaikus nodrošinot maksimālu brīvību ekonomiskajiem subjektiem». (Richard N. Cooper «International Monetary System: Essays in World Economics», 1987, London, p. 18.)

Brīvi peldošā kursa apstākļos valdība var veikt finansu politiku, kas relatīvi neatkarīga no ārējiem apstākļiem. Brīvi peldošais kurss pasargā attiecīgo valsti, piemēram, no inflācijas importa. Mainoties inflācijas tempam kādā no valstīm, mainās arī attiecīgo valūtu savstarpējā paritāte.

Tā, piemēram, līdz 1973. gadam rietumvācu markas kurss bija oficiāli fiksēts un nemainīgs attiecībā pret dolāra kursu. VFR ekonomikā nostiprinoties, auga arī markas reālais — melnā tirgus kurss (nominālais — oficiāli noteiktais kurss bija nemainīgs). Tā kā vācu marka bija brīvi konvertējama, tas sekmēja masveidī-

gu dolāru ieviešanu Vācijā, kur tos mainīja pret relatīvi stabilāko marku. Dabiski, ka ASV un VFR savstarpējo maksājumu bilance no Savienoto Valstu puses kļuva izteikti negatīva. Auga neuzticība dolāram. Tas vēl vairāk veicināja spekulāciju ar reālo kursu starpību. Vācijas Centrālā Banka centās neitralizēt pārmērīgās ārvalstu valūtas ieviešanas sekas, mainot minimālo rezervju likmes komercbankām un ieturot atklāta tirgus politiku pret dažādiem ārpusbanku institūtiem. Tika veikti arī citi pasākumi. Tomēr pozitīvu rezultātu nebija, jo Centrālās Bankas pūles nivelēja nekontrolējama ārvalstu valūtas ieviešana. Sākot ar 1973. gadu, VFR pārgāja uz peldošā valūtas kursa režīmu.

Tomēr pasaulē nav daudz tādu valstu, kuru valūtām ir peldošs kurss — kā ASV, Lielbritānijai, Japānai u. c. Trešajā pasaulē (jaunattīstības valstīs) tikai 12 valstu valūtām ir brīvi peldošs kurss, to skaitā Filipīnām, Jamaikai u. c.

Brīvi peldošā kursa ieviešanas priekšnoteikumi ir šādi: jābūt izveidotam valsts iekšējam finansu tirgum, kas integrēts starptautiskajā finansu sistēmā; nepieciešams efektīvs pretinflācijas mehānisms; ekonomikā kopumā jābūt relatīvi stabilai un konkurēt-

spējīgai, citādi straujas valūtas kursa svārstības uz ekonomiku iedarbosies destabilizējoši.

Par fiksētu valūtas kursu ir runa gadījumos, kad attiecīgās valsts valūta piestiprināta citas valsts (vai valstu) valūtai (valūtu grozam). Piemēram, dienvidslāvu dinārs — rietumvācu markai. Fiksēta kursa galvenā nepilnība saistās ar to, ka attiecīgās valsts valdība zaudē kontroli pār naudas masu. Būtībā viena valsts pastāvīgi «importē» tās valsts (valstu) naudas apgrozības politiku, kuras valūtai vietējā nauda ir piestiprināta.

Atsevišķs fiksētu valūtas kursu piemērs ir Eiropas valūtas sistēma. Šīs apvienības locekļi apņēmušies nepieļaut savu valūtu kursu svārstības lielākā amplitūdā nekā $\pm 2,5\%$ (Itālijā — $\pm 6\%$). Lai šāda sistēma būtu efektīva, tās valstu ekonomikas attīstības līmeņiem jābūt daudz maz līdzīgiem. Turklāt jāveic virkne pasākumu savstarpējās politikas regulēšanai. Šīs sistēmas pieredzi varētu ņemt par pamatu, veidojot Baltijas valstu valūtu sistēmu, bet tas jau ir cits temats.

Nedomāju, ka Latvijas pašreizējos apstākļos tuvāko 10—20 gadu laikā būs iespējams ieviest normāli konvertējamu valūtu.

RAKSTĀ LIETOTO TERMINU SKAIDROJOSĀ VĀRDNĪCA

ārpusbanku institūti — šeit: apdrošināšanas kompānijas, pensiju fondi u. tml.

atklātā inflācija — rodas, ja preču cenas ir atkarīgas tikai no apgrozībā esošās naudas masas; netiek lietota, piemēram, kartīšu sistēma vai kāds cits administratīvs pasākums, kas ierobežotu cenu augšanu **bloķētie rēķini** — rēķini, no kuriem līdzekļus drīkst paņemt, saņemot speciālu atļauju

Bretonvuda — vieta ASV, kur tika pieņemti akti par Starptautiskā Valūtas Fonda un Starptautiskās attīstības un rekonstrukcijas bankas dibināšanu, piedaloties 44 valstīm (bez PSRS), ko akceptēja ANO. Vienošanās noslēgta 1944. g.

devalvācija — kādas valsts valūtas kursa apzināta pazemināšana **dīvpekājū banku sistēma** — mūsdienu tirgus ekonomikas neatņemama sastāvdaļa, kur par naudas apgrozību valstī atbild Centrālā (Emisijas) banka. Faktiski tā regulē visu pārējo banku darbību

Eiropas valūtas sistēma — vairāku kopējā tirgus valstu (Beļģija, Īrija, Spānija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande, Francija, Vācija un Lielbritānija) organizatoriski ekonomiska valūtas attiecību sistēma, kuras mērķis ir veicināt integrāciju un mazināt šo valstu valūtu kursu svārstību ietekmi uz ekonomisko sadarbību

ekļjs — reģionāla starptautiska naudas vienība, ko lieto galvenokārt Eiropas valūtas sistēmai piederošo valstu attiecībās

ekvivalenta apmaiņa — savstarpēji līdzvērtīga preču u. tml. apmaiņa **emitēt** — šeit: izlaist apgrozībā jaunu naudu

fiksēts kurss — oficiāli noteikts nacionālās valūtas kurss

fiziskās personas — privātpersonas

fondu birža — vieta, kur slēdz darījumus par vērtspapīriem vai devīzēm (ārvalstu vekseliem), vai ārvalstu valūtām, kas dod iespēju jebkurā laikā pārvērst naudas kapitālus vērtspapīros vai otrādi **galdāmā (psiholoģiskā) inflācija** — fenomēns, kad iedzīvotāju un uzņēmēju rīcību nosaka varbūtība, ka pēc mēneša vai diviem utt. cenas pieaugs

heterodoksalais šoks — pasākumu komplekss, kā mērķis ir pārvarēt psiholoģisko inflāciju

Inflācijas imports — augsti inflācijas tempi vienā valstī sāk veicināt inflāciju arī citā valstī

Intervences valūtas tirgū — valūtas pirkšanas un pārdošanas pasākumi, ko veic, lai apzināti ietekmētu attiecīgās nacionālās naudas vienības kursu

Investīcijas — finansistu aprindās ar to parasti tiek saprasta vērtspapīru iegāde

Juridiskā persona — organizācija, kurai ir tiesības veikt tos vai citus pasākumus

klīrings — savstarpēja norēķināšanās bez skaidras naudas

konvertējamība — iespēja apmainīt vienas valsts valūtu pret citu pēc spēkā esošā kursa

konvertējamības režīms — brīva, daļēja vai kāda cita konvertējamība

kursa režīms — fiksēts, peldošs vai kāds cits valūtas kurss

līdzsvara cenas — cenas, ko nosaka pēc pieprasījuma un piedāvājuma

makroekonomika — nodokļu naudas masas u. tml. regulēšanas politika

maksājumu bilance — visu valsts ieņēmumu un maksājumu kopums bilances veidā (par gadu, ceturksni utt.). Izdevumi ārvalstīs veido pasīvo, bet ieņēmumi no ārvalstīm — aktīvo m. b. daļu. Pašā bilancē ir 3 svarīgi nodaļējumi: tirdzniecības, kredīta un pārējo apgrozījumu bilance

minimālo rezervju likme — naudas daudzums, kurš komercbankām obligāti jāglabā Centrālās bankas rēķinos

negatīva savstarpējo maksājumu bilance — izdevumu ir vairāk nekā ieņēmumu

nerezidents — citas valsts juridiska vai fiziska persona

peldošais kurss — tiek noteikts, pateicoties piedāvājuma un pieprasījuma mijiedarbībai,

racionēšana — faktiski, kartīšu sistēma

rezidents — attiecīgās valsts fiziska vai juridiska persona

slēptā inflācija — kad mākslīgi tiek saglabātas zemas cenas, un inflācija izpaužas preču deficīta veidā

tekošās operācijas — tekošās darbības uzturēšanai nepieciešamie maksājumi

tekošie rēķini — atspoguļo tekošo darbību naudas izteiksmē

tirdzniecības bilance — maksājumu bilances sastāvdaļa, kas atspoguļo preču ievaduma un izvaduma attiecību par kādu noteiktu laiku

valūtas birža — vieta, kur notiek valūtas pirkšanas un pārdošanas operācijas

valūtas režīms — sk. kursa režīms

valūtas tirgus — praktiski valūtas birža

valūtas apmaiņas noteikumu liberalizēšana — jo mazāk ierobežojumu valūtas apmaiņas operācijās, jo šī apmaiņa ir liberālāka

vispāratzīts ekvivalents — šeit: visām pusēm pieņemama naudas vienība

VIENS NO DVĒSEĻU PUTEŅA

«Labs ķēriens,» teic Skurbe, taisīdamies sākt āzēt izlūku vadoni un viņa draugu ārstu, kas tik labprāt dodas līdzī virsleitnantam Mednim viņa sirojamos. «Fričiem galvas strādā gluži labi, un tagad arī es sāksu ticēt krievīņu nostāstiem, ka vācietis izgudrojis mērkaķi. Tikai es gan vācu vietā būtu izlicis mežā priekš jums abiem pavisam citu ēsmu.»

«Nu, nu-nu?» nepacietīgi nobēr straujais ārsts, runādams pa paradumam tādā steigā, ka nepieradusi auss uzīver tikai vārdu iesākumus, jo galotnes tiem lāgā netiek līdz. «Ko, ko — ko tad?» «Tam ķēmam vajadzēja apvilkt ģimnāzistes brunčus,» rāmi nobeidz pirmās rotas komandieris, viltīgi jautrām acīm vērodams abu bataljona donžuānu sejas. «Tad jūs bez apdoma mes tos viņam ap kaklu — un parīt «12. Armijas Vēstnesī» būtu lasāms, ka pie Smārdes krituši varoņnāvē, uzticīgi sekodami sava bataljona tradīcijām, divi krieftni vidzemnieki.»

«Jā, jā, jā,» nobēr ārsts, lēkdams pāri valnim, «un ka tā paša bataljona pirmās rotas komandieris šī traģiskā gadījuma dēļ todien palicis bez savas kārtējās preferansa partijas.»

(Dvēseļu putenis, II daļa,
333.—334. lpp.)

Tā raksta Aleksandrs Grīns.

Ko šodien zinām par Arvidu Skurbi? Arī tas ir viens no aizmirstajiem vārdiem, un ir vērts atšķirt šīs biogrāfijas lappuses.

Latvijas Republikas laikā Arvids Skurbe bija visai pazīstama persona, viens no Lāčplēša ordeņa kavalieriem, no 1929. līdz 1934. gadam — Aviācijas pulka komandieris.

Latvijas kara aviācija sāka veidoties 1919. gadā virsleitnanta A. Valeikas vadībā. Dažs tajā ielidoja tieši ar visu lidmašīnu, kā kara lidotāji Priedītis un Jakubovs, kuri nolaidās Pētersfeldes lidlaukā (pie Dobeles)¹. Daudziem citiem, to skaitā Arvidam Skurbem, ceļš uz to sācies iztālēm. Pasekosim šim gaitām.

Dzimta, vecāki

Arvids Skurbe dzimis 1888. gada 27. oktobrī.

Viņa tēvs Jānis Skurbe bija viens no

Dzūkstes pagasta «Atmatnieku» māju saimnieka desmit bērniem. Viņš, beidzis Irlavas skolotāju semināru, visu mūžu strādājis par skolotāju.

Arvida māte, pēc dokumentiem Anete Alvīne, saukta par Annu, bija ķeču muižas rentnieka Kaspara Kādes meita. Viņas meita Marija Kočergina stāstīja, ka māte bijusi zviedriete. Apšaubīt šo pašas Annas Skurbes versiju nav iemesla, taču dokumentāri konstatēt zviedrisko izcelsmi nav izdevies. (Kaspars Kāde bija precējies ar Aneti Grosbergu, kuras vārds un uzvārds uz zviedru izcelsmi īpaši nenorāda, acīmredzot tāda bijusi Kādes senčos.) Nav ziņu, ka Anna Skurbe būtu mācējusi zviedriski, toties skaidri zināms, ka latviski viņa labi nav pratusi, ģimenē runāts vāciski.

Kā Arvida Skurbes dzimšanas vieta publikācijās vairākkārt minēta Jelgava (retumis arī Irlava), taču tā ir kļūda. Arvida tēvs bija ilggadējs Jelgavas skolotājs, tomēr dēla dzimšanas laikā viņš strādāja par Pētertāles-Snapju pamatskolas pārzini Dzūkstes—Pienavas pagastā. Kā liecina ieraksts attiecīgajā Dzūkstes—Irlavas draudzes metrikas grāmatā², šajā Pētertāles skolā tad arī nācis pasaulē Arvids.

Dažās publikācijās minēts, ka Arvids skolotāja Skurbes ģimenē bijis pirmdzimtais, īstenībā viņš bija trešais bērns. Skolas pārziņa pirmdzimtais dēliņš miris drīz pēc piedzimšanas, pēc tam pasaulē nākusi meita Alvīne Līna, un tad — dēls, kam kristībās doti vārdi Johans Arvids Eduards, un, gluži kā nākamam militāro karjeru vēstot, par vienu no krusttēviem baznīcas grāmatā reģistrēts apakšvirsnieks Eduards Skurbe tēvabrālis. (Par šo Arvida tēvabrāli nekādas citas ziņas nav izdevies atrast.)

1897. gadā ģimene, kurā bez Alvīnes un Arvida nu jau bija vēl divi bērni — Marija un Lilija —, pārcēlās uz Jelgavu, kur Jānis Skurbe kļuva par bāreņu patversmes «Altona» vadītāju. Patversmes pārziņa dzīvoklis atradās patversmes telpās, tur arī pagāja Arvida skolas gadi.

Arvida tēvs bija skaļš, pašapzinīgs vīrs, pamanāms jebkurā sabiedrībā. Viņš bija Jelgavas žurnālistu un rakstnieku biedrības biedrs, rakstīja par kristīgās morāles jautājumiem, publicēja dzejoļus, sacerēja lugas bērnu pašdar-

bības vajadzībām, viena no tām — «Traucēta mācīšanās» (1923) — iznākusi grāmatā. Jānis Skurbe bija prasmīgs biškopis, publicēja daudz rakstu par biškopību, viņš radināja arī bērnu darboties dravā, mācīja pēc pirkstu līnijām un īkšķa saredzēt, vai cilvēkam ir talants uz bitēm vai nē.

Māte bija klusāka, vienmēr apvaldīta, ar nevainojamu stāju, jaunībā ļoti slaida. Mātes «jājamzirdziņš» bija laba audzināšana, «bon ton». Paēšana virtuvē pie galda stūra Arvida mātei būtu likusies vislielākā apgrēcība, tāpat kā bērnu piesēšanās pie galda, pirms apsēdušies vecāki. Ēda visa ģimene kopā, pie galda drīkstēja sarunāties vienīgi pieaugušie, bērniem bija ļauts muti vērt vajā, tikai lai palūgtu maizi. Kritizēt kādu ēdienu bija pilnīgi neiedomājami.

Ģimenē valdīja stingra kārtība, bet maldīgi domāt, ka tiktu lietā likti bargi sodi — tādu nebija. Tēva un mātes autoritāte bija milzīga. Mātes nosodošais skatiens vai tēva neapmierinātā klusēšana nozīmēja daudz vairāk. Kad tēvs kabinetā strādājis, bērniem vajadzējis būt klusiem kā pelnītēm. Tika uzskatīts par pašaprotamu, ka pārziņa bērniem jābūt par paraugu patversmes audzēkņiem. Temperamentīgajam, draiskulīgajam Arvidam tas nenācās viegli, viņš allaž iekūlās kādās blēnās.

Lielu nozīmi Skurbes ģimenē piešķīra muzikālajai audzināšanai. Mūzika «Altonā» skanēja allaž: klavierstundas pārziņa bērniem, audzēkņu pūtēju orķestra mēģinājumi, kora dziesmas. Gan Arvida tēvam, gan mātei, gan māsām bija labas balsis, ģimenē bieži visi kopā dziedāja korāļus, vācu un latviešu tautasdziesmas, Šūberta un Šūmaņa dziesmas. Dzīvi interesējās arī par latviešu laikmetīgo mūziku, labi pazina Jāzepa Vītola, Andreja Jurjāna skaņdarbus. Anna Skurbe īpaši cienīja sava radnieka Ludviga Bētiņa kompozīcijas (viņas brālis diriģents I. Kāde bija precējies ar L. Bētiņa māsu), un varbūt jaunākajam, Jelgavā dzimušajam dēlam dots vārds Ludvigs par godu Bētiņam un nevis Bēthovenam, kā bija pieņemts uzskatīt ģimenē.

Arvids gan nebija tik uzcītīgs klavier spēlē kā māsas un jo sevišķi mazais brālis, taču balss viņam bija skanīga, viņš skolas gados ar lielu prieku dziedāja korī un dziesmu mīlestību saglabāja visu mūžu.

¹ Latvijas Kareivis, 1934. g. 7. jūn.

² CVVA Fonds 235, Apraksts 2., lieta 541, 329. l.

Jāatzīmē arī Skurbes bērnu labās valodas zināšanas: ar māti un ģimenes kopējās sarunās runāja vāciski, ar tēvu — latviski, mācības Jelgavas reālskolā notika valsts valodā — krievu; bērni mācījās franciski, jo tas bija «smalki».

Uz kara takas

Tēvam ar savu algu bija jāuztur astoņi cilvēki (ieskaitot auklīti Emīliju Grosu), un mājās valdīja stingras taupības gars. Bērni jau no mazotnes bija iegūmējuši, ka ikvienam pašam jālauž sev ceļš, vecāki viņiem neko nevarēs dot. Arvids izvēlējās ceļu, kas tajos laikos ne vienam vien latviešu puisim deva iespēju ātrāk atbrīvot vecākus no rūpēm par sevi un vienlaikus turpināt izglītību — pēc Jelgavas reālskolas beigšanas viņš, izturējis konkursu, 1908. gadā iestājās Vladimira karaskolā Pēterburgā. Kopā ar viņu šajā karaskolā iestājās vēlākais pulkvedis, aviācijas pulka komandieris J. Baško. Kopā ar Arvidu mācījās arī leģendārais strēlnieku varonis Frīdrihs Briedis, vēlākais 4. Vidzemes strēlnieku pulka virsnieks Edvīns Mednis, Arvida draugs Aleksandrs Viļums un citi latvieši.

1910. gada augustā Carskoje Selo notika karaskolas beigšanas ceremonija, un jaunais podporučīks tika iedalīts 10. grenadieru pulkā.

Ģimenei tas bija svarīgs notikums: kad pēc skolas Arvids ieradās atvaļinājumā, viņš Jelgavā svinīgi nofotografējās kopā ar māsām un brāli.

1912. gadā Arvidu iedalīja ložmetēju komandā, un 1913. gadā viņš beidza speciālus ložmetēju šaušanas kursus.

Ir kāda fotogrāfija, kas vēl gaida atšifrējumu — kuri latviešu virsnieki redzami uz tās kopā ar Arvidu? Tā kā uz fotogrāfijas ir arī Arvida mazais brālis un māsa Liliņa, fotografēts, šķiet, Jelgavā 1913. vai 1914. gadā, vēl pirms kara.

Sākoties pirmajam pasaules karam, Arvids tika iedalīts 218. Gorbatovas pulkā par ložmetējnieku komandas vadītāju. Ar šo pulku viņš piedalījās kaujās pie Varšavas 1914. gada rudenī, pie Popovo, Zdunjas un Mauržices.³

Tās bija smagas kaujas, kurās bija gan durkļu cīņas, gan Arvida vadībā gūstā saņemti 94 vācieši, gan arī divi viegli ievainojumi. Par šīm kaujām Arvids tika apbalvots ar Sv. Annas IV šķiras kaujas ordeni ar uzrakstu «Par drošsirdību», Sv. Staņislava III šķiras kara ordeni un Sv. Vladimira kara ordeni ar šķēpiem.

Kad pēc atvēršanās no ievainojumiem Arvids 1915. gada februārī atgriezās pulkā, viņš piedalījās kaujās pie Bartnikiem, Mogeļas, Volja-Šidlovskas, Rovnas un Tartak-Bolimovas. Šis kara posms Arvidam beidzās ar ievainojumu kaklā un smagu saindēšanos ar

gāzēm pirmajā gāzu uzbrukumā. Bija brīnums, ka viņš izdzīvoja.

Pēc hospitāļa, lai atveseļotos, Arvids dodas līdz kara biedram uz Vladimiru un tur satiek savu likteni — muižnieka Sergeja Petrova meitu Lidiju, Maskavas Augstākos sieviešu kursus beigušu jaunuvi, klasisko valodu, kā arī krievu un franču valodas skolotāju. Lidija neapšaubāmi bija ļoti skaista, taču Arvidu saistīja viņas bagātā garīgā pasaule, plašās zināšanas pasaules kultūrā — tas, kā viņam, karaskolas dresūrā augušam, trūka.

Arvids Skurbe un Lidija Petrova saulāti 1915. gadā Vladimirā, šķiet, pēc pareizticīgo rituāla, un soltjušieši būt kopā priekš un bēdās visu mūžu.

Asiņaina gaisma aust . . .

1915. gada septembrī Arvids Skurbe stājās latviešu strēlnieku rindās un kā viens no pieredzējušākajiem vecākajiem virsniekiem sāka formēt 4. Vidzemes strēlnieku bataljonu. Viņš kļuva par 1. rotas komandieri. Aleksandra Grīna romānā Skurbe nav iekļuvis nejauši: Arvids bija rakstnieka kara biedrs, viens no 1916. gada augusta cīņu izciliešu varoņiem. Viņš piedalījās kaujās pie Zelbes, pie Erciju mājām un Plakaņiem, pie Smārdes stacijas. Skurbes organizatoriskām un kaujas spējām šais cīņās bija izšķiroša nozīme.

Par to lasām dokumentos, kas iesniegti, ierosinot Arvidam Skurbem piešķirt Lāčplēša kara ordeni. Bijušais 4. Vidzemes strēlnieku pulka komandieris pulkvedis Zeltiņš un bijušais 4. Vidzemes strēlnieku bataljona 2. rotas komandieris Ozols savā ziņojumā sīki attēlo militāro situāciju, kādā atradās 1. rota pie Smārdes stacijas, apraksta vairākkārtējos nakts uzbrukumus, to, kā no ierakumiem tiek izsista 10. Sibīrijas strēlnieku pulka 12. rota.

«Kapteinis Skurbe, redzēdams kritisko stāvokli, ar savu rezervi — 28 vīri un 2 ložmetēji — dodas šās rezerves priekšgalā pretuzbrukumā. Sākas sīva durkļu cīņa, pēc kuras kap[teinim] Skurbem izdodas izspiest vācus no ierakumiem ar lieliem zaudējumiem vācu pusē, kā arī tiek saņemti gūstekņi. Kapteinis Skurbe ar 1 rotu ieņem arī 10. pulka 12. rotas kaujas iecirkni un saved šo rotu kārtībā. Plkst. 3 uzbrukums tiek atkārtots tanī pašā vietā, bet pēc durkļu cīņas arī šis uzbrukums tiek likvidēts no 1 rotas, pie tam kapteinis Skurbe pēc uzbrukuma (pēc skaita trešā) atsišanas pats uz savu ierosmi pāriet uzbrukumā, izsīt no mežmalas vācus un noturas jaunieņemtajā pozīcijā bez kaut kādas rezerves palīdzības, lai gan vāci divas dienas no vietas centās atgūt zaudēto pozīciju. Šī izvīrtšanās uz jaunu pozīciju deva iespēju pārējām vienībām izvīrtties uz priekšu un tā ieņemt izdevīgu taktisku stāvokli.»⁴ Minētie karavīri atzīmē: «Kapteinim Skurbem ir trīskārtīgi kaujas nopelni: 1) triju

nakts uzbrukumu atsišana, 2) pāriešana straujā uzbrukumā, ieņemot vācu ierakumus, un 3) noturēšanās ieņemtajos ierakumos bez papildu spēkiem.»⁵ Vēlāk Latvijas Republika par šo kauju Arvidu Skurbi apbalvos ar Lāčplēša kara ordeņa III šķiru, taču līdz tam vēl bija jānodzīvo.

Krievijas armijā par šīm kaujām Arvidu apbalvoja ar Sv. Annas III šķiras ordeni ar šķēpiem, Sv. Staņislava II šķiras ordeni ar šķēpiem.

Tālākajām kauju gaitām svītru pārvilkā nopietna slimība, pēc viņa paša sniegtajām ziņām — malārija (?). Pēc atvēršanās 1916. gada rudenī Arvidu nosūtīja uz Maskavas praporščiku skolu, kur viņš komandēja kadetu rotu.

1916. gadā nāca pasaulē Arvida dēliņš Sergejs.

1917. gada oktobris. Līdz pamatiem pārvēršas visa Krievijas dzīve. Arvids Skurbe kā virsnieku skolas pasniedzējs tika apcietināts, un viņš varēja pateities Dievam, ka Lidija ar dēlu bija Vladimirā, cerot, ka tur būs drošāk.

Nav precīzi zināms, cik ilgi Arvids atradies apcietinājumā, taču pēc kāda laika viņš tika atbrīvots, lai ar «godīgu darbu» izpirktu savus «pārkāpumus». Profesionālais virsnieks atrada darbu Maskavas pilsētas lopkautuvē. Rodas jautājums, kāpēc Arvids nemeklēja ceļu atpakaļ pie strēlniekiem. Acīmredzot viņam nebija pieņemama cīnīšanās līniju pusē, un viņš vēlējās pie pirmās iespējas atgriezties Latvijā.

Vladimirā Lidijai kā muižnieka meitai un virsnieka sievai 1918. gadā aizliedza strādāt par skolotāju, iedalot pilsētas darba nodaļā, kur par diplomētās pedagoges darbarīkiem kļuva iekšķere, slota, lupata un spainis, — darba nodaļas sieviešu uzdevums bija tīrīt kazarmas, tirgus laukumu, atejas, citas sabiedriskās telpas. 1919. gadā Lidiju par centīgu darbu atbrīvoja no piespiedu pienākumiem, atkal atļaujot strādāt par skolotāju — gan tikai pamatskolā.

1918. gadā piedzima otrs dēliņš Vadims, taču 1919. gadā, bada un dizentērijas novārdzināts, šo pasauli atstāja mazais Sergejs.

1920. gadā Arvidam radās iespēja doties uz Latviju, un Lidija bez šaubīšanās sekoja vīram.

Sudrabota saule

Arvids atgriezās mājās. Jelgavā bija liesmojuši ugunsgrēki, pilsēta bija vairākas reizes pārgājusi no vienas armijas rokām otrās, taču, gluži kā brīnums, viņa mājās, viņa mīļā «Altona», stāvēja, kur stāvējusi.

Tikai lielās, draudzīgās ģimenes vairs nebija. Arvidu sagaidīja tēvs un brālis. Māte 1917. gadā bija aizgājusi viņsaule, blakus mātei Jāņa kapos pasteigusies apgulties Alvīne. Marija jau pirms kara bija aizbraukusi uz Ivanovu, kur strādāja par mājaskolotāju miljonāru

³ Šie vietvārdi sniegti paša A. Skurbes transkripcijā.

⁴ CVVA, Fonds 1304., Apraksts, Arh. 1416, 9. l.

⁵ Turpat.

ģimenē un apprecējusies. Lilija devusies pasaulē laimi meklēt.

Taču Arvids bija jauns, Latvijas valsts bija jauna, un dzīve likās cerību pilna. Latvijas Republikas armijai pieredzējušā karavīra zināšanas lieti noderēja. No 1921. gada Arvids Skurbe bija Latvijas Republikas armijas virsnieks, sākmā — adjutants robežsargu divīzijā. 1922. gadā viņu pārcēla par adjutantu uz autotanku pulku. 1922. gada decembrī Arvidu nozīmēja par bruņotās rotas komandieri, 1923. gada novembrī — par pulka komandiera vietas izpildītāju. 1924. gadā Arvidu pārcēla uz aviācijas pulku par komandiera palīgu. Te sava loma acīmredzot bija draudzībai ar pulkvedi J. Baško.

Atkal pienāca laiks mācīties. Pēc attiecīgu kursu beigšanas 1926. gada novembrī ar kara ministra pavēli Arvidam Skurbem tika piešķirts vispirms aviācijas novērotāja nosaukums⁶. Taču — kas tas par aviācijas virsnieku, kas neprot lidot? 1928. gadā pēc attiecīgu kursu beigšanas Arvids ieguva kara lidotāja tiesības. Avīzē lasām: «Lai iegūtu šo grādu, plkv. ltn. Skurbe ar lielu enerģiju praktizējās lidošanā un jau pašā sākumā uzrādīja labas sekmes. Plkv. ltn. Skurbe bija viens no iecienītākajiem skolniekiem agrākā aviācijas skolas priekšnieka plkv. ltn. Indāna (tagad Latvijas kara priekšstāvja Kauņā) laikā.

Ar plkv. ltn. Skurbi mūsu kara aviācijas ieguvusi jaunu, enerģisku un norūdītu lidotāju.»

Tie bija Arvida Skurbes dzīves ziedu laiki. 1925. gadā viņu apbalvoja ar Lāčplēša kara ordeni par varoņdarbu strēlnieku cīņās. 1929. gada septembrī viņu iecēla par aviācijas pulka komandieri un paaugstināja pulkveža pakāpē.

Par zināšanām un organizatora prasmi, par talantu saprasties ar cilvēkiem viņu cietīja gan priekšniecība, gan padotie. Vairākkārt Arvids Skurbe apmeklēja ārzemes, lai nodibinātu draudzīgus sakarus ar citu zemju lidotājiem. Viņš bija arī Anglijā iepirkts Latvijas armijas vajadzībām Bristol-Buldog tipa iznīcinātājus. Pulkvedis tika apbalvots ar vairākiem ārzemes ordeniem: 1928. gadā ar Čehoslovākijas Baltās Lauvas ordeņa IV šķiru, 1932. gadā ar Igaunijas Ērgļa krustu.

Man ir daudz stāstīts par tēvabrāja pievilcību. Protams, Latvijas Republikas jaunības laikā staltie virsnieki, īpaši ar Lāčplēša ordeni apbalvotie, bija tautas mīļuli. Taču Arvids izcēlies arī viņu pulkā ar īpašu sabiedriskumu un starojošu laipnību.

Par viņa izskatu un džentlmeniskumu allaž jūsmojušas dāmas. Mamma atcerējās, ka, ejot ar vībrabrāli pa ielu, nav bijis sievietes, kas nebūtu noskatījusies uz iznesīgo pulkvedi. Ikvienai dāmai, ar ko Arvids sarunājies, viņš veltījis īpašu uzmanību, laipnību un asprātību, neatkarīgi no tā, vai dāma bijusi ministra kundze vai arī pavisam

vienkārša meitene. Meiteņu jūsmu par šarmanto pulkvedi atcerējās Svābes kundze Zviedrijā.

Kuņši piemināms Arvida latviskums. Kā jau teikts, viņš bija dzimis jauktā ģimenē, kur runāja vāciski. Dienējis krievu armijā, precējies ar krievieti. Viņa māsas ieauga citās tautās: viena — krievu, otra — vācu. Arvida latviskumu, manuprāt, noteica divi galvenie faktori. Pirmkārt, viņa agrā bērnība Pētertāles skolā. Kopīgas rotaļas ar zemnieku bērniem. Biežā ciemošanās pie vecāteva un vecāsmātes «Atmatniekos» Džūkstē, kur tik bagātā folklorā, kur ģimenes nostāsti savijušies ar tautas teikām. A. Lerha-Puškaiša viesošanās vecāku mājās un viņa ilgās sarunas ar Arvida tēvu. Otrkārt, šo latviskumu noteica Arvida ārkārtīgi vitālais temperaments, kas pastāvīgi lauzās ārā no mātes «*comme il faut*» rāmjiem un kam daudz atbilstošāka bija latviešu jauniešu aizrautīgā pulcēšanās koros un kopējā dziedāšana nekā vāciskās Jelgavas viesistabu mierīgais rāmums, kur tantes ceremoniālā pieklājībā sēž un, kafiju dzerdamas, spriež, ka Mītavā labi audzinātām jaunavām pat kārtīgu līgavaini grūti atrast.

Tur, Pētertālē un Jelgavā, tika likti viņa latviskuma pamati, ko vairs nekas nevarēja satricināt. Dibinoties latviešu strēlnieku bataljoniem, tas guva jaunu pacēlumu un iemantoja apstiprinājumu, nodibinoties Latvijas valstij.

Mūsu mājās tēvabrālis viesojās reti: brāļiem bija gan liela gadu starptība, gan pilnīgi dažādas intereses. Nu vietā atcerēties Aleksandra Grīna romānā minēto preferansu. Karaskolas gadi kopā ar muižnieku dēliem apveltīja Arvidu ar šo aristokrātisko kaislību. Tā Arvidam bija sava virsnieku sabiedrība, ar kuru viņu vienoja gan pagātnes cīņas, gan dienests, kur varēja uzspēlēt preferansu, dažreiz līdz pat rīta gaismai; turpretī mans tēvs kāršu spēles nevarēja ciest, mūsu mājās pulcējās mūzika un mūzikas mīļotāji, allaž kopīgi muzicējot.

Onkuli Arvidu no agras bērnības atceros kā ļoti lielu (salīdzinot ar tēvu), gaišu, mirdzošu. Kad ieradās viņš, mājās bija svētki — ziedi mammai, svešzemju augļi, katrā ziņā kopīga dziedāšana. Emīlija tad staroja kā saulīte, nevarēdama vien nopriecāties par savu mīluli Arvidu, un apmierināta bija arī mana omīte (mātesmāte), jo pulkvedis nekad neaizmirsas paslavēt viņas gata-voto cienastu.

Jebkurā sabiedrībā Arvids kļuva par centru — dziedātājs, deļotājs, omulības uzturētājs. Viņam patika dziedāt gan krievu romances, gan latviešu tautsdziesmas. Arvida mīļākā dziesma bija «Kur tu skriesi, vanadzīņ?».

Varbūt cits ar pulkveža algu būtu kādu nieku iekrājis, iegādājies īpašumu, — Arvids par to nedomāja. Nekā vairāk par labu dzīvokli Pārdaugavā viņam nebija. Sieva Lidija strādāja par skolotāju, ģimenē kalpones nebija, saimniecībā palīdzēja ilggadējā Skurbes ģimenes auklīte Emīlija.

Uz brāja pieticīgajām kāzām pulkvedis ieradies ar divām pudelēm franču šampanieša. Tēvs to atminējās visu mūžu: viņiem, diviem pavisam plikiem jaunās dzīves sācējiem, gan būtu noderējis kas praktiskāks; līgavainim pūrā bijis tikai viens uzvalks, līgava bijusi spiesta iztikt bez baltās kleitas. Toties kāzās īsts franču šampanietis, kas tolaik bijis uzvalka cenā.

Ar vārdu sakot, Arvida dzīve tolaik bija gaiša un brīnišķīga. Kas gan varētu notikt? Jaunajā Latvijas valstī taču varēja kļāties tikai arvien labāk.

Bet — «Dievs nevienu kokam neļauj debesīs ieaugt» — tā teikusi manas omītes tēvamāte. 1934. gads. Gluži negaidot, četrdesmit četrus gadus vecumā pēc operācijas aizsaulē aiziet pulkveža sieva Lidija, Arvida labais gars, cilvēks, ko viņas latviešu radi visu mūžu atcerējās kā dziļas kultūras, patiesas intelīģences paraugu — sirsntīgu, labestīgu, dzīvesgudru sievieti. Lidija aktīvi bija piedalījusies virsnieku dzīvesbiedreņu sabiedriskajā dzīvē, būdama aviācijas pulka dāmu komitejas priekšsēdētāja un izglītības sekcijas priekšsēdētāja biedre (vietniece) virsnieku ģimeņu apvienības valdē. Viņa bija piedalījusies arī Latvijas akadēmiski izglītoto sieviešu apvienības darbā. Labi iemācījusies latviski, Lidija dziļi ieauga Latvijas dzīvē ar interesi par latviešu kultūru un mākslu, īpaši dzeju un mūziku. Saviem radiem viņa bija sniegusi īsti krievisku sirsntību tās viscildenākajā izpausmē.

Lidijas pāragrā nāve pulkvedim bija pilnīgi negaidīts trieciens. Vadimam bija tikai sešpadsmit gadu. Mājas kļuva tukšas un mēmas. Ar Lidijas aiziešanu bija beidzies jaunās, bezrūpīgās dzīves laiks.

1934. gads iezīmējās arī Latvijas valsts dzīvē — kā 15. maija apvērsuma gads. Arvids Skurbe nebija apvērsuma aktīvo atbalstītāju skaitā, taču izturējās pret to lojāli. Tomēr 1934. gada rudenī pulkvedim Skurbem bija jāatstāj aviācijas pulka komandiera amats. Tas gan notika ļoti pieklājīgi — 1934. gadā pulkvedi vēl apbalvoja ar Triju Zvaigžņu ordeņa III šķiru⁸ (1929. gadā sakarā ar aviācijas pulka 10. gadadienu viņš apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeņa IV šķiru⁹) un viņu — vēl ar aviācijas pulka komandiera titulu — piekomandēja Kara akadēmiskiem kursiem «vecāko virsnieku kursu iziešanai».¹⁰ J. Indāns tika nozīmēts tikai par pulka komandiera pagaidu vietas izpildītāju. Taču, kad 1935. gada jūlijā Arvids kurss beidza, viņu iecēla par Aviācijas kursu priekšnieku, tā attālinot no praktiskās kara aviācijas. J. Indāns tika iecelts par pulka komandieri.

Man nav zināmi nedz šo pārvietošanu mērķi, nedz motīvi. Ģimenē eksistēja versija: Ulmanim nepaticis, ka tik daudziem Latvijas armijas augstākiem

⁸ Turpat, 26. l.

⁹ Turpat, 19. l.

¹⁰ Turpat, 28. l.

⁶ Turpat, 14. l.

⁷ Turpat, 17. l.

— n' māsa u loti koši
 rakana, bet buti u
loti melni?
 Un papīrs u balts...

1. Pulkvēdis Arvids Skurbe.
 2. Arvids Skurbe Anglijā.

virsniekiem sievas esot krievietes, viņš pēc apvērsuma nomainījis daudzus fādus virsniekus. Ka «sievu jautājums» ticis apspriests visaugstākajās aprindās, par to liecina nesen publicētie materiāli.¹¹

Jā, likteņa ironija, ka Arvida otrā sieva Eiženija arī nebija latviete. Pēc viņas pašas teiktā — poļu izcelsmes.

No tēva stāstījuma zinu, ka Arvids atceļšanu no pulka komandiera amata smagi pārdzīvojis un uz Ulmani labu prātu neesot turējis.

Viņš bija profesionāls karavīrs, kam dzīve ārpus armijas šķita neiedomājama. Pārāk agri viņš tika atstādināts no tā darba, kam piederēja sirds.

No 1936. gada Arvids Skurbe dienēja Tehniskās divīzijas intendantūrā, bet 1939. gadā aizgāja pensijā. 1936. gadā Arvidam Skurbem kā Lāčplēša ordeņa kavalierim tika piešķirta jaunsaimniecība Tukuma apriņķa Grenču pagastā — Vecsātu muižas kultūrcentrā ar 13 ha zemes. Saimniecība tika nosaukta par Ērgļiem. Arvids nolēma Ērgļos nodarboties ar vistkopību. Taču kā īstam pilsetniekam lauku darbs Arvidam bija svešs, atkal vajadzēja sākt dzīvi no jauna un mācīties.

Zem sirpja un kāškrusta

Dēls Vadims gāja tēva pēdās. Beidzis Rīgas 1. ģimnāziju, viņš mācījās karaskolā. 1940. gada jūlijs. Latvijas kara skolas pēdējais izlaidums. Vēl tikai nedēļa līdz liktenīgajam 5. augustam. Ko

domāja šie jaunie puīši, beigdami karaskolu jau svešas armijas, svešas varas klātbūtnē? Vēl viņi bija ģerbušies Latvijas armijas formas tērpos. Vēl bija. Viņu vidū atradās arī Vadims Skurbe.

Var to uzskatīt par likteņa rotaļu, bet tas, ko Arvids bija pārdzīvojis kā savas dzīves vislielāko neveiksmi — atstādināšanu no aktīvās aviācijas —, ļāva viņam izbēgt no briesmīgā likteņa, kas ķēra Latvijas aktīvās armijas virsniekus. Viņam laimējās. Nezinu, kā tas gadījās, ka pulkvedi un viņa dēlu neskāra 1941. gada 14. jūnija represijas. Tādu ziņu man nav. To droši vien zināja Emīlija un mans tēvs, bet viņi šo noslēpumu ir paņēmuši līdzī aizsaulē.

Vācu okupācijas laiku pulkveža ģimene sagaidīja dzīva un neskarta.

1943. gads. Latviešu leģiona dibināšana. Pulkveža militārās zināšanas atkal bija vajadzīgas. Viņa sirdi dedzināja daudzu bijušo kara biedru briesmīgā bojāeja, izsūtīšanas. Likās, ka nu atkal laiks celties brīvības cīņām. «Latviešu puikām tik jātiek pie ieročiem!»

Pulkvedi Skurbi iecēla par Rīgas kara apriņķa priekšnieku. Leģionā mobilizēts tika arī leitnants Vadims Skurbe.

Šai bargajā, kara elpas apdvestajā laikā Skurbes ģimenē bija radušās gaišas nākotnes cerības: Vadims bija apprecējies ar skaisto Austru Vaselnieci, un pasaulē nācis Arvida mazdēls Raitis, viņa vārda tālāknēsējs.

Un tad nāk 1944. gads, gads, kas ieraksta pašu melnāko lappusi Arvida Skurbes dzīves grāmatā, — 25. februārī Austrumu frontē divdesmit sešu gadu vecumā krīt viņa dēls Vadims, Dzelzs Krusta kavalieris.

Frontes pretējā pusē savukārt krīt Arvida māsa Marijas dēls Boriss. To uzzinājām tikai pēc kara. Vai tik vien fragisku sakritību šajā karā? Krituši taču pat brālis pret brāli...

1944. gada rudens. Armija atkāpjas, uz ceļiem bēgļi. Arī mēs. Braucam uz Ugāli. Mūs dzen nost no Rīgas—Ventspils šosejas, tā pieder armijai. Pa nomaļus ceļiem esam aizkūlušies līdz Talsiem. Tēvs dabūjis zināt, ka Talsu štābā esot Arvids. Tur mēs ar Arvidu tikāmiem pēdējo reizi. No gadu tāluma, mazliet atsvešināti, vēl arvien redzu šo ainu acu priekšā.

Štāba priekštelpā, kur nemitīgi virinās durvis, zābakiem kludzot, virsnieki staigā iekšā un ārā, kur smaržo pēc ādas, tabakas, šineljiem un ik pa brīdim pa ārdurvīm ieklūst kritušo lapu smarža, brāļi stāv viens otram pretī. Vecākais pirmo reizi ievēro, ka «mazais» brālis vairs nav nekāds jauneklis — Ludvigs ir acīm redzami novecojis un sagumis, deniņi kļuvuši sirmi, izspiedušās kakla dzīslas. Viņam uz mēles ir jautājums: «Kas ar mums būs?» Bet viņš nejautā, jo saprot, ka to nepateiks ne Arvids, ne kāds cits. Viņi visi lemti likteņa vējiem. Arvids, kā dzimis optimists, labprāt teiktu ko uzmundrinošu par spīti tam melnajam smagumam, kas spiež pie zemes kopš Vadima nāves. Tomēr neko tādu viņš nesaka. Vienīgais brālis būtu pelnījis pašus īstākos vārdus. Viņi pārmij dažus teikumus par silto rudenī, par Ludviga dzīvokli palikušo Emīliju, par adresi, uz kuru rakstīt, ja viņi kādu laiku netiktos. Brāļi piemin Jelgavu — diez vai tur būs palicis akmens uz akmens. Šie vārdi — Emīlija, Jelgava —

¹¹ Munters V. Dienasgrāmata. Karogs, 1990. Nr. 2, 156. lpp.

tās ir īpašas zīmes. Dzimtene, vecāku mājas. No turienes, no Jelgavas, no Emīlijas gādīgajām rokām viņi ir nākuši.

Arvids uz brīdi paceļ uz rokām brāļmeiti, piespiež pie asā šinēja un nobučo. Tad viņu sauc, viņam ir jāiet. Pulkvedis noskūpst brāļasievu, brāļi viens otram saka: «Turies!» Neapkampjas un neskūpstās, atvadās ar rokaspiedienu, kā jau vīri.

Arvids ir pilnīgi pārliecināts, ka viņš drīz atgriezīsies, un sakramentālais sauklis: «Mēs drīz nāksim atpakaļ!» tomēr izraujas viņam no lūpām. Un tā savādi paliek ap sirdi, kad brālis ar sievu un meitu pazūd tumšajā durvju ailē — un neziņā.

Svešuma ceļi un atmiņu zvaigznājs (V. Strēlerte)

Gari ir neziņas gadi. Atklīst kāda ziņa, tēvs kaut ko dzirdējis pa radio — Arvids esot dzīvs.

Tikai atkusnī, Hruščova laikā, atnāk pirmā vēstule uz ģimenes draudzenes adresi. Grūti aprakstīt tēva prieku, redzot brāļa rokrakstu. Vēstuli lasījām desmitām reizi.

Lai arī atkusnis, taču radi ārzemēs, sarakste ar ārzemēm — tā pati par sevi bija kompromitējoša lieta. Baidījās mani vecāki, par mums baidījās viņā pusē, un tāpēc pulkvedis Skurbe, protams, neuzdrošinājās ar vēstulēm «kompromitēt» brāļa ģimeni. Skurbes ģimene ir lielu pateicību parādā Antonijai Ravinska kundzei, kas bija ar mieru saņemt šīs vēstules. Pēc mana tēva nāves «pastkastītes» lomu uzņēmās Arvida māstca Vera Ģirupniece. Līdz pat Arvida nāvei ritēja intensīva sarakste. Pēc tam sarakstījāmies ar viņa kundzi Ženiju, līdz pat viņas aizmigšanai mūža miegā.

Tā bija tam laikam raksturīga sarakste, bez ģimenes locekļu komentāriem nesaprotama, vēstules pilnas ar metaforām, ģimenē pieņemtām iesaukām, «pseidonīmiem», mājiņiem.

Arvids Skurbe rakstīja vēstules kā Aņa Savicka draudzenei Tonijai. Mans tēvs savukārt parakstījās «Tava Tonija». Pulkvedis par sevi rakstīja kā par «papu», par sievu Ženiju — kā par «mammu». Brāli Ludvigu viņš bieži sauca par «onkuli Lūsi» — bērnu dienās ģimenē brālītis vāciski saukts «Lussi».

Protams, nevarēja būt ne runas par to, ka pulkvedis varētu pastāstīt par kara beigām, par nokļūšanu Anglijā, par piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē. Rakstīts tika vienīgi par personisko dzīvi. Kaut ko par viņa sabiedrisko darbību uzzinām tikai tagad, kad mūsu bibliotēkās pieejama kļuvusi emigrācijas prese.

Redzu kādu ainu. Ir rudens. Līņā apnicīgs lietus, īsts Anglijas lietus. Kāds pavēcs vīrs rok grāvi. Kustības ir monotonas — iedurt lāpstu, sasprindzināt plecu muskuļus, izmest zemes uz grāvja malas. Un tā stunda pēc stundas, dienu pēc dienas.

Šis racējs ir pulkvedis Skurbe, Lāč-

plēša ordeņa kavalieris. Tā sākās viņa darba dzīve Anglijā 1947. gadā.

Pēc kara Vācijā Arvids Skurbe kopā ar kara biedriem nonāca gūstekņu nometnē Cēdelgēmā. Pēc atbrīvošanas no gūstekņu nometnes viņš dzīvoja pārvietoto personu nometnē Grēvenē. 1947. gadā Arvids Skurbe izbrauca uz Angliju.

Sākumā viņš bija grāvracis, pēc tam dabūja darbu kādā kara invalīdu namā par kurinātāju, kur nostrādāja vienpadsmit gadus — līdz pensijai. Strādāja arī kundze Ženija — gan bižutērijas firmā, kur darbu varēja ņemt līdzī uz mājām, gan par mašīnrakstītāju, pārrakstot krievu tekstus.

Skurbes apmetās Mančesterā, iegādājās māju.

Par ko domāja pulkvedis, svešā zemē grāvjus rakdams un krāsnis kurinādams? Par galma ballēm Ziemas pilī, kur jaunais, skaistais, balti cimdotais Arvids bija griezis dejā aristokrātiskās daļiņas? Par to, kā viņi abi ar Sašu Viļumu bijuši brūtgāna brāļi māsas Marijas kāzās, visu apjūsmoti un dāmu aplidoti? Droši vien — paretam. Bet vienmēr — par dzimteni, par to, kā klājas tuviniekiem — Emīlijai, mums. (Bet Emīlija vairs nesagaidīja sava mīlāja pirmo vēstuli.)

Sabiedriskā darbība sākās jau Grēvenes nometnē, kur veidojās Daugavas vanagu organizācija. 1948. gadā Anglijā notika Daugavas vanagu fonda (DVF) organizēšanas sanāksme, un pulkvedi Arvidu Skurbi ievēlēja par pirmo DVF priekšsēdētāju. Viņš aktīvi piedalījās Mančesteras, Stokportas un Barijas DV kopu dibināšanā, bet, kad Mančesteras kopa pārveidojās par nodaļu, bija pirmais valdes priekšsēdētājs, arī vēlāk vairākkārt ievēlēts par valdes priekšsēdētāju vai valdes locekli.

Kopš Latviešu nacionālās padomes Lielbritānijā nodibināšanas pulkvedis desmit gadus bijis tās loceklis.

Par izciliem nopelniem Daugavas vanagu organizācijas labā 1953. gadā Arvids Skurbe tika apbalvots ar DV zelta nozīmi.

Arvida vecāku ģimene bija ļoti reliģioza, Arvids pats visu dzīvi nekāds baznīcā gājējs nebija. Trimdā draudze kļuva par vienu no latviskuma saglabāšanas formām, par veidu, kā sajūst kopību ar savu tautu, un tāpēc baznīca Arvida dzīvē atkal ieņēma jo lielu vietu. Viņš roši piedalījās Mančesteras evaņģēliski luteriskās draudzes darbā, ilgus gadus bija draudzes priekšnieks, pēc tam — goda priekšnieks.

Pienāca pensijas gadi. Pulkvedim Skurbem atkal bija laimējies. Atšķirībā no tiem Latvijas armijas virsniekiem, kuru alga bija lode vai Sibīrija, viņš sagaidīja saulainas vecumdienas. Materiāli nodrošināts, viņš dzīvoja augsti attīstītā demokrātiskā valstī.

Un tomēr vecumdienās it īpaši nepieciešami kļuva tuvinieki, arvien vairāk sāpēja doma par zaudēto dzimteni, par nepiepildīto: «Mēs nāksim atpa-

kaļ.» Savulaik pulkvedis bija vēlējies vedeklu Austru un mazdēlu paturēt tuvumā, taču Austru Skurbe nesapratās ar Ženiju. Acīmredzot konflikts bija nopietns, jo Austru, otreiz apprecējusies, aizceļoja uz Austrāliju, pārtraukdama jebkādu sakarus ar Skurbes ģimeni. Tas sarūgtināja atlikušo Arvida dzīves daļu.

Londonā dzīvoja brālēns Teodors Strēlerts, ar kuru Arvids satikās. Pulkvedis roši sarakstījās ar radiem visā plašajā pasaulē. Galvenokārt tie bija radi no mātes puses — Kādes, kas 1939. gadā bija repatriējušies uz Vāciju un pēc tam izklīduši pa pasauli. Taču galvenā bija sarakste ar manu tēvu. Cik atšķirīgi bijuši brāļi spēka gados, tik vēlāk viņos atklājās daudz kopīga. Līdzīgas kļuva ne vien sejas. Mūzikas mīļotājam Ludvigam iecienītākā lasāmviela — militārpersonu un diplomātu memuāri, karavīrs Arvids kļuva dedzīgs simfonisko koncertu cienītājs. Būdam Londonā, viņš allaž izmantoja iespēju apmeklēt kādu koncertu, pastāvīgi klausījās radiokonzertus.

Varbūt atcerēdamies agrāk ne vienu vien reizi teikto: «Es jau no mūzikas nekā nesaprotu», Arvids pašironiski raksta brālim: «Papus skaitās Čaikovska, Šopēna, Šūmaņa, Vāgnera un Sibeliusa (tie bija arī mana tēva mīļākie komponisti. — A. S.) darbu pazinējs (man ir jāsmejas). Viņš paklusām izlasa angļu avīzēs koncerta recenzijas un runā arvien kā liels lietpratējs. Viņam tas izdodas, pateicoties labai atmiņai. To viņš dara, lai būtu kaut garīgs kontakts ar onkuli Lūsi.»¹²

1965. gadā gluži negaidot mira mans tēvs. Tas Arvidam bija neizmērojami smags trieciens; viņš nekādi nebija gaidījis, ka četrpadsmit gadu jaunākais brālis apsteigs viņu ceļā uz aizsauli. Pulkvedis raksta: «Nu jau pagājis labs laiks, ka neesmu Tev rakstījis, jo mums mājās valda drūms garastāvoklis. Visvairāk skumst papus par savu zaudēto draugu. Viņš jūtot smeldošu tukšumu sirdī, redzot bieži draugu sapnī, sēžot pie klavierēm. Katru dienu viņš runā par viņu un atzīstas, ka viņš lielā mērā ir iespaidojis tēvu saprast un mīlēt nopietno mūziku. Attaisnojās itāļu spriedums, ka visīsākais ceļš uz cilvēka iekšējām jūtām — sirdi — ir mūzikas skaņas un mīlestība.»¹³

Pēc tēva nāves bija jūtama īpaši cieša pieķeršanās mūsu ģimenei, līdzdzīvošana mūsu priekiem un bēdām.

Vienu priecīgu pārsteigumu mūža nogalē Arvids vēl piedzīvoja. Māsa Lilija kopš jaunības dzīvoja Berlīnē. Pēc atbrīvošanās no gūsta Arvids viņu bija meklējis un saņēmis maldinošu ziņu, ka Lilija gājusi bojā bombardēšanā. Tēvs neizskaidrojamā kārtā māsas nāvei nenoticēja. Tikai pēc tēva nāves, 1966. gadā, kad uz Latviju ciemos atbrauca tēva brālēns Ernsts Kāde no VDR, mēs uzzinājām, ka Lilija joprojām

¹² Vēstule L. Skurbem 1963. g. 20. febr.

¹³ Vēstule V. Skurbei 1971. g. novembrī.

dzīvo Rietumberlīnē. Ar Kādes radu palīdzību tika sameklēta adrese, mamma to paziņoja Arvidam. Prieks bija negaidīts un liels, pie pirmās izdevības Lilija apciemoja brāli Anglijā. Taču viņas dzīves ceļš drīz pēc tam noslēdzās.

Pulkvedis ar sievu kļuva veci. Arvien grūtāk bija rūpēties par sevi un māju. 1967. gadā Skurbes pārdeva īpašumu Mančesterā un apmetās Latviešu namā Almelijā.

Arvids turpināja piedalīties sabiedriskajā dzīvē, tomēr veselība vairs nebija agrākā, pasliktinājās dzirde, tika pārciesta smaga operācija. 1968. gadā Anglijas latviešu sabiedrība godam atzīmēja pulkveža Arvida Skurbes 80. gadu jubileju. Tika cildināti viņa nopelni, bija plašas publikācijas emigrācijas presē, bija svinības. Bet tajās neieradās mazdēls, nepiedalījās tuvinieki.

Arvids arvien sāpīgāk izjuta to, ka viņa mīļie ir tik tālu. Vienā no pēdējām vēstulēm Arvids lūdz, lai viņam kādas rindiņas uzrakstītu māsa Marija: «... tad es būšu pārliecināts, ka viņa mani nav aizmirsusi. Vienalga, kādā valodā. Es to lūdzu ļoti kā viņu, tā arī Valliju (manu māti — A. S.) — padariet man to prieku.»

Marija, mūžu nodzīvojusi Padomju Savienībā un gana skolota bailēs no sakariem ar ārzemēm, raizēdamās par bērnu un mazbērnu reputāciju, šos gadus brālim nebija rakstījusi ne rindiņas, lai gan mēs viņu allaž informējām, ko Arvids raksta, rādījām no Anglijas saņemtās fotogrāfijas.

Soreiz lūgums, viens no pēdējiem Arvida dzīvē, tika uzklauts, par to liecina pulkveža pēdējā vēstule: «Vērai¹⁴ un Vallijai mīļš paldies par kartiņām un arī par Marijas rindiņām. Man jau palika tik silti ap sirdi, ka viņa mani nav aizmirsusi, mums ar viņu bija tik daudz atmiņu, kā no bērntības, tā arī no tiem laikiem, kad viņa bija tikko apprecējusies.»¹⁵

Arvids ļoti priecājās, kad uz Almeliju dzīvot pārvācās brālēns Teodors Strēlerts ar kundzi. Sākumā viņi abi ar Teodoru laiku pavadījuši ilgās un laimīgās sarunās par jaunību, par Jelgavu, par radniekiem. Taču prieks nebija ilgs. Netiesājot cilvēkus, kuri visi jau ir viņsaulē, var teikt, ka drīz pārtrūka jebkādas attiecības starp Arvida un Teodora ģimenēm, domājams, abu kundžu psiholoģiskās nesaderības dēļ, jo būtu grūti iedomāties, ka ārkārtīgi komunikablais, satīcīgais, pieklājīgais, šarmantais Arvids, kas varēja saprasties ar visiem, būtu šīs nesaprašanās vaininieks. Ieilgušais konflikts ar cilvēkiem, ar kuriem jādzīvo vienā mājā un jātiekas ik dienu pie ēdamgalda, vecajam pulkvedim bija ļoti mokošs (un jādomā, ka Teodoram gluži tāpat). Taču Arvids ļoti mīlēja Teodoru, vienīgo radnieku, kas mūža galā atradās viņa tuvumā, līdz pat pēdējam brīdim viņš cerēja uz iz-

līgšanu; vēl divas dienas pirms nāves slimnīcā vaicājis Ženijai: «Vai kāds neieprasījās par mani?», ar to domādams Teodoru. Kad sieva atbildējusi noliedzīgi, vecais pulkvedis nav varējis novaldīt asaras.

Arvida dzīve, tāpat kā daudziem viņa paaudzē, bija traģiska. Viņš pieredzēja savas tautas ilgu piepildījumu — patstāvīgu valsti. Viņš bija tās labā cīnītājs un strādājis pēc labākās sirdsapziņas. Kā izcils karavīrs viņš pelnīti bija savas tautas cienījamāko cilvēku vidū — Lāčplēša ordeņa kavalieris.

Tad pamazām Arvids zaudēja visu — vispirms Lidiju, tad komandiera amatu, pēc tam — dēlu. Tad — dzimteni, mazdēlu, beidzot — brāli un māsu. Tās valsts, kurai viņš uzticīgi kalpoja, vairs nebija. Nežēlīgs ir dzīves likums, kas garajā mūža ceļā liek ik cilvēkam pakāpeniski zaudēt visu, kas viņam piederējis spēka gados. Taču līdz pēdējam elpas vilcienam paliek cilvēka pamatu pamats — dzimtene, paliek līdzdzīvošana bērnu un mazbērnu dzīvē, kur zeļ jauni spēka zari. Trimdiniekam Arvidam tā visa vairs nebija. Viņam bija vienīgi Ženija.

1972. gada marta sākumā sirmo pulkvedi ievietoja Herefordas slimnīcā ar sirdsdarbības traucējumiem. No slimnīcas viņš vēl sūta sveicienus DVF delegātu kopsapulcei, kurā tiek rezumēti iepriekšējā gada darba rezultāti. 19. martā Ženija raksta par Arvida smago stāvokli, vēstuli beidzot ar vārdiem: «Sagatavoties uz to sliktāko es vēl ne spēju.»¹⁶

1972. gada 22. martā pulkvedis Arvids Skurbe, kā teikts vienā no daudzajiem nāves sludinājumiem, tika aizsaukts visaugstākā pavēlnieka rīcībā.

Saskaņā ar Anglijas tradīcijām aizgājējs kremēts Herefordā 28. martā. Sēru ceremoniju vadīja Mančesteras draudzes mācītājs A. Putce, prāvests R. Mužiks. Pie Arvida Skurbes zārka nestāvēja viņa mazdēls.

30. jūnijā Arvids Skurbe guldīts Brukvudas kapos, 45 jūdzes no Londonas. Lūk, neliels šo kapu raksturojums «Londonas Avīzē»:

«Šai vasarā pāiet 20 gadi, kopš nodibināti Brukvudas latviešu kapi. Tos iecerēja un izveidoja prāvests Edgars Bergs, Rīgas brāļu kapu komitejas ilggadīgais priekšsēdis un izveidotājs. 1960. gadā Brukvudā iesvētīja centrālo kapu pieminekli, kas kalts Portlandes akmenī pēc prof. Dr. arh. Paula Kundziņa meta.

Brukvuda kļuvusi par latviešu svētceļojumu vietu. Tur iegriežas latvieši no Anglijas un citām Eiropas zemēm, arī no Amerikas.

Kapsētā mūža dusas atraduši latvieši no visām dzīves takām. Tur dus sūtnis Kārlis Zariņš, prāvests Edgars Bergs, virspriesteris Antons Grāmatiņš, prof. Dr. med. Jēkabs Alksnis, prof. Dr. ek. Jānis Kārklīņš, astoņi lāčplēši, jūras

kapteiņi, skolotāji, valsts un pašvaldības darbinieki, zemkopji, strādnieki un citi, kopā 160 latviešu. Visus vieno krusta zīme, kas no centrālā pieminekļa paceļas pāri visiem, ar uzrakstu «Svēta dusa Dieva ļaudīm».¹⁷

Par vīra apbedīšanu Ženija raksta: «Es domāju izvest to klusi. Pie apglabāšanas tikai mācītājs un daži draugi, bet iznāk citādi. Gribēja piedalīties organizācijas un visi londonieši.»¹⁸

Attēlojot piemiņas mielastu Londonas Latviešu mājā, Ženija raksta: «Tur viņu atcerējās kā labu, sirsnīgu, nopelniem bagātu, tautai un draudzībai uzticīgu cilvēku.» Un piebilst: «Un tā ir taisnība. Sākums mums šeit bija ļoti grūts un viņam sevišķi, jo viņš jau atbrauca šeit 13 gadu jaunāks (acīmredzot pārrakstīšanās kļūda, vajadzētu būt «vecāks» — A. S.), lai nostrādātu grūti savu pensiju, bet viņš nekad nesūdzējās, bija ļoti pieticīgs. Un ar savu prasmi mierināt un humoru viņš manu dzīvi darīja vieglāku un ar savu izpalīdzību arī citiem.»¹⁹

Šajās sēru dienās Ženijai palīdzēja Daugavas vanagi. Tagad, ar gadu desmitu nokavēšanos, gribu izteikt DVF Anglijas organizācijai pateicību par to palīdzību un gādību, ko saņēma Eizēnija Skurbe savā bēdu laikā.

Ženijai ļoti patika mana tēva kapa plāksne (tēlnieks M. Zauris), viņa gribēja Arvidam tādu pašu, tikai no pelēka granīta un ar Lāčplēša ordeņa zīmi. Jācer, ka viņas iecere realizējās. Vēl dažas vēstules saņēmām no Ženijas, bet dzīve bez Arvida viņai izrādījās pārāk smaga nasta. Neizturēja viņas prāts, neizturēja sirds, un drīz vien arī Ženija izbeidza šīs zemes gaitas.

Beidzot piezīmes par pulkvedi Arvidu Skurbi, palikuši neatbildēti jautājumi. Kur atrodas pulkveža personiskais arhīvs? Kur ir viņa ordeņi? (Savu mantu Ženija bija novēlējusi baznīcai.) Kur mīt Raitis Skurbe? Vai viņš vēl saucas tēva un vectēva uzvārdā? Vai viņš zina par savu slaveno vectēvu un lepojas ar to?

Pulkvedis Arvids neizpildīja brālim solīto — viņš neatgriezās. Tā nav viņa vaina, ka viņš apgūlies Brukvudas, nevis Rīgas Brāļu kapos. Tā ir daļa no tautas likteņa.

«Tas dvēseļu putenis gaisā, kad
Ziemsvētki, ceļas viņš tad,
Pār Latviju gaudo un griežas, un
nenobeigs gaudot nekad.»

(E. Virza «Nakts parāde»)

Lai gan šie dzejnieka vārdi tika vērtīti Ziemsvētku kauju varoņiem, tajā dvēseļu putenī, kas nāk apraudzīt savu dzimteni, jau sen ievijušās visu citu karavīru dvēseles. Arī vecā pulkveža dvēsele. Arvidam Skurbem ir jāatgriežas — aviācijas pulka vēsturē, Latvijas armijas vēsturē, tautas vēsturē.

¹⁷ I. Brukvudas 20. gadi. Londonas Avīze, 1972. g. 30. jūn.

¹⁸ E. Skurbes vēstule V. Skurbei 1972. g.

¹⁹ Turpat.

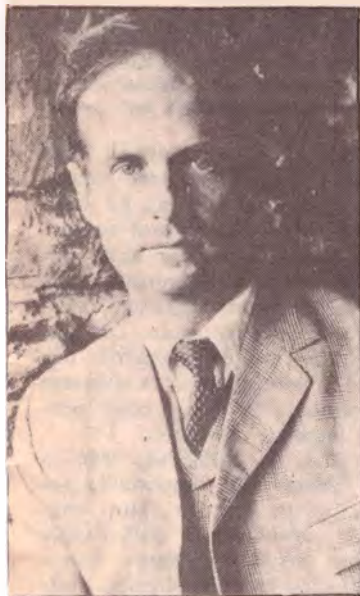
¹¹ Māstīca Vera Ģirupniece.

¹⁵ Vēstule V. Ģirupniecei un V. Skurbei 1972. g. 24. janv.

¹⁶ E. Skurbes vēstule V. Skurbei 1972. g. 19. martā.

Grāfs Nikolajs Tolstojs ir lielā krievu rakstnieka Ļeva Tolstoja pēctecis, cēlies no Tolstoju dzimtas senākā atzara. Mācījies Velingtona koledžā un Dublinas Trīsvienības koledžā, studējis vēsturi un politiku, sarakstījis vairākas grāmatas — arī ārkārtīgi augsti novērtētās «Jaltas upuri» [Victims of Yalta] un «Stalīna slepenais karš» [Stalin's Secret War]. Pārējie darbi: «Ļaunuma skolas nodibināšana» [The Founding of the Evil Hold School], «Garo nažu nakts» [Night of the Long Knives], «Pustrakais lords» [The Half-Mad Lord], «Tolstojs» [The Tolstoys], «Izziņa Merlinam» [The Quest for Merlin]. N. Tolstojs ir Karaliskās literatūras biedrības loceklis, bieži uzstājas presē un TV. Precējies, kopā ar sievu angļieti un četriem bērniem dzīvo Berkšīrā.

Šogad žurnāls «Avots» iepazīstinās lasītājus ar fragmentiem no N. Tolstoja grāmatām «Jaltas upuri» un «Ministrs un slepkavības».

1944. gadā zviedri izdeva Padomju Savienībai baltiešu leģionārus. Tas ir vienīgais rietumnieku nodevības fakts, ko atspoguļojusi mūsu prese. Arī šoreiz mēs neesam izredzētie, un zviedri šajā ziņā nav bijuši izņēmums — lai piedod tās manas paaudzes bērnu vecmāmiņas, kas līdz pēdējai mūža stundai vēl 60. gados gaidīja ienākam angļus vai amerikāņus, Trumenu uz balta zirga un tāpēc neļāva saviem mazbērniem stāties pionieros vai komjaunatnē. Viņas nezināja, ka jau 30.—40. gados bija slēgts vēl nebijušas apjoma tirdzniecības darījums ar valstīm un tautām. Grandiozās operācijas gaitā, kā paredzēja Teherānas — Jaltas — Potsdamas līgumi, gāja bojā vai tika lemti nožēlojamai eksistencei miljoniem cilvēku. (Mēs neko nezinām arī par pretējo akciju — ebreju izdošanu, ko veica PSRS, sākoties karam.)

Pašlaik visā pasaulē daudz raksta par vienotu miermīlīgu, depolitizētu Eiropu. Bet kā ir patiesībā? Vai mēs jau esam kļuvuši tik draudzīgi? Ja runājam par latviešiem, vai mēs, maza tauta būdami, pazīstam pārējās Eiropas mazās tautas, kas arī pretendē uz valstiskumu, vai vispār zinām, kādās valodās tās runā? Vai mēs kaut vai zinām aptuveni XX gadsimta Eiropas vēsturi? Jo pagaidām apvienojas nevis tautas, bet gan vara un kapitāls, tādēļ ka «tirgus necieš nacionālās un teritoriālās atšķirības.» Jo notiek vēl viena pasaules pārdalīšana, un neviens nevar zināt, vai Reikjavikā — Maltā — Helsinkos nav lemts arī kas zemisks, ko mēs varbūt uzzināsim tikai pēc četrdesmit pieciem gadiem. Teherānas — Jaltas — Potsdamas spriedumu izpildīja precīzi, un tas vēl nav atcelts — ne Baltijai, kuras likteni izlēma jau agrāk, ne

Polijai, Čehoslovākijai, Ungārijai, Rumānijai, Bulgārijai un pat ne Dienvidslāvijai, kuras pašreizējās iekšējās pretrunas, tāpat kā Rumānijas notikumos, tiek veicinātas ar svešzemju katalizatoriem (izmantojot to, ka daļa valsts iedzīvotāju, galvenokārt serbu tautības, ir pāreizticīgie, spēlējot uz reliģijas un kirilicas kārtis).

Bet, ja visu izlemj jau iepriekš un «no augšas», kur tad ir izeja? Vai tiešām tautām allaž jāpakļaujas augstāko politikas līderu manipulācijām?

Kā sacījis Bertrands Rasels, «vienīgais iespējamais veids, lai pārāudzīnātu politiku kā šķiru, ir ļaužu politiskā un psiholoģiskā izglītošana, lai viņi varētu šo krāpšanu atklāt.» Tieši tāpēc mums labi jāzina ne vien pašiem sava, bet arī savu likteņa biedru pagātne un tagadne.

Laima Žihare

NIKOLAJS TOLSTOJS MINISTRS UN SLEPKAVĪBAS

Veltīts mūsu mīļajai meitai Aleksandrai, dzimušai 1973. gada 14. jūlijā

Kopš manas grāmatas «Jaltas upuri» publicējuma 1978. gadā ir vispārzināms, ka Rietumu sabiedrotie no 1944. līdz 1947. gadam izdeva Stalīnam apmēram septiņus miljonus Austrumeiropas — to vidū arī vairāk nekā divus miljonus padomju bēgļu, ko kara vētra bija aiznesusi Viduseiropā un Rietumeiropā. Lielākā daļa šo cilvēku tika vai nu nogalināti, vai arī nosūtīti uz bēdīgi slavenajām GULAGa nometnēm. Akcija notika saskaņā ar vienošanos, ko 1945. gada februārī Jaltas konferencē parakstīja britu, amerikāņu un padomju ārlietu ministri. Absurda un nožēlojama, kā vairums cilvēku mūsdienās uzskata šo rīcību, tā sekoja lēmumiem, ko pieņēma augstākajos līmeņos, pārstāvot Lielbritānijas un Savienoto Valstu valdību oficiālo politiku. Šis milzīgās tragēdijas hronizēšana bija ļoti darbietilpīgs process, tas ietvēra plašus pētījumus britu valdības arhīvos un tikšanās ar neskaitāmiem aculieciniekiem dažādās pasaules valstīs. Mans uzdevums bija sakārtot pierādījumus, cik vien precīzi iespējams — es atstāju lasītāja ziņā iespēju interpretēt un secināt.

Jau tikko iesākot darbu, mani satrieca kāda acīm redzama nepareizība. Jaltas vienošanās attiecās uz padomju pilsoņiem. Kā varēja notikt, ka 1945. gada maijā Austrijā dislocētā Lielbritānijas armija izdeva Padomju Savienībai daudzus virsniekus kopā ar ģimenēm, kas nekad nebija bijuši padomju pilsoņi? Piemēram, kazakus, kuri emigrēja jau 1917. gada revolūcijas laikā. Piemīnēsim kaut vai atamanu Pēteri Krasnovu, kura melodramatiskie, pirmskara emigrācijā sarakstītie romāni rosināja manu jaunekļa gadu fantāziju. Viņu kopā ar ievērojamākajiem likteņbiedriem Maskavā pakāra, bet pārējie viņa tautieši gandrīz visi tika nošauti vai gāja bojā darba nometnēs.

Līdz šim iznākušās grāmatas, kas stāstīja par grandiozajām piespiedu repatriācijām — to autori bija polis Mackevičs, anglis Hakslijs-Blaizs (Huxley-Blythe) un amerikānis Epšteins — diezgan argumentēti pierādīja, ka tās bijušas tikai daļa no lielākas akcijas, ko veica lielā steigā un diezgan jucekļīgi. Tāds ir pusoficiālais viedoklis. Lordu palātā 1976. gada 17. martā Lords Henkijs (Hankey), bijušais Ārlietu departamenta darbinieks, izteica ļoti lielu nožēlu, ka «1945. gada vasaras ārkārtīgajā haosā, kad ap 7 miljoni daudzu tautību civiliedzīvotāju un karagūstekņu repatriējās

* Nikolai Tolstoy. «The Minister and the Massacres», Century Hutchinson Ltd. London, Melbourne, Auckland, Johannesburg, 1986.

no Vācijas un Austrijas 20 mēnešu laikā, britu un amerikāņu militārajām varas iestādēm nebija iespējams izskatīt visus individuālos gadījumus. Tika pielautas dažas bēdīgas kļūdas».

Tomēr, pārļapojojot svarīgākās britu militārās hronikas un tiekoties ar akcijās iesaistītajiem kareivjiem, es drīz vien nācu pie secinājuma, ka «gadījuma» teorija ir nepārliecinoša. Šķita, ka mēs apdzīvojam divas dažādas pasaules: vienu — iedomāto, bet otru — traģisko realitāti.

Pēc tam, kad nāca klajā «Jaltas upuri», mani uzmeklēja daudzi dienvidslāvu emigranti, mudinādami rakstīt par saviem tautiešiem, ko piemeklējis līdztīgs liktenis, — viņi tika izdoti komunistiem tajā pašā laikā, kad risinājās kazaku traģēdija. Es ļoti jutu viņiem līdzi, taču biju spiests atbildēt, ka Dienvidslāvija oficiāli neesot bijusi Jaltas vienošanās objekts un ka esmu specializējies Krievijas lietās.

Tad pēkšņi mans draugs Deivids Floids par šo tematu uzrakstīja interesantu apceri, kas 1979. gada beigās tika publicēta žurnālā *Now!*. Es lasīju diezgan skeptiski, kamēr nonācu pie Ārlietu departamenta oficiālā pārstāvja paziņojuma: «Slovēņu un pārējo dienvidslāvu vienību izdošana Austrijā, ko veica 8. armija, bija bēdīga kļūda.» Frāze «bēdīga kļūda» piesaistīja manu uzmanību. Divas «bēdīgas kļūdas», kas izdarītas vienā laikā, vairs nevar uzskatīt par nejašu apstākļu sakrītību. Es sapratu, ka dienvidslāvu traģēdija bija ne vien obligāti jāpēta, tā varēja atklāt jaunus nišanses manos meklējumos, kas jau šķita nonākuši strupceļā.

Turpmākie pētījumi atklāja, ka tikuši veikti rūpīgi piesardzības pasākumi, lai garantētu, ka padomju puse atguvusi savus visnelabojamākos ienaidniekus, un tikpat prasmīgas akcijas īstenotas, lai šīs operācijas aspekts netaptu zināms ārpus britu Piekta korpusa. Īsi sakot, fakti liecināja, ka traģēdijas cēloņi nav vis juceklis vai pārskatīšanās — kā viegli varēja gadīties tālaika haotiskajā situācijā —, tā bija plānota un izpildīta caur un caur ļoti rūpīgi, piesardzīgi un apzināti. Kādi bija sabiedroto rīcības motīvi? Skaidrs, ka pašradīts briesmīgs noziegums, cenšoties noslēpt vainīgo personu. Slepkavībai vajadzīgs slepkava, un konspirācijai — konspirators. Es turpināju meklējumus. Jāatzīstas, ka jutos cieši saistīts ar kazaku lietu, kuru rindās mans vectēvs cīnījās pret boļševikiem 1918. gadā pilsoņu karā. Patiešām, liktenis arī man varēja būt lēmis, ka ar laipna austriešu sarkankareivja starpniecību 1939. gada rudenī es un mana māsa Nataša būtu tikuši internēti Austrijā, un attiecīgi astoņu un desmit gadu vecumā atradušies kazaku nometnē pie Līncas 1945. gadā. Tā kā kazaku pretinieki neņēma vērā nedz savu upuru vecumu, nedz dzimumu, mēs abi būtu nodoti SMERSH rokās pie Jūdenburgas Austrijā. Tas varbūt izklausās patētiski, taču es nebūt nepārspīlēšu, teikdams, ka jutu pienākumu atklāt tos, kas bijuši vainīgi tik daudzu neaizsargātu cilvēku bojāejā.

Kazaki nāk

«Angļi augstu vērtē un ciena savus pretiniekus un nekādā gadījumā nedara pāri karagūstekņiem. Karš ir beidzies. Uzvarētājiem un uzvarētiem steidzīgi jāpārkaļ zobeni lemešos un jāķeras pie mierīgas dzīves celtniecības.» (Ģenerālmajors Roberts Arbutnots (Arbuthnot), 78. kājnieku divīzijas komandieris, Uzvaras diena, 1945.)

10. maijā majoru Henriju Hovardu no Pirmā karaliskā strēlnieku pulka apmeklēja vācu ģenerālis Panvics (Pannwitz), kurš ieradās, lai nokārtotu 15. kazaku kavalērijas korpusa padošanos. Korpusa sastāvēja no antikomunistiski noskaņotiem kazakiem, kas dienēja vērmahtā, lai (kā viņi būtu vēlējušies) atbrīvotu Krieviju no Staļina diktatūras. 1943. gadā Mlavā, Ukrainā, tika ierīkota nometne, kur visus vācu dienestā iekļautos kazakus organizēja par pilntiesīgu kaujas vienību. Vairums komandējošā sastāva bija vācu vai austriešu kavalēristi no aristokrātiskām ģimenēm, un jau pašā sākumā korpusa vadībā tika iekļauti daudzi baltēmiģanti no Belgradas, Parīzes un Berlīnes, kas priecājās par izdevību atkal doties cīņā pret boļševikiem.

Jau drīz vien ģenerālis Panvics un viņa virsnieki pārliecinājās par kazaku militārā amata prasmi. Par vienības instruk-

toru nozīmēja pulkvedi Aleksandru fon Bosi (von Bosse), baltvācieti, kurš runāja krieviski.

Jauniesaucamajiem ļoti patika diekvalpojumi, ikvienā pulkā bija pareizticīgo mācītājs. Daudzi no tiem, kas skolā bija gājuši Padomju Savienībā, nebija kristīti, iegūdami tādus eksotiskus vārdus kā Maija, Traktors, Oktobris vai Ninele ('Lenin', otrādi rakstīts), nu tika nokristīti tradicionālajos krievu vārdos.

Kora dziedāšana un kazaku dejas, parasti kopā ar degvīna dzeršanu, pulkā bija iemīļota izklaidēšanās. Svētdienās un svētku reizēs vīri, entuziasma pilnu saucieni un vētrainu aplausu pavadīti, izpildīja slaveno «dzigitovku». Vakari, ko rīkoja dažādās vienībās, parasti beidzās ar traku dzeršanu, ko noteikti vajadzēja pārraudzīt, sevišķi, ja sākās šaušana, kas, lai gan bija daļa no spēles, vācu virsniekos simpātijas neizraisīja. Tomēr nelaimes gadījumi nenotika.

Arī disciplīna tika ievērota tradicionālā kazaku manierē: siltudzīnājumā ar mūsu ierašām kazaku komandieri lietoja ļoti stingrus sodus. Parastākais no tiem bija ieslēgšana uz trim dienām tumšā karcerī pie maizes un ūdens. 5. Donas pulka komandieris pat piekopa miesas sodus, tomēr viņš bija ļoti populārs un nekad nerunāja par saviem padotajiem citādi kā par «bērniem».

1943. gada septembrī kazaku korpusa saņēma pavēli ieiet Dienvidslāvijā, lai savas īpašās iemaņas partizānu karā izmantotu cīņā pret Tito armiju. Kareivji jutās visai vīlušies, ka izpaliel iespēja — kā viņi būtu vēlējušies — karot pret saviem vecajiem padomju ienaidniekiem. Tomēr kazaki ir audzināti cīņai, un viņu pretinieki vismaz bija sarkanie. Mēneša beigās pulks ieradās Horvātijā, kur saņēma uzdevumu apsargāt ceļus un dzelzceļus, kas veda no Zagrebas uz Belgradu. Lai gan kazaki nepazīna vietējos apstākļus un nebija pieraduši pie cīņām kalnainā apvidū, viņi drīz vien varēja mēroties spēkiem ar tik daudz lielītajiem Tito partizāniem. Partizānus bieži pārņēma panika, vien padzirdot par kazaku tuvošanos.

Teorētiski kazaki bija kā Horvātijas — fašistiskās Vācijas vasalvalsts — sabiedrotie. Taču faktiski viņi simpatizēja saviem ticības brāļiem — pareizticīgajiem serbiem, kuru baznīcām bieži vien uzbruka horvātu ustaši*. Galu galā kazaki noslēdza neoficiālu neuzbrukšanas līgumu ar serbu četņniekiem**, kuru vadīja ģenerālis Mihailovičs un kuri reizē cīnījās arī pret saviem vācu pavēlniekiem. Tik neparasta vienošanās kļuva iespējama tāpēc, ka korpusā dienējošie vācu virsnieki juta dziļas simpātijas pret kazaku tautu un lietu un lielākoties nosodīja Hitlera apmāto ideju uzskatīt visus krievus par vergu nāciju.

1945. gada pavasarī piepildījās 15. kazaku kavalērijas korpusa ilgi lolotais sapnis — tikties ar Sarkano armiju kaujas laukā. Vācu armijas kreisajā flangā Ziemeļhorvātijā viņi ar izmisīgu varonību cīnījās pret padomju un bulgāru vienībām, atsitot ienaidnieka uzbrukumus un sagādājot tam smagus zaudējumus. Kad kļuva zināms par Vācijas kapitulāciju, ģenerālim Panvicam izdevās atvilkt savus spēkus no frontes un sākt pārgājienu rietumu virzienā. Tajā pašā laikā, kad pāri Loibla (Loibl) pārejai virzījās slovēņu spēki, divas kazaku korpusa divīzijas iegāja Austrijas teritorijā apmēram 60 kilometrus uz austrumiem pie Lavamīdes. No turienes viņi devās uz priekšu, lai satiktu tuvāko britu vienību, kurai bez iebildumiem padēvās.

11. maijā kazaki nolika ieročus laukā pie Felkermarktas (Völkermarkt) un turpināja virzīties uz vietām, kur briti bija ļāvuši izveidot nometnes. Kopā ar atvieglojumu, ka izdevies izvairīties no krišanas Staļina vai Tito armijas gūstā, augstākie vācu komandieri izjuta pamatotas bažas par britu nodomiem nākotnē. Kad ģenerālis fon Panvics palūdza majoru Čārlzu Viljē, sevišķo uzdevumu virsnieku, kura gūstā viņš atradās, lai tas aizliek kādu vārdu Piekta korpusa štābā, Viljē paziņojis, ka neko nevarot solīt un lai pagaidām, kamēr pienāksot turpmāki rīkojumi, kazaki klusi un mierīgi sēžot ieradītajās nometnēs.

Kara beigās 15. kazaku kavalērijas pulks bija viens no divām galvenajām kazaku militārajām vienībām, kas krita britu Piekta korpusa un astotās armijas gūstā. Sabiedroto militārā izlūkošana zināja, ka kopš 1944. gada beigām Ziemeļitālijā eksistē vēl viena vienība — tā sauktā kazaku divīzija. Britu aģenti bija ziņojuši par dažām sīvām sadursmēm starp kazakiem un vietējām itāliešu pretošanās kustības grupām.

* Horvātijā un Slovānijā ir katolīcīgas zemes; ustaši — horvātu nacionālsociālisti.

** Cetņnieki — serbu nacionālsociālisti.

Kara pēdējā nedēļā, kad Astotās armijas vienības veica pēdējo uzbrukumu Triestei un — ziemeļu virzienā — Austrijai, briti baidījās, ka šie kazaki vārētu izrādīt pretošanos. 6. maijā pulkvežleitnants Aleks Malkolms no astotās argīliešu* vienības un Sazerlenda komandētie skoti saņēma pavēli virzīties uz priekšu līdz Taliamento (Tagliamento) un nelielajai pilsētiņai Tolmeco (Tolmezzo) Karnijas Alpos, kur, kā ziņoja, uzturoties kazaki. Gaidāmai tikšanās reizei bija arī ironisks aspekts — skotu hailendieši** britu impērijā pēdējo gadsimtu gaitā pieredzēja tādu pašu likteni kā kazaki impēriskajā Krievijā. Tomēr, ar uzbrukšanas pavēli ieradusies Tolmeco, argīlieši atklāja, ka kazaki mainījuši nometnes vietu — iespējams, atgriezušies Austrijā.

Izrādījās, kazaki patiešām bija šķērsojuši kalnus Austrijas pusē. 8. maijā neliela kazaku delegācija ar automobili ieradās Tolmeco, turēdami rokā baltu karogu. 36. britu kājnieku brigādes štābs atradās ēkā, kas vēl tikai pirms nedēļas piederēja kazaku vadībai. Brigādes štābā tajā brīdī atradās divīzijas komandieris ģenerālmajors Roberts Arbutnots, kas ienācējus saņēma ar pieklājīgu modrību. Delegācijā bija trīs cilvēki: slaidais, izskatīgais ģenerālis Vasiljevs, dienējis Krievijas imperiālajos gvardos, jaunais Nikolajs Krasnovs, tuvs radnieks vienam no izcilākajiem Krievijas pilsoņu kara varoņiem — ģenerālim Pēterim Krasnovam, un Olga Rotova, krievu emigrante no Dienvidslāvijas. Olga bija labi apguvusi angļu valodu, strādājot Standard Oil Company, un sarunās piedalījās kā tulks.

Ģenerālis Vasiljevs izskaidroja Kazachi Stan (kā dēvēja viņu nometni) situāciju. Kazaku galvenais pretinieks esot bolševiki, pret kuriem viņi vēloties atjaunot cīnīgu, cik ātri vien iespējams. Arbutnots izvairījās no tiešas atbildes uz šo ambiciozo lūgumu, paskaidrodams, ka vispirmām kārtām kazakiem esot jānoliek ieroči.

— Tātad jūs uzskatāt kazakus par karagūstekņiem? — jautāja ģenerālis Vasiljevs.

— Nē, — Arbutnots atbildēja. — Gūstā krīt kaujas laukā; mēs uzskatām, ka jūs esat padevušies brīvprātīgi. Tālāk ģenerālmajors paskaidroja, ka briti respektējot cienījamu pretinieku un nekad neizturoties pret gūstekņiem rupji. Karš esot beidzies, pienācis laiks pārkalēt zobenus lemešos un sākt celt jaunu, miernīlīgu pasauli.

Tajā brīdī istabā ienāca vēl viens britu virsnieks, 36. kājnieku brigādes komandieris Džofrejs Masons (Musson), kas izrādījās vairāk informēts par savu komandieri. Viņš apliecināja, ka tiekot pieprasīta tūlītēja kazaku atbrūņošana un ka viņš ieradīšoties nometnē nākamajā rītā, lai visu nokārtotu. Arbutnots ieaicināja apmeklētājus blakustelpā, kur viņiem pasniedza pusdienas. Kad galds bija klāts, Arbutnots sarunu ievirzīja brīvākā gultnē. Ģenerālmajors painteresējās, kā pilsoņu kara veterānu grupā gadījies jaunais Krasnovs. Nikolajs paskaidroja, ka viņš emigrējis no Krievijas jau bērnībā kopā ar vecākiem un vēlāk dzīvojis Dienvidslāvijā. Ieguvis militāro izglītību, Nikolajs dienējis Dienvidslāvijas karaliskajā armijā un nokļuvis vāciešu gūstā 1941. gadā. Vācieši viņam piedāvājuši pievienoties brīvprātīgo armijas vienībai, kas karoja Ziemeļāfrikā, taču viņš atteicies cīnīties pret Lielbritāniju — Krievijas sabiedroto Lielajā karā. Kopā ar savu tēvu un «vectēvu» (faktiski, tēvocis), slaveno atamanu Pēteri Krasnovu, viņš pievienojies tautiešiem no Kazachi Stan.

Ģenerālis Arbutnots jutās ārkārtīgi pārsteigts, ka neviens no krievu apmeklētājiem nebija PSRS pilsonis, nedz arī viņi bija ko būtisku darījuši ienaidnieka lietās labā. Taču pārdomām vairs neatlika laika, jo atgriezies brigadieris Masons paziņoja, ka delegāciju gaidot bruņots eskorts, lai pārvestu pāri Plekenas (Plöcken) pārejai. Pasniedzis Olgai dāvanu — saimīti ar tēju, cukuru, šokolādi un cigaretēm, Arbutnots pavadīja viesus līdz automobilim, kas gaidīja uz ielas.

Šķiroties Olga nenocietās, nepajautājusi, kādi esot ģenerālmajora personiskie uzskati par bolševikiem.

— Neko īpaši pozitīvu es nedomāju, — Arbutnots atbildēja. — Taču šobrīd viņi ir mūsu sabiedrotie.

— Bet kā jūs varat viņiem uzticēties, — Olga drosmīgi turpināja, — zinādami viņu centienus destabilizēt situāciju britu Indijā, pat pēdējā kara laikā?

— Jā, tiesa, — Arbutnots lakoniski atteica, — bet pašreiz viņi vienalga ir mūsu sabiedrotie, ja ne pat draugi.

Pusdesmitos vakarā delegācija atgriezās kazaku mītnē Ketšahā (Kötschach) un steidzās notikušo atstāstīt Nikolaja Krasnova «vectēvam». Vecais ģenerālis Pēteris Krasnovs bija ievērojama persona, ko viņa tautieši ļoti godāja. Cēlies no senas Donas kazaku dzimtas, Lielajā karā ar izcilību komandējis kavalērijas korpusu austrumu frontē. Tobrīd viņš bija jau 76 gadus vecs. Pārliecināts kazaku nācijas vēsturisko tradīciju atbalstītājs, Trešā kavalērijas korpusa komandieris, ko 1917. gada oktobrī Kerenskis norīkoja apspiest bolševiku savvērestību Petrogradā. Diemžēl Krasnova karaspēks sāka brāļošanās ar padomju jūrniekiem, Kerenskis bēga, un ģenerālis atvilka spēkus uz kazaku teritorijām Dienvidkrievijā. Tur viņu ievēlēja par atamanu Donas kazaki, kas cīnījās pret bolševikiem līdz pat 1919. gadam. Vēlāk, emigrācijā būdams, Krasnovs sarakstīja vairākus pretpadomju romānus, bet, kad izcēlās karš, sadarbojās ar citiem ievērojamiem baltēmiem, izlatot pretpadomju propagandu. Kad karadarbība tuvojās finišam, viņš devās uz Itāliju, kur piebiedrojās saviem tautiešiem Tolmeco 1945. gada februārī.

Lai gan britu ģenerāļi delegāciju bija uzņēmuši laipni, ģenerālis Krasnovs izjuta nopietnas bažas. Tā kā kazaki tomēr kaut kādā veidā bija sadarbojušies ar ienaidnieku, gūstītāji pret viņiem diez vai juta īpašas simpātijas. Tomēr britu militārajai pavēlniecībai vajadzēja izskaidrot Kazachi Stan īpašo situāciju.

Pēc tam, kad Krasnovs atstāja Dienvidkrieviju 1919. gadā, viņš kalpoja ģenerālim Judeničam Petrogradas frontē — tajā laikā, kad jaunās Baltijas valstis cīnījās pret bolševiku invāziju. Briti toreiz palīdzēja slikti apbruņotajiem baltiešiem, un Baltijas landesvērā dienēja arī jauns virsnieks, kas bija piekomandēts no 17. gvardiem — majors Herolds Aleksandrs (Harold Alexander). Krasnovs tajā laikā bija personiski pazīstams ar Aleksandru, un nu šķita, ka laimīgas nejaušības dēļ viņa vecais paziņa, impēriskās Krievijas Sv. Annas ordeņa kavalieris, komandē sabiedroto armijas, kā rokās vecais ģenerālis un viņa biedri atradās.

Krasnovs nekavējoties sēdās rakstīt vēstuli feldmaršalam Aleksandram, izklāstot apstākļus, kuru dēļ pa visu pasauli izsvaidītie bēgļi no bolševiku terora bija nonākuši vietā, kas atradās tik tālu no viņu dzimtenes. Vecais ģenerālis atgādināja, ka viņi kopā cīnījušies pret komunistiem Krievijas pilsoņu karā, un lūdza Aleksandra komandētos britu spēkus aizstāvēt kazaku zemi pret padomēm, kā arī nodot savai valdībai lūgumu piešķirt visiem kazakiem bezpavalstniecības politiskā bēgļa statusu.

Pēdējie divi vārdi kazaku pašreizējā situācijā nozīmēja visvairāk. Ar sentimentalitāti kara laikā reti var gūt panākumus, taču bija gaidāms, ka briti droši vien centīsies ievērot starptautiskos likumus. Kazaki būtu mierā ar jebkuru likteni, tikai lai nebūtu jāatgriežas Padomju Savienībā. Tiem, kuri bija padomju pilsoņi, allaž vajadzēja turēt prātā, ka padomju valdība pieprasīs viņu atgriešanos. Bet baltēmiem, tādēim kā Krasnovs, ģenerālis Vasiljevs un Olga Rotova, taču nevajadzēja bažīties par varbūtību tikt «nosūtītiem atpakaļ». Viņi nekad nebija dzīvojuši Padomju Savienībā, jo lielākoties bija atstājuši dzimteni ar britu vai amerikāņu karakuģiem 1919. un 1920. gadā, kad Sarkanā armija beidzot pakļāva Dienvidkrieviju. Kopš tā laika šie cilvēki kā trimdinieki dzīvoja Belgradā, Minhenē, Parīzē, Berlīnē. Viņi nekad nebija bijuši padomju pilsoņi, un viņiem vai nu nebija pavalstniecības un tika izdotas Nāciju līgas pasēs (t. s. Nansenā apliecības), vai arī viņi bija kļuvuši par pilsoņiem savās mītnes zemēs. Faktiski visi par divdesmit pieciem gadiem jaunākie jau bija dzimuši ārzemēs.

Vācu ieceltais Kazachi Stan atamanis ģenerālis Domanovs pirms tam dienēja Sarkanajā armijā. Taču lielākā daļa — apmēram 68 procenti viņa kolēģu virsnieku — bija vecie

* Argīlieši — Argīlštras iedzīvotāji. Argīlštra (Argyllshire) — grāfiste Skotijā.

** Highlands — Skotijas Z un ZR daļa.

emigranti. Kazaku nometnē atradās arī daudz sieviešu un bērnu. Šķiet, ka no apmēram 25 000 kazakiem, kas padevās 36. kājnīku brigādei, 3000 vai vairāk bija citu valstu pilsoņi.

Ne ģenerālis Krasnovs, nedz arī kāds cits no vecajiem trimdiniekiem necentās vairīties no likteņa, kāds varēja gaidīt viņu biedrus ar padomju pavalstniecību. To apstiprina kā britu, tā kazaku arhīvi. Tieši otrādi — minēts, ka vecie un jaunie emigranti bijuši saliedēti un visi vēlējušies tikt uzskatīti par bēgļiem bez pavalstniecības. Krasnova vēstule aizceļoja uz ģenerāļa Arbutnota divīzijas ģenerālštābu, taču skaidrs, ka atbilde tik ātri nebija gaidāma.

Nākamajā rītā brigadieris Masons ar savu štābu ieradās Keišahā, lai apspriestos ar Domanovu un pārējiem kazaku vadoņiem. Gaisotne atkal bija draudzīga un saprotoša, abas puses vienojās, ka kazakiem jādodas uz ziemeļiem un jāizveido nometne Dravas ielejā pie Līncas (Lienz) pilsētas. Nedaudz tālāk, starp Oberdrauburgu un Dellahu (Dellach), atradās nometne 4000 kaukāziešiem, kuru komandēja izcilais pilsoņu kara laika emigrants sultāns Kelihs Girejs. Visu ieleju ieskāva augsti, sniegiem klāti kalni, bet citādi kazaki un kaukāzieši varēja pārvietoties, kur sirds vēlas. Nometnes pārzināja un apsargāja 8. argīliešu un Sazerlenda hailendiešu bataljons, kā arī 6. karaliskā rietumkriešu vienība.

Nedēļu pēc kazaku apmešanās Līncā viņiem pievienojās vēl viena pilsoņu kara laiku slavenība — Kubāņas kazaku vadonis Andrejs Škuro kopā ar tūkstoš vīriem. Škuro varonība Lielajā un pēc tam pilsoņu karā bija zināma ne vien kazakiem, bet arī britiem — baltgvardu sabiedrotajiem cīņā pret boļševikiem. 1919. gada 2. jūnijā karalis Džordžs V pasniedza Škuro apbalvojumu, ko viņš valkāja pie formas tērpa līdzās otram ordenim, ko bija pasniedzis karaļa Džordža brālēns, imperators Nikolajs II.

Kazachi Štan uzbūve bija pavisam citāda nekā tam ievērojamam kaujas spēkam, ko pārstāvēja 15. kazaku kavalērijas korpuss, kuru briti turēja gūstā dažas jūdzes uz austrumiem. Apmēram trešā daļa vai pat puse no nometnes iedzīvotājiem nebija kareivji, Pegeca (Peggetz) skanēja bērnu čalas un sieviešu sasaukšanās. Lai kazakiem palīdzētu organizēt ikdienas dzīvi, uz turieni tika nosūtīts jauns velsiešu virsnieks, majors Deiviss (Davies). Deiviss ne vārda neprata krieviski, tāpēc sev par palīgu un tulku izraudzījās jauno kapteini Butļerovu, emigrantu no Parīzes. Butļerovs bija cēlies no senas īru jakobīņu dzimtas, kuras senčus astoņdesmitā gadsimta revolūcija bija aizdzinusi kalpot svešā armijā. Butļerova vecmāmiņa bija angliete, un tāpēc viņš lieliski prata angļu valodu. Virsnieku vidū angļu un franču valoda skanēja tikpat bieži kā krievu. Arī viņu profesijas bija dažādas. Tur varēja sastapt skolotājus no Parīzes, taksometra šoferus no Briseles, restorāna īpašniekus no Minhēnes, žurnālistus no Belgradas. Škuro, piemēram, kādu laiku bija pelnījis, strādādams par iluzionistu klejojošā vācu cirkā. Kāds baltēmiģants vairākus gadus bija nostrādājis britu policijā Honkongā, nopelnīdams pat militāru apbalvojumu.

Sākumā Deivisam, kurš četrus vētraiņus kara gadus nebija dzirdējis par Padomju Savienību neko citu kā vien to, ko stāstīja labvēlīgā sabiedroto propaganda, bija grūti saprast, kāpēc kazaki tik ļoti šausminājās, iedomājoties vien, ka viņiem būtu jāatgriežas dzimtenē. Deivisam šis tas kļuva skaidrāks, kad pie viņa pieveda vecāku kundzi, kas parādīja savas rokas: «To viņi izdarīja ar mani.» Pirkstiem bija norauti nagi.

Pēc pārdzīvotajām grūtībām lielākā daļa kazaku jutās apmierināti ar pašreizējo mierīgo eksistenci. Siltajā maija saulē Pegecas barakas un teltis likās diezgan omulīgas. Nepatīkamās nojautās mocījās vienīgi daži vecākie virsnieki. Sevīšķi nomākts izskatījās ģenerālis Domanovs. Krasnovam, Škuro, Vasiļjevam un daudziem citiem nākotnes izredzes likās diezgan labas. Viņu senie sabiedrotie, briti, droši vien būs parūpējušies par patvēruma vietu kādā no plašās impērijas aizjūras kolonijām. Domanova stāvoklis — kā jau bijušajam padomju pilsonim un Sarkanās armijas majoram, ko vācieši saņēma gūstā, — bija neskaids. Pēc padomju likumiem viņam pienākto nāves spriedums kaut vai tikai par «laušanos» tikt saņemtam gūstā, kur nu vēl par kalpošanu vērmahtā. Padomju puse droši vien prasītu viņu izdot, un diez vai briti pretotos.

18. maijā, nedēļu pēc kazaku ierašanās Drautālē, nometnē ieradās divīzijas komandieris ģenerālmajors Arbutnots. Viņš izturējās nepiespiesti un laipni, izskatījās apmierināts ar priekšzīmīgo kārtību, kāda valdīja visapkārt, īpaši ieinteresējās par kadetu skolu, kas bija organizēta kazaku zēniem, un deva rīkojumu palielināt uztura devu. Lielākajai daļai kazaku Arbutnota apmeklējums likās cerīgs un uzmundrinošs, taču dažus pieredzējušākos virsniekus sāka mocīt bažas. Tā kā joprojām nebija pienākusi atbilde uz ģenerāļa Krasnova lūgumu feldmaršalam Aleksandram, Krasnovs sēdās rakstīt vēl vienu vēstuli, kurā izklāstīja kazaku kļūmīgo stāvokli, atgādinādams feldmaršalam par kopīgo dienestu pie ģenerāļa Judiņiča, un lūdza bez dzimtenes palikušajiem tautiešiem patvērumu kaut kur brīvajos Rietumos. Majors Deiviss šo vēstuli nodeva pulkvedim Malkolmam. No bataljona štāba Līncā tā tika nogādāta uz brigādes štābu Oberdrauburgā, no turienes — uz divīziju, beigās nonākot Piekta korpusa ģenerālštābā Klagenfurtē.

Bēgļiem šķita pietiekami veiksmīgi, ka viņi pēdējās vētraiņajās kara dienās raduši patvērumu Lielbritānijas okupētajā Austrijā. Varbūtība atkal krist savu seno ienaidnieku rokās šķita niecīga, ja reiz britu armija bija izrādījusi pretsparu Tito partizāniem.

Tiesa gan, pirmā britu virsnieka izturēšanās, ko ģenerālis fon Panvics sastapa padošanās brīdī, likās izteikti vēsa, pat asa, lai gan abi kaut kad nesenā pagātnē bija tikušies viesībās Bismarka Austrumprūsijas īpašumā. Arī majors Viljē pret kazakiem neizrādīja īpašas simpātijas, jo Dienvidslāvijā bija dienējis sevišķu uzdevumu karaspēkā un kļuvis par maršala Tito tuvu draugu. Tomēr britu ierindas virsnieku attieksme, kad tie sāka izprast reālo situāciju, šķita izteikti labvēlīga.

Pašreizējā brīdī kazaki jutās drošībā, lai gan viņu galīgais liktenis vēl gaidīja atrisinājumu. Tā kā iespēju atgriezties mājās nebija, vismaz kādu laiku ne, kurp gan viņi varētu doties? Nometni pāršalca dažādas baumas — gan optimistiski pieņēmumi, ka Lielbritānija drīz vien sapratīsot, kāda ir Staļina un Tito īstā attieksme pret demokrātiju, un apvienoņot kazakus, četņikus, domobranus* un citas antibolševistiskas vienības jaunam karam, gan apgalvojumi, ka visi šie nacionālie grupējumi radīsot jaunu dzimteni kādā Āfrikas zemē vai plašās britu impērijas kolonijā, gan arī — ka tikšot ļauts pievienoties sabiedroto armijai Tālajos Austrumos.

Tomēr visumā noskaņojums bija paļāvības pilns. «Angļu džentlmenis» Austrumeiropas tautu iztēlē allaž bijusi persona, kas apveltīta ar neapšaubāmu cildenumu un slavena ar civilizēto pieklājības normu ievērošanu. Vēsturiskās draudzības saites vienoja britus ar kazaku sabiedrotajiem 1919. gadā, savukārt Dienvidslāvijas karaliskā armija bija neveiksmīgi, taču droširdīgi mēģinājusi glābt britu armijas, kas cīnījās Grieķijā, — šī draudzība likās pārāk cieša, lai to tik vienkārši aizmirstu.

Visādā ziņā gūstekņi šķita saņēmuši godīgas, laipnas un cilvēciskas apiešanās garantiju, kas arī pienācās, ņemot vērā Ženēvas vienošanos. Nikolajs Krasnovs, kam šādu apliecinājumu deva pats ģenerālmajors Arbutnots, rakstījis:

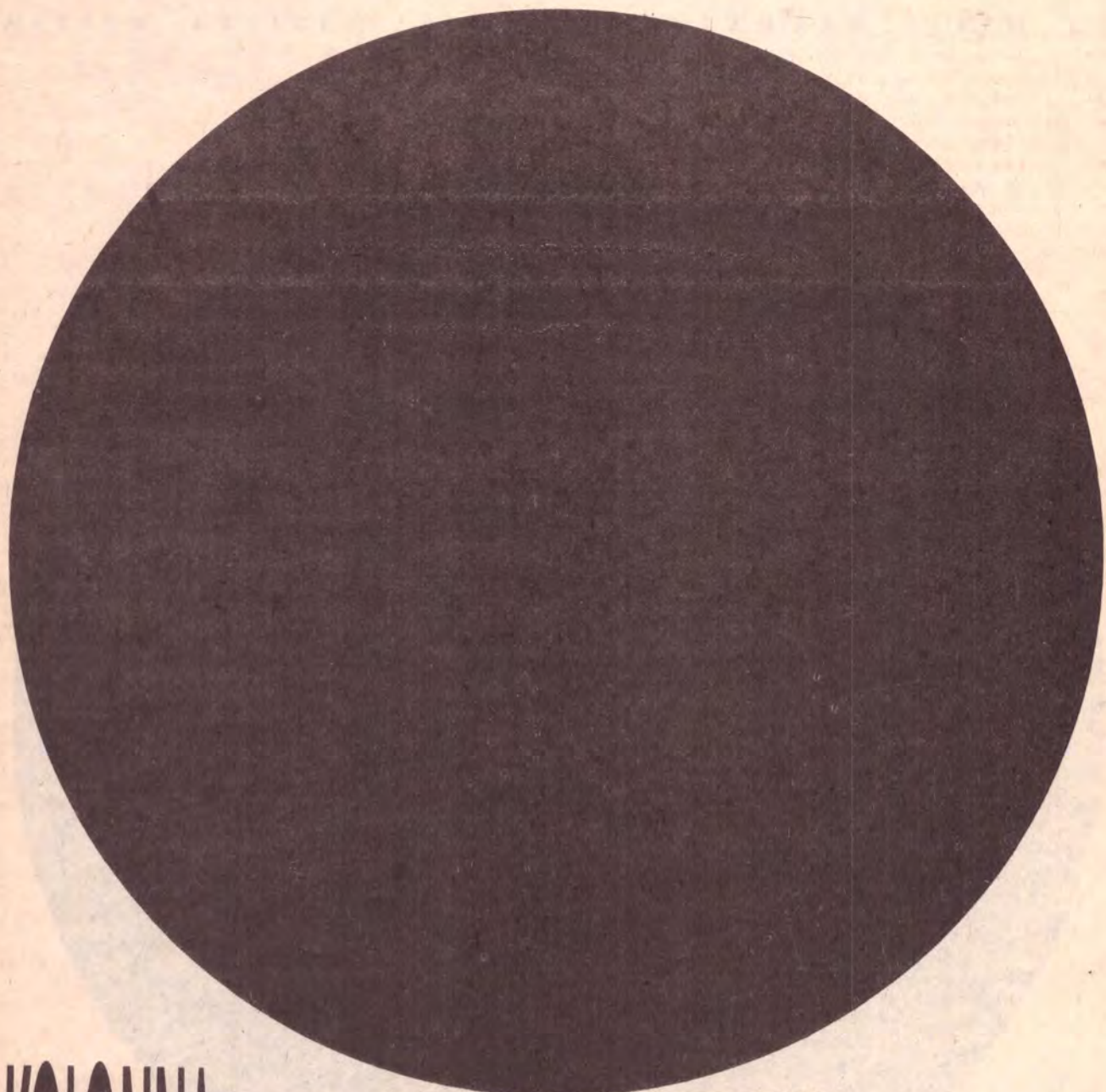
«... Nevienam no mums pat sapņos nebija rādījies, ka varētu neuzticēties angļu ģenerālim. Kā gan mēs spētu neticēt Viņa majestātes virsniekam kas ieņēma tik augstu stāvokli... Laudis nomierinājās. Viņi jutās laimīga likteņa piemeklēti, zinādami, cik daudzi no mūsu tautiešiem nedrīkst atgriezties dzimtenē, ko okupējuši boļševiki. (...)

Es atceros dažas sarunas ar veco laiku emigrantiem un allaž aizdomu pilnīgiem, allaž satrauktajiem padomju pavalstniekiem. Izglābušies viņi — tie, kuri tik bieži pārdzīvoja šausmu pilnus brīžus un kuru ik uz soļa nodeva līdzpilsoņi, — jutās bezgala laimīgi, domādami, ka viņus gaida parasta, mierīga pilsoņa dzīve — proti, kļūstot par trimdiniekiem teritorijā, ko okupējusi lielā, civilizētā, monarhistiskā valsts, kuru asins radniecība saista ar Krievijas valdnieku dinastiju...»

No angļu valodas tulkoja LAIMA ŽIHARE

* Domobrani — slovēņu nacionālsociālisti, tāpat kā četņiki un ustaši līdzīgi baltiešu leģionāriem.

STOJA

KOLONNA
GALERIJA

226047, LATVIJA, RĪGA,
ŠKŪŅU IELA 16

2 rubl.

9-4

INDEKSS 77109

AVOTS

PROZA DZEJA DRAMATURGIJA PUBLICISTIKA KRITIKA

